

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**FUTBOLCULARIN SÜREKLİ ÖFKE VE ÖFKE İFADE
TARZLARI İLE SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ**

FATİH KIRKBİR
DOKTORA TEZİ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Doç. Dr. MURAT AKYÜZ

MANİSA-2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**FUTBOLCULARIN SÜREKLİ ÖFKE VE ÖFKE İFADE
TARZLARI İLE SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ**

FATİH KIRKBİR
DOKTORA TEZİ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

DOÇ. DR. MURAT AKYÜZ

TEZ SAVUNMA SINAVI JÜRİ ÜYELERİ

DOÇ. DR. MURAT AKYÜZ

DOÇ. DR. AKIN ÇELİK

DOÇ. DR. MUSTAFA BAŞ

DOÇ. DR. ŞEBNEM ŞARVAN CENGİZ

DOÇ. DR. ÖZNUR AKYÜZ

MANİSA-2020

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından, veri toplanması ve yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmayla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

Fatih KIRKBİR

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim süresince bu tezin ortaya çıkarılması aşamasında benden desteğini esirgemeyen, önerileriyle beni yönlendiren ve çalışmamı tamamlamamda büyük katkısı olan saygıdeğer danışmanım sayın Doç. Dr. Murat AKYÜZ'e teşekkürü bir borç bilirim.

Bu süre zarfında bilgi deneyimini ve geri bildirimleriyle tez çalışmama yön veren aynı zamanda tezimin jüri üyeleri arasında bulunarak bana destek olan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Akın ÇELİK ve Doç. Dr. Mustafa Baş'a olumlu tenkitleri ile çalışmama sağladıkları yardımlardan ötürü teşekkür ederim.

Doktora süresi boyunca benden hiçbir yardımı esirgemeyen ve her zaman yanımda olup bana destek olan Öğr. Gör. Samet ZENGİN'e, teşekkür ederim. Çalışmanın başından sonuna anketlerin uygulanma sürecinde büyük bir sabır ve ciddiyetle anketleri doldurarak bu çalışmada büyük emek harcayan profesyonel ve amatör takım futbolcu arkadaşlara şükranlarımı sunarım.

Desteklerini benden hiç esirgemeyerek bugünlere gelmemi sağlayan, eğitim hayatımda beni her zaman cesaretlendiren, üzerimdeki emekleri ile övgülerin en büyüğünü hak eden, yegâne varlıklarım olan annem Nuray KIRKBİR'e, ağabeyim Hakan KIRKBİR'e, kardeşim Süleyman Samet KIRKBİR'e ve her anımda yanımda olduğu için hayat arkadaşım Gamze ZEHİR KIRKBİR'e teşekkürü borç bilirim.

Ve son olarak her zaman bana güvenen beni destekleyen başarabilme arzusunu bana aşıl原因an rahmetli babam Necmi KIRKBİR'e sonsuz, minnet teşekkürü borç bilirim... Senin oğlun olduğum için çok gururluyum; mekânın cennet olsun güzel BABAM.

Fatih KIRKBİR

Manisa - 2020

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	ii
TABLolar DİZİNİ	vi
KISALTMALAR	viii
ÖZET	1
ABSTRACT	2
1.GİRİŞ VE AMAÇ	3
2.GENEL BİLGİLER.....	7
2.1. Spor Kavramı ve Tanımı.....	7
2.2. Sporun Tarihi	10
2.3. Sporun Amacı ve Önemi.....	12
2.4. Amatör ve Profesyonel Spor	12
2.4.1. Sporda Amatörlük Anlayışı.....	16
2.4.2. Sporda Profesyonellik Anlayışı	14
2.5. Sporda Beklentiler	16
2.5.1. Fiziksel Beklenti.....	17
2.5.2. Sosyalleşme Beklentisi.....	17
2.5.3. Psikolojik Beklentiler	18
2.5.4. Zihinsel Beklentiler	18
2.5.5. Sağlık Beklentisi.....	19
2.5.6. Serbest Zaman Beklentisi	19
2.6. Futbol Kavramı	20
2.7. Amatör ve Profesyonel Futbol	20
2.8. Öfke Kavramı	21
2.9. Öfkenin Genel Özellikleri	22
2.10. Öfkenin Kaynakları	23
2.11. Öfke Anında Vücutta Meydana Gelen Değişiklikler.....	24
2.12. Öfke Duygusunun Olumlu ve Olumsuz İşlevleri.....	25

2.12.1. Olumsuz İşlevleri	25
2.12.2. Olumlu İşlevleri	26
2.13. Öfkenin Nedenleri.....	27
2.14. Öfke Türleri	28
2.15. Öfkenin Bilimsel ve Duygusal Boyutları	28
2.16. Öfkenin Davranış ve Tepki Boyutu	29
2.17. Öfkenin İfade Edilme Biçimleri.....	29
2.18. Öfkenin İfade Edilmesini Etkileyen Faktörler	33
2.19. Öfke ile Başa Çıkma Yöntemleri	35
2.19.1. Bilişsel Yöntemler	35
2.19.2. Duyuşsal Yöntemler	36
2.19.3. Duygusal Yöntemler	36
2.19.4. Davranışsal Yöntemler	36
2.19.5. İletişim Yöntemleri	37
2.20. Saldırganlık Kavramı.....	38
2.20.1. Sportif Anlamına Göre Saldırganlık	38
2.21.2. Biyolojik Anlamına Göre Saldırganlık	40
2.21. Saldırganlık Türleri	40
2.21.1. Amaç – Yönelimli Saldırganlık	41
2.21.2. Araçsal Saldırganlık	41
2.21.2.1. Sosyal Ödül ve Onay Amacıyla Saldırganlık	42
2.21.2.2. Sosyal Rol Olarak Saldırganlık	42
2.21.3. Emir Altında Saldırganlık	43
2.21.4. Düşmanlık İçeren Saldırganlık	43
2.21.5. Atılganlık	43
2.22. Saldırganlık Kuramları.....	44
2.22.1. İçgüdü Kuram	44
2.22.2. Sosyal Öğrenme Kuramı	45
2.22.3. Biyolojik Kuram	47
2.22.4. Engellenme Saldırganlık Kuramı	48
2.23. Saldırganlığı Etkileyen Faktörler	50
2.24. Saldırganlığın Nedenleri	51
2.24.1. Taraftarlık	51
2.24.2. Holiganlık	52

2.24.3. Cinsel Farklılıklar	53
2.24.4. Irk Ayrılığı	53
2.24.5. Çevresel Nedenler	54
2.25. Saldırganlık ve Spor	55
2.25.1. Saldırganlık ve Spor İlişkisi	55
2.25.2. Yapılan Sporun Türü ve Saldırganlık İlişkisi	58
2.25.3. Sporda Saldırganlığın Nedenleri	59
2.25.4. Sporda Saldırganlığın ve Şiddetin Önlenmesi.....	60
2.25.5. Saldırganlığın Spor Üzerindeki Yansıması	60
2.25.6. Sporun Saldırganlığın Kontrolündeki Fonksiyonları	61

3.GEREÇ VE YÖNTEM..... 63

3.1. Araştırmanın Tipi	63
3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Süresi	63
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	64
3.4. Araştırma Soruları veya Araştırma Hipotezleri	67
3.5. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler	67
3.6. Veri Toplama Araçları	67
3.6.1. Kişisel Bilgi Formu	65
3.6.2. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği	65
3.6.3. Saldırganlık Ölçeği.....	66
3.7. Veri Toplama Yöntemi	68
3.8. Verilerin Değerlendirilmesi	68
3.9. Araştırmanın Sınırlılıkları	69
3.10. Araştırmanın Etik Yönü	69

4.BULGULAR..... 70

4.1. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ile Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Dağılımı	71
4.2. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Yaşa Göre İncelenmesi	72
4.3. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Medeni Duruma Göre İncelenmesi	74

4.4. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Eğitim Duruma Göre İncelenmesi	75
4.5. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Gelir Duruma Göre İncelenmesi	77
4.6. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Sporculuk Düzeyine Göre İncelenmesi	79
4.7. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Spor Yaşına Göre İncelenmesi	81
4.8. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Mevkiye Göre İncelenmesi	83
4.9. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Sakatlık Yaşamaya Göre İncelenmesi	85
4.10. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Sarı Kart Görme Sayısına Göre İncelenmesi	86
4.11. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Kırmızı Kart Görme Sayısına Göre İncelenmesi	89
4.12. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	91
5. TARTIŞMA.....	95
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	108
6.1. Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler	109
6.2. İleride Yapılacak Çalışmalara Yönelik Öneriler.....	109
7. KAYNAKLAR.....	111
8. EKLER	125
9. ÖZGEÇMİŞ	111

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1	Araştırma Süreci ve Yürütülen Çalışmalar	63
Tablo 2	Katılımcılara Ait Kişisel Bilgi Formu	65
Tablo 3	Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin Cronbach Alpha İç Tutarlık Katsayıları	66
Tablo 4	Saldırganlık Ölçeği'nin Cronbach Alpha İç Tutarlık Katsayıları	67
Tablo 5	Araştırmaya Katılan Futbolcuların Kişisel Bilgileri	70
Tablo 6	Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ile Saldırganlık Ölçeği Puan Dağılımı	72
Tablo 7	Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Yaşa Göre İncelenmesi	73
Tablo 8	Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Yaşa Göre İncelenmesi	73
Tablo 9	Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Medeni Duruma Göre İncelenmesi	74
Tablo 10	Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Medeni Duruma Göre İncelenmesi	75
Tablo 11	Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	76
Tablo 12	Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi	76
Tablo 13	Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Gelir Durumuna Göre İncelenmesi	77
Tablo 14	Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Gelir Durumuna Göre İncelenmesi	78
Tablo 15	Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Sporculuk Düzeyine Göre İncelenmesi	80
Tablo 16	Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Sporculuk Düzeyine Göre İncelenmesi	80
Tablo 17	Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Spor Yaşına Göre İncelenmesi	81
Tablo 18	Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Spor Yaşına Göre İncelenmesi	82
Tablo 19	Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Mevkiye Göre İncelenmesi	83
Tablo 20	Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Mevkiye Göre İncelenmesi	84
Tablo 21	Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Sakatlık Geçirme Durumuna Göre İncelenmesi	85
Tablo 22	Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Sakatlık Geçirme	86

Durumuna Göre İncelenmesi

Tablo 23	Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Sarı Kart Görme Sayısına Göre İncelenmesi	87
Tablo 24	Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Sarı Kart Görme Sayısına Göre İncelenmesi	88
Tablo 25	Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Kırmızı Kart Görme Sayısına Göre İncelenmesi	89
Tablo 26	Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Kırmızı Kart Görme Sayısına Göre İncelenmesi	90
Tablo 27	Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı İle Saldırganlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	91
Tablo 28	Katılımcıların 2018-2019 Futbol Sezonunda Gördükleri Sarı ve Kırmızı Kartlar	92
Tablo 29	Profesyonel Liglere Göre Takımların Fikstür Sıralaması	93
Tablo 30	Amatör Liglere Göre Takımların Fikstür Sıralaması	94

KISALTMALAR

ark.	Arkadaşları
BAL	Bölgesel Amatör Lig
K.K.	Kırmızı Kart
IOC	International Organizational Committee
PTT	Posta, Telgraf, Telefon
S.K.	Sarı Kart
SÖÖTÖ	Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği
TFF	Türkiye Futbol Federasyonu
vb.	ve benzeri

Tezin Başlığı: Futbolcuların Sürekli ve Öfke İfade Tarzları ile Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi

Öğrencinin Adı: Fatih KIRKBİR

Danışmanı: Doç. Dr. Murat AKYÜZ

Anabilim Dalı: Beden Eğitimi ve Spor A.B.D.

1. ÖZET

Amaç; Futbolcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Gereç ve Yöntem: Araştırma nicel yöntem anlayışında ilişkiyel tarama modeli kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini 2018-2019 futbol sezonunda Karadeniz Bölgesinde TFF Süper lig, Spor Toto 1. Lig, 2. Lig, 3. Lig ve Bölgesel Amatör Lig futbol takımlarındaki futbolcular, örnekleme ise, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle seçilen TFF Süper lig, Spor Toto 1. Lig, 2. Lig, 3. Lig ve Bölgesel Amatör Lig’inde futbol oynayan toplam 597 kişi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, Spielberger ve arkadaşları (1983) tarafından geliştirilen Özer (1994) tarafından Türkçe’ye uyarlanan ‘Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği’ ve Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilen Demirtaş Madran (2012) tarafından Türk kültürüne uyarlanan ‘Saldırganlık Ölçeği’ kullanılmıştır. Verilerin çözüm ve yorumlanmasında betimsel istatistikler (frekans, aritmetik ortalama, standart sapma), t-testi, tek faktörlü varyans analizi (One-Way ANOVA) kullanılmış ve Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

Bulgular: Yapılan analizler neticesinde, farklı liglerde oynayan futbolcuların öfke kontrolleri ile saldırganlık düzeyleri arasında orta seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca farklı liglerde oynayan futbolculardan elde edilen ortalama puanlara bakıldığında futbolcuların öfke ve saldırganlık düzeylerinin orta seviyede olduğu görülmüştür.

Sonuçlar:Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği incelendiğinde gelir durumu, sporculuk düzeyi, spor yaşı, sakatlık geçirme durumu, sarı ve kırmızı kart görme durumuna göre anlamlı farklılıklar görülürken yaş, medeni durum, eğitim durumu ve oynanılan mevki durumuna göre anlamlı bir farklılık görülmediği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Öfke, Saldırganlık, Futbol

Original Title: Investigation of Football Players' Continuous Anger and Anger Expression Styles and Their Aggression Levels

Student Name: Fatih KIRKBİR

Supervisor Name: Assoc. Prof. Murat AKYÜZ

Division: Physical Education and Sport

2. ABSTRACT

Purpose: The purpose of this study to investigate the relationship between football players' anger and anger expression styles and their aggression levels.

Methods: This quantitative study was carried out by using relational scanning model. The setting of the study consists of footballers of TFF Super League, Sport Toto 1st League, 2nd League, 3rd League and Regional Amateur League football teams in 2018-2019 football season. The samples consist of 597 people playing football in TFF Super League, Sport Toto 1st League, 2nd League, 3rd League and Regional Amateur League selected by convenience sampling methodology. In the study, "Personal Information Form" prepared by the researcher, "Trait Anger and Anger Expression Style Scale", developed by Spielberger ve ark. (1983) and adapted to Turkish by Özer (1994) and "the Aggression Scale" developed by Buss and Perry (1992) and adapted to Turkish culture by Demirtaş Madran (2012) were used as data collection tools. The obtained data were transferred to computer, and in the data analysis and interpretation, descriptive statistics (frequency, arithmetic mean, standard deviation), t-test, one-factor analysis of variance (One-Way ANOVA) were used and Pearson correlation coefficient was calculated.

Results: A significant positive correlation was found between anger control and aggression levels of football players playing in different leagues. Furthermore, when the average scores obtained from the players playing in different leagues were examined, it was seen that the level of anger and aggression of the players was moderate.

Conclusion: When the Anger and Anger Expression Scale was examined, it was found that while there were significant differences according to income status, level of sportsmanship, sports age, disability status, yellow and red card sight status, there was no significant difference according to age, marital status, educational status and position played.

Keywords: Anger, Aggression, Football

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Sosyal ve dinamik bir varlık olan insan, sosyal düzenin vazgeçilmez unsuru olan bir takım değer ve tutumlara sahiptir. Bu tutum ve değerler ışığında insanlar, belirlemiş oldukları hedeflerine ulaşabilmek için var gücüyle mücadele etmektedirler (Kara, 2011). Bu durum spor alanında da aynı şekilde kendini göstermektedir. Spor, kişilerin kısıtlı dünyalarından uzaklaşarak başka çevrelerde, kendisiyle aynı karakter, inanç ve düşüncelerde olmayan insanlarla paylaşımında bulunmasını sağlamaktadır. Bu yönüyle sporun insanların birbirleriyle sosyal ilişki içerisinde bulunmasına olanak sağlayıp bu ilişkilerden de yeni arkadaşlıkların oluşmasına katkı sağladığı söylenebilir (Elik 2017). Sporun insanların ruh sağlığını geliştirmesinden tutup, kişiliğinin gelişiminden ve hatta karakteristik özelliklerinin oluşumuna fayda sağlamak, toplumsal bilginin ve becerilerin zenginleştirilerek kişinin etrafındakilere ayak uydurmasına imkân tanıyan olgu olduğunu söyleyebiliriz (Keskin 2015). Bununla birlikte, insanların davranışlarını hem sosyal hem de psikolojik yönden geliştirip, bu gelişimle yakından ilgilenen çok alanlı bir olgudur. Özellikle son dönemlerde, sosyal bilim alanında araştırılan bilimsel çalışmalarda, sportif faaliyetlerin çoğunlukla sosyolojik ve psikolojik tarafları incelenmekte, bu yapılan çalışmaların da alana katkıları ve ilerlemenin olabilmesinde önemi göz ardı edilemeyecek boyuttadır (Zengin 2016).

Spor, birtakım fiziksel etkinliklerin toplamı olarak yorumlanmasının yanı sıra, kişilere bireysel kimlik, sosyal kimlik ve takım üyeliği gibi duyguları vermesi ile bireyini sosyallik kazanmasına katkıda bulunan bir olgu olarak da ele alınmaktadır. Sporun, sadece bir takım fiziksel aktivitelerin bütünü olarak düşünülmemesinin yanında, bireyin sosyal, duygusal ve toplumsal yönden de gelişmesi için çok önemli biri sosyal olgu olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Elik 2017). Yapılan bilimsel araştırmalar, spor faaliyetlerine istikrarlı bir şekilde katılan bireylerde, sosyal görünüşlerine beğenmeye başladığı ve buna ek olarak da kalp hastalığı veya damar hastalığı gibi sağlık problemlerinden de spor ile uzaklaştığı görülmüştür. Bunun yanında, sporun insanlarda günlük rutin yaşamın getirmiş olduğu negatif durumlardan uzaklaşmasında ve bu negatifliğin yaratabileceği öfke ve saldırganlık davranışlarının kontrol altına alınması hususunda da önemli olacağı söylenmektedir (Şenyüzlü 2013).

İnsanoğlunun yaradılışından beri bireylerde var olan mutlu olmak, üzölmek, endişe duymak, kızmak ya da saldırma gibi davranışlar her insanda olan duygulardır. Bu öfke ve saldırgan davranışların doğuşuna yönelik pek çok ayrı fikir ortaya atılsa bile, bunların tamamının ortak bulunduğu nokta, öfke ve saldırganlık davranışlarının insanoğlunun ne yaparsa yapsın hiçbir şekilde kaçamayacağı duygu ve davranışlardan olduğunun kabul edilmesidir. Geçmişten günümüze ciddi sorunlara sebep olan bu davranışlar, yalnızca günümüzde değil, tüm zaman dilimlerinde uygun bir bakış açısıyla bakıldığında, insanların çoğunlukla kendilerini korumak amacıyla yaptığı davranışlar olarak görölmektedir. Ancak saldırganlık ve öfke duyguları kontrol altına alınamadığında ya da düzgünce karşımızdakilere ifade edilemediğinde, bu davranışlar hem bireyler hem de karşısındaki kişiler için olumsuz sonuçlara neden olabilecek tehlikeli bir silah haline gelebilmektedir (Göltekin 2008).

Son zamanlarda sosyal bilim araştırmacıları tarafından en çok ilgi duyulan ve araştırılma gereği duyulan konulardan biri de öfke ve öfke sonucunda ortaya çıkabilen saldırganlık davranışlarıdır. Öfke durumları ve saldırganlık davranışları ve bunların şiddeti, biçimi kişiden kişiye değişmektedir. Bireyin günlük rutin düzeninde devam eden hayatı içerisinde ortaya çıkabilecek engellenmeler sebebiyle karşılaştığı öfke durumları, bununla birlikte öfkenin kontrol altına alınamadığı zamanlarda saldırganlık davranışlarının olduğu görölmektedir (Kesen ve ark. 2007).

İnsan yaşamın her zamanında karşılaşılabileceği duygu durumu olan öfkeye sebep olan faktörler veya koşullarda kendisini kontrol edebilirse, ortaya çıkabilecek rahatsızlık yaratan durum ve olaylardan kurtulmak daha kolay hale gelecektir. Çünkü kişiler kendilerini düzgünce ifade edemediğinde öfke davranışlarına dönüşmesine sebep olan duygular, bireylerin sözel veya fiziksel saldırgan sergilemesine sebep olabilmektedir (Köknel 1999). Saldırganlık, rakibine karşı galip gelmek, onu bir tarafa doğru yönlendirmeye çalışmak, bir işi bozmak veya boşa çıkarmak için karşısındaki kişiye düşmanca, zarar vermek güdüsüyle yapılan ve aynı zamanda bireyi baskı altında tutucu, ona ağrı ve acı verici şekilde davranışı olarak tanımlanmaktadır. Saldırgan davranışlar, genellikle bir amaca yönelik davranışlar olarak belirlenmektedir. Bu davranışların herhangi bir bireye veya topluluğa yönelik olması, bu durumla karşı karşıya kalan bireylerde genel olarak kaçınma ve tepki gösterme gibi davranışların ön plana çıkmasına sebebiyet vermektedir (Tiryaki 2000). Spor faaliyetlerindeki saldırganlığın sınırlarına bakıldığında, ilgili spor branşının kurallarıyla özdeşleşen hareketin taşınış olduğu amaç ya da kasıtlar o

hareketin anlamını ortaya koyar. Yapılan spor branşına bağlı olarak, gerçekleştirilen her hareketin değerlendirilmesinin ayrı yapılması gereklidir. Örnek verecek olursak; güreşle özdeşleşen el ense hareketinin yapılması ve dövüş sporlarında bireylerin karşılıklı olarak yumruklaşması gibi durumlar ilgili sporların doğasına uygun olduğu için bu davranışlar bireylerin saldırgan olduğunu göstermemektedir (Özerkan 2004). Fakat spor müsabakalarına bakıldığında, genellikle futbol branşında, öfke ve saldırganlık eylemlerinin sayı bakımında son dönemlerde yükselmesi göze çarpmaktadır (Baumann 1994). Futbol branşının içerisinde barındırmış olduğu farklı dinamikler, insanların bu branşa ilgilerinin artmasına ve hem taraftarların hem de taraftarların etkisiyle birlikte amatör ve profesyonel düzeyde bile olsa sporcuların kendilerini öfke ve saldırganlık durumlarının içerisinde buldukları görülmektedir. Hâlbuki sporcuların normal yaşamlarına bakıldığında, bu durumlar karşısında günlük rutin hayatlarıyla bağdaşmayan davranışlar sergilediği ve bu yaşanan öfke ve saldırganlık içeren davranışları kendilerinin de tasvip etmedikleri belirtilmiştir.

İlgili sorunların kısa zamanda ve etkili bir biçimde ortadan kaldırılabilmesi için gerekli çalışmaların hayata geçirilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda, futbolculara eğitim temelli saldırganlık ve öfke davranışlarını önlemeye yönelik programların uygulanması önemli olacaktır. Özellikle futbolcuları maç öncesi, arası, sonrasında mental anlamda güçlendirme çalışmaları sporcuların gerek mutlu ve sağlıklı bir hayat sürmelerine fayda sağlayacak gerekse Aynı şekilde hem saha içerisinde hem de sahanın dışarısında olacak olaylarda öfke kontrolünün sağlanamaması sonucunda saldırganlık davranışlarının günümüze geldikçe sayı olarak artması sporun psikolojik boyutlarıyla ilgilenen araştırmacıların dikkatini problemin çözülmesine yöneltmiştir. Eskiden bu durumlarla ilgilenen kurum ve kuruluşlar tarafından çözüm yöntemi olarak öngörülen cezaların, bu problemin ortadan kalkması yolunda yeterli olmadığını fark edilmesinden sonra, problem daha farklı şekillerde ele alınarak, buna sebep olan faktörlerin derinlemesine incelenmesi için araştırmacılar tarafından bu konuya yönelmesine sebep olmuştur (Kırkbir 2014). Bu bilgiler ışığında, incelenen literatürde, futbolcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarıyla saldırganlık düzeylerinin beraber incelendiği araştırmalar bulunmamaktadır. Bu sebeple yapılan araştırmanın amacı; futbolcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Amaç

Bu araştırma; futbolcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın problem cümlesi ise; “Futbolcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri arasında bağlantı var mıdır?” şeklindedir. Araştırmada, problem cümlesi ışığında aşağıda belirlenen alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Katılımcıların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri hangi seviyededir?
2. Katılımcıların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
3. Katılımcıların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri medeni durum değişkenine farklılaşmakta mıdır?
4. Katılımcıların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Katılımcıların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri gelir seviyesine göre farklılaşmakta mıdır?
6. Katılımcıların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri spor yapma düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
7. Katılımcıların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri spor yaşına göre farklılaşmakta mıdır?
8. Katılımcıların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri oynanan mevkilere göre farklılaşmakta mıdır?
9. Katılımcıların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri sakatlık geçirme durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
10. Katılımcıların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri bir sezondaki sarı kart görme sayısına göre farklılaşmakta mıdır?
11. Katılımcıların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri bir sezondaki kırmızı kart görme sayısına göre farklılaşmakta mıdır?

2. GENEL BİLGİLER

Genel bilgiler başlığı altında spor kavramı ve tanımı, sporun tarihi, sporun amacı ve önemi, amatör ve profesyonel spor, sporda beklentiler, futbol kavramı, amatör ve profesyonel futbol, öfke kavramı, öfkenin genel özellikleri, öfkenin kaynakları, öfke anında vücutta meydana gelen değişiklikler, öfke duygusunun olumlu ve olumsuz işlevleri, öfkenin nedenleri, öfke türleri, öfkenin bilimsel ve duygusal boyutları, öfkenin ifade edilme biçimleri, öfkenin ifade edilmesini etkileyen faktörler, öfke ile başa çıkma yöntemleri, sporcuların öfke kontrolleri, saldırganlık kavramı, saldırganlık türleri, saldırganlık kuramları, saldırganlığı etkileyen faktörler, saldırganlığın nedenleri, saldırganlık ve spor ve sporcuların saldırganlık düzeyleri başlıklarına değinilecektir.

2.1. Spor Kavramı ve Tanımı

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana, her türlü mücadelenin (ölüm- kalım gibi) barış simgesi olarak ortaya çıkmış olan spor, insanlık tarihinin eski dönemlerinde, saldırı ve savunma amaçlı yapılırken, daha sonrasında insanların birbirlerine karşı üstün gelme duygularını sergileyebilecekleri bireysel ve takım sporları olarak gelişim göstermiş bir disiplin olarak tanımlanmıştır (Keten 1993).

Spor kavramı, sporu uygulayan kişinin kazanmak için verdiği teknik ve fizik bir çaba olmakla birlikte, izleyenler açısından da yarışmaya dayalı estetik bir süreç olarak tanımlanır (Şahan ve ark. 2008). Başka bir kavram olarak spor, oyun, mücadele ve yarışma anlayışının ön planda olduğu, fiziki kondisyonun iyileştirilmesinin amaçlandığı, fiziksel bir faaliyet olup (Konter 1996), kişisel ya da çoklu oyunlar olarak yapılan, bir rekabet/yarışma ortamı yaratan ve belirli kurallar çerçevesince düzenlenen bedensel hareketlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Yetim 2006). Bunlara tanımlara ilave olarak spor, belirli kurallar dahilinde bireysel ya da toplu, araçlı ve ya araçsız, meslek haline gelen ya da boş zamanlarda yapılan bir etkinlik olarak, sosyalleşmeyi arttıran, ruh ve bedeni geliştiren, rekabet ortamı yada ortamsız, kültürel bir olgudur (Karagözoğlu 2006). İnsanların güçlerini ve kararlarını birleştirerek, belirli kurullarla kazanma ve başarılı olma hırsı ile birbirlerine karşı yaptıkları fiziksel faaliyetler sporun tanımı içerisinde (Biçer 2007). Spor aynı zamanda, farklı amaç ve araçlarla da gerçekleştirilebilen fiziksel

faaliyetler sonucu, performans arttırmaya yönelik bedensel etkinlikler olarak da tanımlanır (Erdemli 2002).

Spor; toplumda mükemmellik ve önderlik kelimelerini simgeleyen, oyun ve mücadelenin birleşimi ile fiziksel yeteneklerin sosyal bir oluşumu ve bu oluşum sonucu, kazananların ödüllendirildiği bir uğraş olarak da tanımlanır (Fişek 1998). Bu tanıma ilave olarak psikologlar açısından da spor, bireylerin topluma entegre olmalarını ve entegrasyon süreçlerini kolaylaştıran, bunu yaparken de bireylerin beden ve ruhen sağlıklı bir gelişim göstermelerine yardımcı olabilen bir faaliyet olarak tanımlanır (Erdemli 1996).

Bütün bu tanımlar ile tüm dünyada insanlar tarafından yapılan spor, evrensel bir olgu olarak kabul görülür (Demirci 1995). Spor; çocukluk ve gençlik çağında, serbest zamanda ya da meslek olarak, aile, okul ve eğlence olarak, farklı şekil ve kurumlarda yapılabilen etkinliklerdir (Voigt 1998). Bunun yanı sıra, yapılan bütün spor etkinliklerine dünyanın tüm ülkeleri katılabilmekte ve çok sayıda insan tarafından da bu etkinlikler izlenebilmektedir. Spor etkinlik/organizasyonları olan “olimpiyatlar, dünya şampiyonaları, uluslararası/ulusal kupa müsabakaları”, kitle iletişim araçlarının gelişmesi ile birlikte, tüm dünyada sayısız kişi tarafından ilgi ile takip edilmekte ve bu organizasyonlar, milletlerin güç ve üstünlüklerini göstermeleri için bir platform olmaktadır (Demirci 1995). Bu platformlara katılan sporcuların, yüksek performans göstererek başarılı olmayı istemesi, yapmış olduğu spor dalını sevmesi, sürekli olarak çalışması, yaptıklarından dolayı huzur ve mutluluk duyması, kendileri ve milletleri adına kazanım sağlamaktadır (Özmen 1978).

Spor ve fiziksel etkinlikte performansı etkileyen alanlar olduğu çoğunlukla iyi tanımlanmaktadır. Çaba sarfetmek ve hareketler kullanılarak elde edilmiş olan performans geliştirilebilmekte ya da daha da kötüleşebilmektedir. Kişiler, yapmış olduğu faaliyetlerde daha başarılı ya da daha az başarılı olabilirler. Bunun yanı sıra sosyal faktörlerin performansa ne tür iyi ya da kötü tesirler bıraktığı oldukça önemlidir. Diğer açıdan, bu hadiselerin oluşabilecek tesirlerini kabul etmekle beraber değer unsurunu belirlemekte olan eleştiriler ve kararlar hal ve hareketler için uygun olmamaktadır (Kale ve Erşen 2003).

Spora katılmakta olan kişilerin en önemli mesuliyetleri hal ve hareketleridir. Spora katılım ergen bireylerin, yetişkin bir bireye geçiş döneminde gereksinimi olan büyüme ve gelişme için çok nicelikte olanak sunmaktadır. Literatürdeki çalışmalar

incelenmiş olduğunda, kişiliğin ve liderlik tutumlarının gelişebilmesinde sporun oldukça önemli bir payı üstlendiğini görebilmekteyiz (İkizler 2009).

Beden eğitimi ve spor, kişilerin fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan gelişim göstermelerinde olumlu tesirleri olan etkinliklerdir. Kişileri zihinsel, ruhsal, duygusal ve toplumsal taraflarıyla bir çatı altında yetiştirebilmek modern eğitimin temel ilkelerindedir (Erkal ve ark. 1998).

Sporda hedef, kişinin beden ve ruh sağlığını geliştirebilmek, kişiliğin meydana gelmesine yardımcı olabilmek, kişiler, toplumla ise uluslararası anlamda etkileşim kurabilmek, kişinin mücadele gücünü arttırarak yarışma ortamında iyi bir mücadele sürdürebilmesini sağlayabilmek, bunu yerine getirerek yapmış olduğu işten heyecan duyabilmek ve dolayısıyla yarışmayı kazanmaktır (Erkal ve ark. 1998).

Bireylerin psikolojik gereksinimleri daima değişkenlik gösterebilmektedir. Bu durum da bireylerin psikolojik davranışlarını etkilemekte, onların hayatlarını devam ettirmeleri durumunda yönleri belirlemektedir. Bunun içindir ki bireylerin spora yönelme ve devam edebilme kademesinde psikolojik açıdan rahat ve mutlu olmalarının onların spor hayatları için önemli bir durum olduğu söylenebilir. Bunun yanında hareket, kişinin en ciddi ihtiyaçlarından biri olmaktadır. Bu ihtiyaç, belirli kurallara bağlı olarak düzgün bir tarz ve sıklıkta yerine getirilmesi ile yani spor yolu ile yerine getirilmesi halinde, organizmada göz ile görülmekte olan, birtakım araçlar ile ölçülmekte olan olumlu farklılıkları ve gelişmeleri sağlamaktadır (Karaküçük 2008).

Bir toplumda spora katılımın şekli, seviyesi, faydası ve problemleri bireylerin ilgi ve kabiliyetlerine bağlı olmayabilir. Toplumun spora bakışından ötürü, sporun yönetim ve örgütlenmesi gerekenden daha çok önem taşıyabilmektedir. Günümüzde dünya ülkeleri açısından spor gittikçe daha fazla önem kazanmakta ve bununla ilişkili olarak farklı uluslararası spor teşkilatlarında ön sıralarda yer edinmek ve başarılı olmak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla sporu, toplumların bir yaşam şekli haline getirebilmek amaçlanmaktadır (Karaküçük 2008).

Modern toplumların en bariz özelliği olan sosyal farklılaşmada, artmakta olan iş bölümü ile sosyal uyum arasındaki düzenin elde edilmesinde spor aktif bir öğe olmaktadır. Toplumun sosyal doğası içerisinde uyma ve çatışma modellerinin yanı sıra, huzursuzlukların, sapma gibi hareketlerin azaltılabilmesi ve bunların kurallar ile ahenkli hale getirilmesi, gerilimlerin toplum faydasına çevrilebilmesinde spor önemli unsurlardan biridir (Erkal ve ark. 1998).

Sporun toplum geçmişi ile arasındaki sağlam ve sıkı ilişi sporun toplumsal süreçler yolu ile Şekil elde etmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla spor, otonom olarak kendi kendiliğinden meydana gelmemektedir. Özellikle, toplumsal ilişkilerle meydana gelerek, değişmekte ve yeniden Őekillenmektedir. Buna istinaden sporun önemine toplumsal açıdan bakıldığında; birlik duygusu kazandırma, toplumdaki sorumluluk algısının ilerletme, bireysel kontrolü geliştirme, kaidelere uyum sağlama, arkadaşlık ve anlayış gibi özellikler kazandırma, kararlı davranma, sıhhatli yaşama ve bireyin toplum içerisinde kendisini tarif etmesine imkân sağlama tarzında yorumlanabilir (Erdemli 1996).

2. 2. Sporun Tarihi

Tarihin en eski çağlarından itibaren, insanların spor aktiviteleri içerisinde olduğunu söyleyebiliriz (Kılıçaslan 2007). İnsanın doğa Őartları ile tanışmasıyla başlayan sporsal aktiviteler, insanların doğa ile uyum içinde olmasına, doğada hâkimiyet kurmaya başlamasına ve kendilerini tehlikelerden korumak için, tek araç olan bedenlerini güçlendirmelerine olanak sağlamıştır. Tarihin ilk sporsal faaliyetleri, ilk insanların, iki-üç milyon yıl önce, yırtıcı hayvanlara karşı gösterdikleri savunma ve saldırı ile başlayıp, sonrasında yumruk, ok, yay, mızrak ve kılıcı kullanmayı öğrenmeleri ile devam etmiştir. Bu araçlar ile gelişen sporsal faaliyetler güreş, cirit, boks, okçuluk ve eskirim gibi spor dallarının gelişmesine olanak sağlamıştır (Kılıçaslan 2007). Daha sonraki yıllarda ise taşıma ve ulaştırma kökenli sporlar, bedensel g ile koşma, atlama, yüzme sporları, deniz olan bölgelerde kürek ve yelken sporları, karlık olan bölgelerde kızak ve kayak gibi sporları gibi spor dalları ortaya çıkmıştır (Kılıçaslan 2007). Demir ağına iyice girildikten sonra sporun gelişmesinde eski sporları kurallara bağlarken, bireysel ve takım sporları oluşmuştur (Arslanoğlu 2005).

Kentlerin kurulmasıyla birlikte karmaşık spor kurumları meydana gelmiştir. Mezopotamya, Mısır, Hindistan ve in ile ilgili fazlasıyla bilgi bulunmaktadır. Bu bölgede yaşayan insanların; güreş, boks, atletizm, yüzme ve çeşitli toplu oyunlarla ilgilendikleri görülmektedir. Daha sonra ki süreçle birlikte, Yunanlılar ve Romalılar zamanında modern sporun temellerinin atıldığı görülür (Tükenmez 2011).

Yunan uygarlığında spor, üzerinde önemle durulan alanlardan bir tanesidir. Aristokratik sınıfa dâhil olan çocukların eğitiminde; sanat, bilim, felsefe ve

matematiğin yanı sıra mutlak sporun da yer aldığı sayısız antik metinler bulunmaktadır (Talimciler 2010).

Eski Yunan'da ve Roma'da özellikle subaylar iyi bir sporcu olmak zorundadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda da seçkin yönetici sınıf, Yunan uygarlığındaki eğitim sürecine benzer bir eğitim sürecinden geçmektedir. Şehzadeler altı yaşına geldiklerinde, Şeyhülislam'ın yönettiği dini törenle, okuma-yazma ile birlikte dini dersler öğrenirdi. Ayrıca Şehzadenin istek ve yeteneğine göre ok atma, cirit atma, ata binme, güreş yapma gibi sporlar da öğretilirdi (Talimciler 2010).

Sporla görülen bu gelişmelerden sonra, Ortaçağ Avrupası'nda, spora yasak getirildi. Bu çağın ideolojisine egemen olan feodal toplumun üretim biçimi ve bağnaz Hristiyanlık, beden ve ruhu sürekli çatışma durumunda görüyordu. Rönesans'la birlikte spora karşı olan yasakçı ve aşağılayıcı tutum zamanla ortadan kalktı ve bugünkü modern sporun yolu açıldı (Arslanoğlu 2005).

Avrupa'da sporun gelişmesi önce İngiltere'de oldu. Diğer Avrupa ülkelerinin sanayi alanında ki gelişimi İngiltere'den az olması kadar, Almanya'da ve Baltık ülkelerinde sporun, bedenin gelişiminden çok, savaşa hazırlanmanın bir parçası gibi görülmesi sporun önce İngiltere'de gelişmesinde rol oynadı. Spor alanında ki ilk profesyonelliğin gelişmesi ise yine Amerika'da ve İngiltere'de oldu (Arslanoğlu 2005).

Antik Yunan uygarlığında başlayıp, Roma ve diğer uygarlıklar içerisinde devam eden sporun yolculuğu, Sanayi Devrimi ile farklı bir aşamaya geçti. Sanayi Devrimi ile birlikte her alanda olduğu gibi, spor alanında da köklü değişiklikler oldu (Talimciler 2010).

Sanayi Devrimi'yle ülkelerin milli gelirlerinde artış oldu. Ülkelerin milli gelirlerindeki artış kişilerin gelirlerine yansdı ve kişilerin gelirlerine yansmasıyla birlikte kültür, spor, eğlence ve turizm gibi boş zaman aktivitelerine harcanan zaman da arttı (Ünal 2009). İnsanlığın gelişimi ile birlikte spor da gelişimini sürdürmüş, artı değer üretimi ya da boş vakti değerlendirme gibi ihtiyaçlar meydana geldikçe spora olan ilgi de artmıştır (Kuruoğlu 2010).

İnsanoğlunun doğa ile baş başa kalmasıyla birlikte, bilmeden de olsa sporla iç içe yaşadı. Yeni buluşlar yaptıkça da spora yeni özellikler kattı. İlk başlarda dayanıklı olmak, farklı kişiler karşısında kazanmak üzerine nitelendirilen spor, giderek psikolojik değerler kazandı ve uluslararası organizasyonların düzenlendiği konuma ulaştı (Kılıçaslan 2007).

2.3. Sporun Amacı ve Önemi

Spor aktivitelerinin amacı; insanlara fiziksel, psikolojik, kültürel, sosyal ve zihinsel olarak katkı sağlayarak, onların toplumda sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesini sağlamaktır. Ayrıca, uluslararası alanlarda elit sporcular yetiştirilerek, ülkelerin tanıtımına katkıda bulunulması spor faaliyetlerinin amaçları arasında yer almaktadır (Peker 2007). Başka bir amaçta, spor yapan kişinin, belirli kurallara göre, rekabet ölçütleri içerisinde mücadele etmesi, heyecan duyması, yarışmalarda galip gelmesi ve profesyonel manada hayatını kazanmasıdır (Yetim 2006).

Bireyin bedensel olarak gelişimini sağlayan en önemli etken bedensel aktivitelerdir (Kılıçaslan 2007). Hareket etmek, canlı kalmak ve canlılığı devam ettirmek için önemlidir. Bu hareketler belli bir düzende yapılırsa, insanın kas ve iskelet sistemi gelişir, gücü ve dayanıklılığı artar, dolaşım ve solunum sistemi düzenli çalışır, sağlığı düzenli olur ve performansı artar (Doğan 2005). Bunun yanında sporun zevk verici yanı da vardır. Spor yapmakta olan insan, yapmış olduğu hareketlerden ve bu hareketlerin neticelerinden zevk alır; bu da bir nevi yaşam belirtisidir. Spor etkinliklerinde görülen; kendini geliştirme, yarışma, macera ve heyecan, kişinin yaşamında tekdüzelikten kurutulma gereksinimi sağlar. Kendisine ve çevresine karşı olan algısı değişir (Doğan 2005). Spor yapan insanların bedenlerini ve zekâlarını diğer insanlara göre daha iyi kullandıkları ve normal yaşamlarında spor yapmayan insanlara göre daha başarılı oldukları kabul edilmektedir (Öztürk 2003). Özellikle, çocuklar ve gençlerin bedenlen, ruhen, sağlıklı ve sosyal açıdan kişilik kazanmalarına bunun yanında, yapıcı, yaratıcı, üretken, kişilikli, sağduyulu, hoşgörülü, ahlaklı, özgüvenli birer insan olmalarında önemli bir paya sahiptir (Yetim 2006).

2.4. Amatör ve Profesyonel Spor

Spor, amatörlük ve profesyonellik olarak, yapılış amacına göre iki kavramı oluşturmuştur (Yetim 2006).

Amatörlük, maddi ve buna benzer bir hedef aramadan, spor programlarına etkin olarak iştirak etmeyi açıklamaktadır. Amatör spor, ücret ödemesi olmaksızın hazırlı ve uygulamaya dair keyif için yapılmakta olan bir spordur. Bir sporcunun veya

sporun amatör konumunda değerlendirilebilmesi ve kabul edilmesi, Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından tayin ettirilir. Profesyonellik, bir spor dalının meslek olarak kabul edilip, ondan maddiyat sağlamak amacıyla, o spor dalından aktif olarak organizelere iştirak etmektir. Profesyonel spor, temel amacı hayatını idame ettirmek olan ve aktif organize katılımı ile ortaya çıkartılan spor türüdür. Profesyonel sporcu, göstermiş olduğu etkinlikler, harcamış olduğu zaman ve sağladığı neticeler üzerine, para veya parasal değeri olan maddi kazançlar sağlamaktır. Sporcunun profesyonel konumunda değerlendirilmesi için spor kulübü ile sporcu arasında bir sözleşme yerine getirilmesi gerekmektedir (Öztürk 1998).

Ülkemizde profesyonel olarak kabul edilmiş sadece futbol branşı olmasına karşın, özellikle günümüzde değişik branşlarda, amatörlüğün, gizli veya yarı profesyonelliğe çevrildiği görülmektedir. Konu bu yönden incelendiğinde, amatör ve profesyonel arasında açık seçik bir ayırım yapılmamakta, fakat aralarındaki anlaşmalar ve sözleşmelere göre bu ayırım değerlendirilmektedir (Günay ve Yüce 2008).

Bir sosyal konu olarak karşımıza çıkan amatör ve profesyonel ayırımı, artık günümüz itibariyle tartışılmakta olan konuların en başında gelmektedir. Özellikle son zamanlarda farklı branşlarda amatörlüğün gizli profesyonelliğe dönüşmesi, konuyu ülkemizde de güncel hale getirmiştir. Amatör olarak yapılmakta olan spor branşlarındaki önemli gelişmeler, gerek sporcu niceliğinin artması gerek bu branşlarda seyir zevkinin yaygın hale gelmesi, bir sosyal hadise olan sporun temel özelliklerinden biri olan rekabet şartlarını yükseltmiştir. Spor dallarında rekabet imkânlarının artışı ile yarışmaya, rekabete dayanmakta olan etkinlikler yatay ve dikey olarak yükselmektedir. Yatay etkinliklerdeki yükseliş, aynı branştaki sporcuların, spor adamlarının sayı ya da nicel artışı doğrultusunda spor kulüplerinin artışı ile spor branşının “kitle sporu” olması anlamlıdır. Çünkü toplumu meydana getirmekte olan sosyal tabakalar arasında hem seyir yönelimi, hem de bizzat aktif bir biçimde sportif etkinliğe iştirak arttırmaktadır. Böylece o branş, toplumda yaygınlaşarak topluluğa mal olmakta ve ona karşı ortak bir davranış ve değer yargısı meydana gelmektedir. Bu kolektif davranış veya değer hükmü “kabul” veya “ret” şeklinde olmaktadır (Erkal ve ark. 1998).

Bir toplumda herhangi bir spor branşının popülaritesi ne kadar çok artarsa, o branş sporcuları arasındaki rekabet ve profesyonellik anlayışı da aynı doğrultuda gizli de olsa yükselecektir. Günümüz ülkemizde özellikle takım sporlarından futbol,

voleybol ve basketbol gibi branşlara baktığımızda bu branşlarda mücadele eden amatör sporcular içinde profesyonellik söylemlerinde artış göstermektedir. Spor branşlarının popüleritesi toplumlar içinde yükselmesi, branş faaliyetlerinin sahip olduğu sosyal çevrenin sınırları aşması ve toplumlar arasında değer kazanmasının yanında rekabet şartlarını da genişletecektir. Bakıldığında, rekabet artışı ayrışmasının yoğunlaşmasıyla “kitle sporu” haline gelmesi, farklı şeyler olduğu söylenemez. Spor branşlarının kitlesel spor branşı olarak gerçekleştirilmesi bu durumun mutlaka yarışma ve rekabetten arınmış olduğunu göstermez. Spor, gerek zevk için gerekse mesleki bir faaliyet olarak yürütülsün, sporu “rekabet” ve “yarışma” birlikteliğinden ayıramayız. Bu anlamda, “kitle sporu” ve “yarışma sporu” ayrımında bahsetmek anlamsızdır. Buradan hareketle yüzlerce kişinin bir koşu aktivitesine katılması durumunda, buradaki bireylerin atlet sporcu olmadıkları ve hatta ilk defa bir koşu aktivitesini gerçekleştirdikleri varsayılsa bile yarış süresince “rekabet” etkeni yok sayılmaz (Dever 2010).

Bazı spor branşlarında gerek sporcu gerek spor adamlarının, amatör mü? yoksa profesyonel mi? kavramlarından hangisine dâhil edileceği konusunda sorularda akla gelmektedir. Aynı sporcu bireylerin dönem amatör ya da profesyonel bir davranış sergilediği söylenilmektedir. Bir meslek olarak özellikle profesyonellik saygılı ve ahlaklı olmayı gerektirmektedir. Sporcu bireyler profesyonellik zihniyeti ne kadar egemense, o kişi o kadar profesyoneldir. Öte yandan, transferi gerçekleşen yabancı sporcuların asıl faaliyet alanı dışında ithalat/ihracat şirketlerine sahip olmaları, iş adamı statüsünde, profesyonel sporcu olarak ikinci plan olarak yerini aldığı söylenilebilir (Doğan 2005).

2.4.1. Sporda Amatörlük Anlayışı

Türk Dil Kurumu ‘amatör’ kavramını, “bir işi zevk için yapan, gelir elde etme amacı gütmeyen hevesli kişi” olarak tanımlanmaktadır. Profesyonellik kelimesine karşıt olarak kullanılan bu terim, sporda özellikle etik konularla bir ilişki içerisindedir (Yıldıran 2014). Sporda amatörlük, dünyanın en önemli ve büyük spor organizasyonu olan olimpiyatların felsefesini oluşturmaktadır. Olimpiyatlar, Baron Pierre de Coubertin tarafından bir “amatörlük” felsefesiyle başlatılmıştır (Özsoy 2011). Olimpik felsefede, spor yoluyla saygın, barışçıl ve uyumlu “ideal insan” yetiştirme niyeti bulunmaktadır. Olimpizm bir dünya görüşü olmakla birlikte

(Erdemli 1997), insanın ahlakını ve karakterini kuvvetlendirmeyi de amaçlayan eğitsel bir amaç gütmektedir (Karahana 2014). Amatörlük kurallarına kesinlikle uyulacağı kararı ile başlayan olimpiyatlar, günden güne profesyonelliğin etkisini hissetmeye başlamıştır. Amatör sporda yüksek performanstan ziyade artık oyundan zevk almak ön plandayken, amatör sporların aksine profesyonel sporda performans ciddi bir önem kazanmaktadır (Ekinci ve ark. 2014). Teorik olarak profesyonel spor, sporun kâr elde etmek için düzenli olarak devam ettirilmesi ve uygulamak ve ya öğretmek amacıyla ücret alınmasını ifade etmektedir. Profesyonel sporcu ise, sporu meslek edinen ve sporu para kazanmak için gerçekleştiren kişi olarak tanımlanmaktadır (Özsoy 2011).

Öte yandan, IOC'nin (Uluslararası Olimpiyat Komitesi) çağdaş sportif uygulamalar açısından benimsemekte olduğu anlayışa göre, spor malzemesi amaçlı araç-gereç, kamp ve yarışma esnasında ikamet sağlanması, beslenme, ulaşım, tesislerden yararlanma, antrenman ve sağlık hizmetleri, geleneksel oyun ve müsabakalarda para ve mal tarzında sınırlı ödüller amatörlüğü etkilememektedir. Ayrıca, sporun bütün dallarında ulaşılmakta olan teknik ve taktik ile sunulan üst düzey performanslara ulaşabilmek için sporcunun, yalnızca yapmakta olduğu spor branşına kanalize olması, vazgeçilmez bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Düzenli ve belirli bir disiplin içerisinde yapılan ve uzun süren antrenmanlar, sporcunun gelir getirici diğer faaliyetlerde bulunmasının önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla, sporculuğun bir meslek biçimi almış olması, günümüzde normal karşılanmaktadır. Söz konusu normalleşme süreci, günümüz sporunun bir gerçekliği olarak sporcuların karşısına çıkıyor olmakla birlikte, bu çalışmada vurgulanmak istenilen husus, sporun amatör ruhunun geri plana atılmaması gerekliliği ve profesyonelliğe geçişte etik değerlerini göz önünde bulundurulması ile çerçevelenmektedir (Öztürk 1998).

Sporda etik başlığında açıklandığı üzere, bireylerin kazanma hırısı, statü sahibi olma gayretleri ve sporun getirilerinin büyük boyutlara ulaşması sebebiyle, sporcular ağırlıklı olarak kazanç odaklı davranmaya meyil etmektedirler. Bu durumda sporun doğasına ters düşen, tasvip edilmeyen, sporun genel paydaşları tarafından olumlu karşılanmayan etik dışı davranışlar gündeme gelebilmektedir (Yıldırım 2014).

Antik dönemde olimpiyatlara katılan sporcuların, adil yarışacağı, kural dışı hareketlerde bulunmayacağı konusunda yemin ettirildiği, döneme ait kaynaklar üzerinde yapılan incelemelerde ortaya konulmuştur. Günümüzde ise oyunu

tanımlayan ve temiz, dürüst, adil vb. anlamlar içeren fair-play kavramı öne çıkarılmaya çalışılmakta ve sporcuların gönüllülük esasıyla adil, dürüst ve saygılı yarışılacağı anlayışı genel kabul görmektedir. Fair-play kavramı özünde etik felsefe ile temellenmektedir. 1974 yılında Uluslararası Fair Play Komisyonu tarafından hazırlanmış olan Fair Play Deklerasyonu bütün üye ülkelere gönderilmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse bu dökümanda; fair-play'in, kişinin kendisine ve spordaki diğer paydaşları olan rakibine, takım arkadaşlarına, hakemlere, izleyicilere ve topluma saygıya dayanmakta olan bir hayat fikri olduğu ve bu fikrin her ne pahasına olursa olsun korunması gerektiği ifade edilmektedir (Yıldırım 2011).

2.4.2. Sporda Profesyonellik Anlayışı

Profesyonellik sözcüğü ilk olarak amatörün zıtlığı, özelde de ise profesyonel futbolcu olarak yerini almıştır. Spor günümüzde küçük yaşlarda başlanılan bir uğraş olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir. Dünya spor tarihine damga vurmuş devlet ya da sporcuların bu süreçleri küçük yaşlarda gerçekleştirdikleri görülebilmektedir. Bu süreç, bilimsel yöntemler ile gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla günümüzde spor artık bir meslek olarak kabul görmektedir (Günay ve Yüce 2008).

Profesyonel faaliyet ve yarışmalar ilgili federasyonların izin ve denetimi ile gerçekleştirilmektedir. Amatör spor kulüpleri hangi koşullarda profesyonel futbol takımı kurabilecekleri genel müdürlük tarafından yapılacak kuruluş tüzüğünde ifade edilmektedir. Kulüpler, profesyonel takımlarını Türk Ticaret Kanununun anonim şirketlere yönelik hükümlerine göre kuracakları şirketlere devredebilmektedirler. Profesyonel futbol kulüpleri, yarışmalarını futbol federasyonu ile bağlantı bir şekilde yöneteceği bir yönetmelikle belirlenmektedir. Futbolun, spor kulüpleri ile profesyonel olarak bir yenilik olarak nitelendirilmektedir (Bozkurt 2009).

2.5. Sporda Beklentiler

Sporun ve sporcuların gelişmesinde önemli bir rol oynadığı düşünülen fiziksel ve sosyal beklentiler ile ruhsal ve psikolojik beklentiler önemli yer tutmaktadır (Özer ve Özer 1998).

2.5.1. Fiziksel Beklenti

Spor, çağdaş yaşamın sağladığı stresten uzak tutmaya yardımcı bir ortam oluşturmakla birlikte, sağladığı sağlıklı yaşam şekliyle de koruyucu tıbbi yardımcı bir araç vazifesi de taşımaktadır. Hem fiziksel anlamda hem de sağlık açısından sağlıklı bireylerin, spor aktivitelerine katılan bireyler oldukları ve spor aktivitelerine katılmayanlara oranla daha geniş ölçüde kabul görmektedir (İkizler 1994).

Psiko-motor gelişim, bireylerin yaşamı süreci boyunca ve bu dönemde harekete dayalı becerilerinde düşüşe ve yenilerinin elde edilmesine yönelik fiziksel farklılaşmalarında içermektedir (Özer ve Özer 1998).

Psiko-motor gelişim asıl devinime yönelik tutumlarındaki değişikliklerle oluşur (Aracı 2006). Hareket becerilerinin gelişmesi kişinin düşünsel, duygusal ve toplumsal gelişimi ile ilgili olmaktadır. Bu boyutlar ayrıca kendi içinde bağımsız bir gelişme sağlamaktadır. Bireyin hareket becerisi anlamında yeterli olduğunu düşünmesi, fiziksel aktivite ve spora katılımında bir motivasyon unsuru olduğundan, fiziksel ve psikolojik olarak uygunluğunu elde etmektedir.

Bu amaç doğrultusunda, temel devinimlere dayalı spor branşlarıyla ilgili hareketler, sadece bir amaç olmak, bu etkinliklere katılımında aynı süreçte bir vasıta görevi taşımaktadır (Yamaner 2001).

2.5.2. Sosyalleşme Beklentisi

Toplumsal ve duygusal gelişim iki taraflı bir etkileşim içinde olmaktadır. Birey sadece topluma katkıda bulunabilmesi için duygusal gelişimini tamamlaması gerekmektedir. Bu anlamda bireyin öncelikle ile olan uyumunu sağlaması, yani kendini kabul etmesi, daha sonra ait olduğu topluluğa olan uyumdur. Her spor faaliyetini toplumsal bir deneyimin yanında duyguları da içermektedir. Bu tür spor faaliyetlerine katılan bireyler, hareketler yoluyla duygularını ifade etme fırsatını elde ederler. Saldırganlık, öfke, kıskançlık gibi duygularını deşarj etmeyi sağlar ve bunları denetlemeyi öğrenebilirler (Erkal ve ark. 1998).

Temelde sportif etkinlikler kişisel olarak kabul görülen, temelde sosyal bir olgu olmaktadır. Spor aracılığıyla ortaya çıkan yarışma, rekabet gibi durumlar sosyal olgunun vazgeçilmez parçasıdır. Spor etkinliklerine katılma, bireyin benlik gelişimine yardımcı olmaktadır. Benlik, bireyin benlik algısını ve çevresini nasıl

algıladığı konusunda bilinçli olarak ele alındığından, bu bilince kendini başkaları ile karşılaştırarak ulaşır, yeterliliği ve yetersizliklerini fark edilir. Diğer taraftan bireylere etkili olma, sorumluluk yükleme ve sonuçlarını kabullenme imkânı verir. İnsanlar kişilik sorumluluklarının bilincine varır ve onaylarlar. Devinim, beğeni ve değerlerini davranış yoluyla ifade etme olanağı sağlarlar (Öztürk 1998).

2.5.3. Psikolojik Beklentiler

Spor etkinliklerinin insana kazandırmış olduğu güç, dayanıklılık, zindelik ve çeviklik gibi fiziksel yararların yanında kazandırmış olduğu psikolojik yararları da görmezden gelemeyiz. Psikologlar hareket etmekte olan insanların ruhsal çöküntü açısından hem psikolojik hem de fizyolojik yararlar sağladığını fark etmişlerdir. Egzersizler ruhsal çöküntüyü ve anksiyeteyi azaltmaktadır. Psikolojik yönden spor yapmakta olan kişilerde spor, hoşnut olma ve memnun etme duygusu yaşatmaktadır. Günümüzün hastalığı olarak nitelendirilen stresle başa çıkmada en ciddi etken şüphesiz spor olmaktadır. Kişilerin günlük hayatlarında karşılaşmış oldukları monoton yaşam biçimi ve zihniyetini spor yolu ile tamamen yok etmek mümkün olacaktır. Kişilerin rahat ve sakin bir hayat sürdürmesinin yanı sıra kendilerini daha mutlu hissetmiş olmalarını ve birtakım durumları başarmanın vermiş olduğu zevki yaşamış olur (Güçlü 1998).

2.5.4. Zihinsel Beklentiler

Sporda yeteneklerin elde edilmesi otomatik olmamaktadır, öğrenilmektedir. Bu sebeple kişinin öğrenmesini sağlamakta olan zihinsel materyallere ihtiyacı vardır. Yeteneklerin kavranması için ilk olarak beyin ile eşgüdüm sağlanıp sağlanmadığının muhakeme edilmesi, bunun yanında zihinsel uyanıklık, hazırlık ve gayreti de gerektirmektedir. Yeteneğin öğrenilmesi sadece o yetenekle alakalı muhakeme etmeyi değil, bununla alakalı kurallar, teknikler, yöntemler ve terimlerini de öğrenilmesini içermektedir (Hazar 2000).

Sportif etkinlik içerisinde çocuk devamlı olarak oyunun kurallarını, rakip oyuncuların durumlarını ve kendi kabiliyetlerini kıyaslama konumundadır. Bu yapmakta olduğu kıyaslama neticesinde, kendi kabiliyetlerini de göz ardı etmeden bulundurarak, kuralların izin vermiş olduğu boyutta ekibine kazanım elde etmeye

çalışır, kısacası taktik geliştirir. Spor etkinlikleri vasıtasıyla kişi, sağlık unsurlarını ve hareketin hayattaki önemini anlamaktadır. Bu gerçek durumlarla alakalı bilgi birikimi ile faaliyetler yeni bir mana kazanacak, dolayısıyla her kişinin daha sağlıklı ve amacı olan bir yaşam devam ettirmesine katkı sağlayacaktır (Hazar 2000).

2.5.5. Sağlık Beklentisi

Yaşamış olduğumuz bu dönemde şehirleşmenin sürekli artmış olması ve teknolojinin ilerlemesiyle alakalı olarak toplumlarda sanayileşme ve kötü yapılaşmanın getirmiş olduğu sosyo ekonomik, kültürel problemlerle beraber psikolojik gerilime yol açmakta olan gürültü, yoğun trafik gibi etkenlerde meydana gelmiştir. İnsanın doğal yapısıyla bağdaşmayan bir hayat tarzı ile beraber stresler, solunum ve dolaşım sistemi hastalıkları, özellikle gelişmiş ülkelerde ilk olarak karşımıza gelen ölüm sebepleridir. Spor, insanın karşısında duran bu risklere karşı dinamik ve stresten uzak tutan bir zemin tasarlayarak sağlıklı yaşam tarzıyla koruyucu tıbbi katkı sağlamaktadır. Sağlık ve zindelik için sporda amaç; sağlıklı bir yaşam sürdürme, gerginliklere dayanma gücünün geliştirilmesi, istenilen kiloya sahip olmak, iş ve meslek yaşamındaki başarı, genç kalma, diri ve aktif, kaliteli bir hayat sağlamaktır. Bu sebeple son zamanlarda fiziksel alıştırmalara iştirak etme gittikçe artmaktadır. Bu ilgi veya alaka sporun beden ve ruh sağlığı üzerindeki pozitif tesirlerinin meydana gelmesine ilişkilendirilebilir. Sporun insan bedenine sağlık ve zindelik kazandırmış olduğu geçmişten günümüze bilinmekte olan bir gerçektir (Fişek 1980).

2.5.6. Serbest Zaman Beklentisi

Kişilerin rekreatif etkinlikleri doğru bir şekilde değerlendirmesi neticesinde kazanımlarının ve psikolojik durumlarının iyi bir duruma gelmesi serbest zaman etkinliklerinin önemini arttırmıştır. Serbest zamanların değerli ve verimli olarak değerlendirilmesi aile ortamında başlamaktadır. Bir ailenin, kendi üyelerine öğretmiş olacağı serbest zaman değerlendirme faaliyetleri, genel olarak ailenin ekonomik seviyesine bağlı olmaktadır. Ülkemizde ise çoğunlukla bu etkinliklere iştirak etmede aile bireyleri, çocuğun arzu ettiğinden çok, kendi taleplerini benimsetme biçimiyle etkili duruma gelmektedir (Kılıcıgil 1998). Eğlenme ve dinlendirme işlevlerinin

yanında eğitim işlevini de kabullenmekte olan etkili serbest zaman yönlendirilmesi, çocukların sosyalleşmesi ve kişilik gelişimini sağlaması açısından önemli bir görev taşımaktadır (Kılbaş 2001).

2.6. Futbol Kavramı

Futbol, İngilizceden gelmekte olan “foot” yani “ayak” ve “ball” yani “top” sözcüklerden türemiş olan ve “ayak topu” anlamına gelen bir oyundur (Acet 2005). Futbol fiziksel açıdan mücadelenin yüksek olduğu bu nedenle kondisyon seviyesinin yukarıda olması gereken takım stratejisini yansıtmaya adına disiplin ve dikkat dolayısıyla konsantrasyonun etkili iletişim ve işbirliğinin ortaya konduğu takım oyunudur (Karabük 1994).

Futbol; on bire on bir toplam yirmi iki kişiden oluşmakta olan iki takımın karşılaştığı, kuralları belirlenmiş bir oyun alanında, belirli kurallar çatısı altında oynanan; eller ve kollar hariç topu bedeninin herhangi bir yeriyle taşımaksızın rakibin savunmuş olduğu kalenin kale direkleri ve kale çizgisini topun tamamının geçmesiyle elde edilmiş olan sayı temeline dayanan; yaygın bir oyundur (Baş 2008). Futbol oyunu, bazıları yüksek yoğunlukta olmak üzere, 90 dakika boyunca fiziksel eforu sürdürme becerisi ister. Futbol oyuncuları, bir oyunun fiziksel talepleriyle başa çıkabilmek ve teknik becerilerinin maç boyunca kullanılmasına izin vermek için yüksek bir form seviyesine ihtiyaç duyar. Form düzeyi ise tek bir parametre ile belirlenemez çünkü oyun büyük bir fiziksel, fizyolojik ve psikolojik yetenekler topluluğu gerektirir (Kaya 2019).

Futbol oyunu, şiddetin sıklıkla değişkenlik gösterdiği aralıklı bir doğaya sahiptir. Futbol profilini, farklı şiddet ve mesafelerde koşular, farklı yapılarda sıçramalar, sprintler, patlayıcılık gerektiren birçok hareket ve kendi oyun yapısına özgü şut pas çeşitli özellikler barındırır. Oyuncuların fiziksel özellikleri ve oyunun fiziksel gerekliliklerini ölçmek için birçok yöntem uygulamaya çalışılmaktadır (Diker 2018).

2.7. Amatör ve Profesyonel Futbol

Futbol kulüpleri, amatör spor kulüpleri ve profesyonel spor kulüpleri olmak üzere iki farklı kategoride incelenebilmektedir. Amatörlük kavramını faaliyet gösterilmekte olan spor branşının meslek çatısı altında olmamış olması ve bu

faaliyetin sürekli bir gelir amacının olmaması olarak düşünebiliriz. Amatör spor kulüplerinde başkan ve idarecilerin hedefi gelir sağlamak değildir. Bu tarz kurumlarda amaç, topluma hizmet olmalıdır. Amatör spor kulüpleri, sporcularına bedel ödemeyen, antrenör ve teknik ekiplerine tercih doğrultusunda bedel ödemekte olan ve kâr amacı göz etmeyen kuruluşlardır (Erkal 1982).

Sporda profesyonellik, kendi veya bir başka kişi için izleyici toplayarak, paralı izleyici karşısında, spor müsabakalarına ve yarışmalarına iştirak etme neticesinde toplanmakta olan gelirden pay sahibi olma olarak ifade edilirken, profesyonel ise, katılmış olduğu müsabaka ya da yarışma neticesinde toplanmış olan gelirden pay almakta olan sporculara verilen isimdir. Profesyonel spor kulüpleri, profesyonel sporcuların profesyonel yapmış olduğu spor branşlarını yaptıkları kulüpler olarak ifade edilebilir. Profesyonel spor, keyif için serbest zamanları değerlendirme faaliyeti dışında gelir elde etme amacı olan bir uğraştır. Türkiye’de 2009 yılı ile birlikte, profesyonel olarak kabul edilmekte olan tek spor branşı, futboldur. Buna göre farklı branşlarda hizmet veren tüm faaliyetler amatör niteliğini almaktadır (Genç 1999).

Futbol, dünyanın en yaygın ve popüler sporudur. Fiziksel, teknik ve taktik becerilerin yüksek düzeylerinin bir kombinasyonuna bağlı, çok yönlü olan ve pozisyonlara göre belirlenmiş bir takım sporudur (Perroni ve ark. 2015). Futbol toplamda on birer kişi ile iki takım arasında oynanır. Oyun boyunca, her oyuncuya oynaması için belirli bir rol belirlenir. Farklı pozisyonların her oyuncunun etkili performansına sahip olması için bir gerekliliği vardır. Her oyuncunun kendi pozisyonunda rakiplere karşı savunma, hücum veya sayı yapmak için belirli bir görev vardır. Oyuncunun pozisyonları dörde ayrılır; savunma; rakiplerini puanlamada engel olurken, orta saha oyuncularının; kendi sahalarını savunmanın yanı sıra takımlarını savunmak için kendi savunma ve hücum oyuncuları arasında bir bağlantı görevi görmeleri beklenir (Abdullah ve ark. 2016).

2.8. Öfke Kavramı

Hayatımızda farklı farklı sorunlar ortaya çıkmakta ve bu sorunları çözmek zorundayız. Analiz edilmesi gerekli durumlar kişinin yaşına, bulunduğu ortamın şekline göre de değişebilmektedir. Problemlerimizle uğraşırken farklı duygusal ve davranışsal tepkiler veririz. Bu duygusal tepkilerden bir tanesi de öfkedir (Baygöl 1997).

Öfke, bireyin insanın sevinç, keder, endişe ve tiksinden oluşan beş temel hissinden bir tanesidir ve birey için doğal bir duygulanımdır (Alberti ve Emmons 1998).

Törestad; öfkenin, önceden kurgulanarak meydana gelen bir hal olmadığını, genellikle, engel olunma, haksızlık yaşama, tenkitlere maruz kalma, küçük görülme gibi koşullarda gözlemlendiğini belirtmektedir. Novaca ise öfkeyi, bilişsel-davranışsal model çerçevesinde açıklamaktadır (Balkaya ve Şahin 2003).

Gençtan'a göre öfke ve kızgınlık, hak ettiğimizin karşılığını göremediğimizde ve ya değerli gördüğümüz bir kişide görmek istediğimiz davranışları göremediğimizde yaşanan histir (Tambağ ve Öz 2004).

Kemperive Frijda öfkeyi, bireyin kazandığı ve hayatında kuşkusuz yaşayacağı temel hislerden bir tanesi olarak görmüşler (Okman 1999).

Öfke, bireyde tedirginlik hissi yaratan bir boyuta, bir olaya ya da bir bireyin tutumlarına karşılık gösterilen coşku türü bir reflekstir (Sala 1997).

Öfke bireyin günlük hayatında kaçınılması zor durumlara karşı verdiği doğal refleks ve insan enerjisidir. Öfke kısa bir şekilde; zorluk, huzursuzluk, gerginlik, sinirlilik gibi kavramların bir karışımı olarak tanımlanabilir (Baygöl 1997).

Öfke, incindiğimizin, haklarımızın çiğnendiğinin, istek ve ihtiyaçlarımızın engellendiğinin ve işlerin yolunda olmadığıyla alakalı bir ileti unsuru olarak ifade edilirken, hakkımız olanı alamadığımızda önemseydiğimiz bir insan, isteklerimiz doğrultusunda davranmadığında yaşanan duygu olarak da tanımlanmaktadır (Kısaç 1997).

Yukarıda verilen tanımlar doğrultusunda öfkenin, genel olarak engellenmeler sonucunda kişinin yaşadığı dünyaya, diğerlerine ve kendine yönelik olarak açığa çıkan; kaynağı ne olursa olsun, diğer duygular gibi, anlaşılabilen, kabul edilebilen, gerekli hallerde kontrol edilebilen ve etkin bir biçimde açığa çıkarıldığında ise yarayabilen bir duygu olduğu söylenebilir (Waddell 2004).

2.9. Öfkenin Genel Özellikleri

Deffenbacher öfkenin birtakım özelliklerini şu şekilde sıralamaktadırlar:

1. Öfke içsel bir histir.
2. Planlanmamıştır, anızın ortaya çıkabilen bir histir.
3. Tüm bireylerin yaşadığı bir histir.

4. Bireyleri psikolojik uyarılmışlık halinde tutan güçlendiren bir etkisi vardır.
5. Farklı görünümelerde ortaya çıkabilir.
6. Öfke ifadesindeki reaksiyonlar öğrenilmiş reaksiyonlardır ve değişebilir.
7. Bastırılması kadar kontrolsüz ortaya konması da sağlıklı değildir (Deffenbacher ve Swaim 1999).

Araştırmacıların belirttiği gibi, öfkenin anlatımı öğrenmeyle ilişkili olduğundan, kişiden kişiye ve toplumdaki topluma değişim göstermektedir (Balkaya ve Şahin 2003).

Öfke ile ilgilenen uzmanlar pek çok konuda fikir anlaşmazlığı içinde olsalar bile kimi zaman önemli konularda anlaşmışlardır:

1. Öfke doğal, normal, insana özgü bir histir,
2. Öfke bir davranış biçimi değildir,
3. Kronik öfke sağlık için tehlikeli olabilir,
4. Öfke ortaya çıkmadan önlenmelidir (Alberti ve Emmons 1998).

2.10. Öfkenin Kaynakları

Öfke hissinin ortaya çıkmasında etkili olabilecek kaynaklar şöyledir;

a) Rahatsız Edilme ve Saldırı: Freedman ve ark. (1989)'e göre kişiler tedirgin hissettiklerinde ve ya saldırıya maruz kaldıklarında kaynağa yönelik öfke hissi meydana gelir.

b) Dürtüsellik: Kişiler fizyolojik açıdan etkileşimde oldukları zaman, nasıl bir coşku hissettiklerini anlamaları için dış çevredeki etkenlere bakarlar. Söz konusu etkenler öfkeli olduklarını hissetmelerine neden olabilecek yönde ise öfkeli hissederler. Özellikle gençler içinde buldukları zamanın bir kazancı olarak dürtüsel davranma yönelimindedirler (Freedman ve ark. 1989).

c) Engellenme: Atamer ve Oral (2004)'a göre engellenme kişinin bir hedefine ulaşmasının zorlaştırılması ya da engellenmesidir ve bu da öfke hissine yol açar, engellenme negatif bir enerji üretir ve bu enerji öfke hissinin meydana gelmesine neden olur. Fiziki engeller, gerekli kaynaklardan yoksunluk, yasal ve sosyal kurallar, diğer kişilerin etkin müdahalesi ve buna benzer birçok tutum öfke hissine neden olabilir.

d) Düşük Kendilik Değeri: Johnson kendilik ifadesini şöyle açıklamaktadır: “Kişinin dünyada var olan bir birey olarak kendine gösterdiği değer, saygı ve sevginin derecesidir.” (Salmıvalı 2001).

Düşük kendilik değerlerinin bireyleri intihara açık hale getirdiği görülmüştür. Bu değerler öfke duygusu, davranım bozuklukları, suçlu tutum, sağlığı riske atacak tutumlar, madde kötüye kullanımı, örgüt üyeliği, genç yaştaki gebelik, intihar yordadığı bulunmuştur (Mccullough ve Ashbridge 1994).

Sonuç olarak rahatsızlık duygusu ve saldırı, dürtüsellik, engellenme ve düşük kendilik değeri öfke hissinin ana uyarıcılarıdır.

2.11. Öfke Anında Vücutta Meydana Gelen Değişiklikler

Öfkelendiğimiz zaman zihnimiz üç adet kimyasal zehir salgılar. Bu kimyasal zehirlerin farklı oranlardaki karışımı, kılcal damarlarda hasar meydana getirir. Bu zehire bir-iki saat maruz kalınması halinde ise, vücutta “sempatik aktivasyon” meydana gelir. Eğer bu adrenalin öfkesi ise; tansiyon yükselmesi, kalbin hızlı atması, omuz ve boyun kaslarının kasılması, göz bebeklerinin irileşmesi gibi vücudun savaş pozisyonuna geçtiği refleksler görünür (Tarhan 2006).

Öfke aniden gelişen bir kızgınlık ise parasempatik sinir sistemi ortaya çıkarak beyne, “rahatla, sakin ol, tehlike geçti” iletisini vermektedir. Öfkeyi aşındırmanın üstesinden gelebilirsek parasempatik sinir sistemi ortaya çıkarak vücuttaki zehirli kimyasalları arıtarak, rahatlık ve sıhhat duygusu oluşturmaktadır (Balkaya ve Şahin 2003). Ancak öfke uzadığında beyin zehirli kimyasallar salgılamayı sürdürür. Damarlar buruşur ve hipertansiyon meydana gelir. Enerji kaynakları kana karışmasından dolayı kolesterol ve şekerin vücutta yükselmesine neden olmaktadır. Beynimiz kızgınlık esnasında mücadele durumuna moduna ayarlanmış olmasından tüm enerji kaynaklarını eyleme geçirmektedir. Bunun neticesinde ise yağ asidi, kolesterol ve şeker daha da yükselmeye başlamaktadır (Tarhan 2006).

Öfke hissi, fizyolojik belirtilerin bir araya gelmesi sayesinde gözlemlenebilmektedir. Çoğunlukla öfke hissine sebep olan fizyolojik belirtiler aşağıdaki gibidir.

- Kas geriliminin artışı
- Kaşların çatılmış olması

- Dişleri gıcırdama
- Ters ters bakma
- Yumrukların sıkılması
- Yüzün kızarması
- Titreme
- Uyuşma hissi
- Tıkanma hissi
- Vücudun çeşitli bölgelerinde seğirmelerin olması
- Terleme
- Kontrol kaybı
- Sıcaklık hissi
- Burundan soluma
- Dudakları ısırma
- Beynin zonklaması
- Baş ağrısı
- Hareketlerin hızlanması
- Kan basıncında artma (Balkaya ve Şahin 2003).

2.12. Öfke Duygusunun Olumlu ve Olumsuz İşlevleri

Öfke ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, öfkeye yönelik olarak birden fazla yaklaşımın olduğu görülmektedir. Tüm bu yaklaşımların birleşmiş olduğu ortak nokta ise, öfke hem yararlı hem de yararı olmayan duyguların birleşimidir (Balkaya ve Şahin 2003).

2.12.1. Olumsuz İşlevleri

Şiddetli şekilde yaşanmış olan öfke, kontrol edilmediği takdirde kişilerin hem yaşam enerjisini kontrol etmesini zorlaştırırken hem de davranışlarını kontrol altına almasını zorlaştırır. Karşısındaki insanın yapmış olduğu davranışlar sonucunda kişide ortaya çıkan gücenme duygusu veya karşısındakine karşı olan kızgınlık sonucunda negatif yönde gelişen ikili ilişkiler sonucundan, kişiler arası çözümsüz hal alan sorunlar ortaya çıkmakla beraber sosyal anlamda kişilerde bir geri çekilme

durumu da yaşanabilmektedir. Öfke durumu ortaya çıktığında bunun bastırılması sonucunda bireylerde hipertansiyon, ülser ve migren gibi çeşitli sağlık sorunları ortaya çıkıp bunlarla birlikte depresyon durumu ortaya çıkarken, kişinin çevresine ve kendine yönelik olarak saldırganlık ve öfke gibi olumsuz davranış durumları ortaya çıkmaktadır (Terakye 1998). Aynı şekilde olumsuz öfke durumu, psikosomatik hastalık, depresyon, pasif agresif davranışlar ve saldırganlık gibi davranışlara sebep olabilmektedir (Akgül 2000).

Kişilerin düzgün bir iletişim kurabilmesi için gerekli ortamın sağlanmasında öfkenin önemi oldukça fazladır. Çünkü öfkenin gücü ve sınırları belirlendiğinde, öfkenin olumlu yönlerinin ortaya çıkmasına imkân tanınır, sorunları ortadan kaldırmaya çalışarak yapıcı bir yaklaşımla sorunların çözümüne daha kolay bir şekilde ulaşılabilir (Üstün ve Yavuzarslan 1995).

2.12.2. Olumlu İşlevleri

Öfke davranışının olumsuz etkilerinin yanında, literatürdeki çalışmalara bakıldığında, öfkeye neden olan durumda olanların öfke sayesinde bazı yanlışlarının farkına vararak, öfke duyulan kişiler arasında genellikle ilişkilerin negatif boyutta ilerlemesi beklenmesine rağmen, öfke duyulan ve öfke duyan kişi arasında ilişkilerin geliştiği, hatta öfke duyan kişiye saygılarının arttığı belirtilmiştir. Aynı şekilde, direkt öfke durumu ortaya çıktığında daha başarılı bir iletişim ortamının oluştuğu görülmektedir (Sala 1997).

Kişilerin, öfke durumunda ortaya koymuş olduğu reaksiyonlarını doğru bir biçimde kullanması halinde öfke kabul edilebilir bir hal alabilir. Bu doğrultuda kişilerin elde etmeyi hedeflemiş olduğu enerjinin kısa ve uzun vadede olumlu etkilerinin olacağı kaçınılmaz bir gerçektir. Bu hedefler doğru ve etkili bir şekilde planlanabilirse kişinin öfkesi sayesinde bireye üstünlük kazandıracak ve olayları kontrol altına alabilecek duygular yaşanmasına imkân sağlanabilir. Bu da bireyin olumlu benlik gelişiminin sağlanması açısından önem arz etmektedir. Bireyin bu olumlu öfke duygularını kontrol edebilmesi için yeterli motivasyonun sağlanması gerekmektedir (Terakye 1998).

Olumlu Öfke;

- Enerji verme özelliğiyle kişiyi harekete geçirir.

- Bulunduğu yeri denetleme fırsatı verir.
- Değişim için güdülenmeyi sağlar.
- Artan baskıya karşı tepki verilerek rahatlama sağlar.
- Savunma mekanizmalarının uyarıcı olarak görevleri bulunmaktadır.

Öfke davranışlarının açık bir şekilde ifade edilmesi kişinin olumlu bir davranış özelliğinin elde edilmesidir. Bu pozitif durum, olumlu benliğin yansıtılmasında kullanılabilir (Üstün ve ark. 2005).

2.13. Öfkenin Nedenleri

Öfke durumunun kişilerde saldırganlığa sebep olduğu ve bu saldırganlığa sebep olan faktörlerin bireyde öfke durumunun yaşanmasına etken olmaktadır. Fakat bu öfkenin sebebi kişiden kişiye farklılık göstereceğinden, öfke durumunun ne zaman ortaya çıkacağını tam olarak kestirmek pek mümkün değildir (Sala 1997). Hangi koşul olursa olsun, öfkenin sebepleri araştırıldığında sadece bir faktörün bunun altında yatmadığı açık bir şekilde belirlenmiştir. Buna rağmen öfkeyi etkileyen en önemli faktörün engellenmeden kaynaklandığı bilinmektedir (Averill 1982).

Engellenme ya da “maksatlı davranışa müdahale” veya devam eden bir faaliyetin önlenmesi, bireylerin yapmak istemediklerini kısıtlaması ya da yapmaya zorlanması kişinin saldırgan davranışlarında bulunmasına neden olur (Stephen 2004).

Öfkenin ortaya çıkmasına sebep olan durumlardan bir tanesi de provokasyondur. Provokasyon genel anlamda diğer bireyi uyaran ve onu herhangi bir davranış yapmaya yönlendiren uyarılar içerir. Beck'e göre, provokasyon ve tehdit öfkenin ana nedenleridir. Öfke davranışının etkisine bakıldığında, değer yargısı, benlik saygısı ve beklentiler gibi bilişsel faktörler tarafından belirlenir (Kennedy 1992).

Öfke yaşama durumları göz önüne alındığında, duygusal durumlar, ekonomik olarak görülen zararlar, iş hayatındaki doyumsuzluk durumu, yaşanılacak olan bir olaydan ötürü hayal kırıklıkları bu öfke yaşama durumları olarak görülmektedir. Bunun yanında öfke duygusunun ortaya çıkmasına sebep olabilecek engellenme veya reddedilmiş olma, karşıdaki insanlar tarafından dikkate alınmama, kişilerin alaycı tavırları, kötü muamele yapılması gibi durumlardır (Sala 1997).

Aynı zamanda öfke durumunun özüne bakıldığında, bireyin kendisini karşısındakilere ispat etmek arzusu, arkadaşları, ailesi ve insanlar tarafından onay görme, takdir edilme içgüdüleri ve karşısındaki insanların onun kişilik özelliklerini beğenmesi sebebiyle öfke davranışları ortaya çıkabilir. Buna bağlı olarak, kişinin kendisini sürekli kontrol etmek zorunda hissetmesi ve en iyisi olmalıyım düşüncesi neticesinde, öfke durumunun yaşanması kaçınılmaz olacaktır (Özer 1994).

Bütün sebeplerden ötürü, öfke yalnız başına incelenmemesi gerekmektedir. Çevresel olaylar, bilişsel süreçler ve yapılar, fizyolojik uyarılmayı destekleyen faktörler öfke duygusunun şiddetini belirlediğinden öfkenin nedenlerini incelerken tüm bu faktörler birlikte düşünülmelidir (Sala 1997).

Tüm bunların neticesinde, öfkeyi ortaya çıkaran iki temel sebep bulunmaktadır. Bu nedenlerden ilki kişinin kendisinden, ikincisine bakıldığında ise karşısındaki bireylerin kendisiyle ilgili oluşan duygu durumlarından kaynaklandığı söylenebilir. Öfke, bireyin kendi veya başka nedenlerinden kaynaklanıp kaynaklanmadığına bakılmaksızın detaylandırılması ve çözülmesi gereken bir duygudur (Özer 1989).

2.14. Öfke Türleri

Öfke türleri bastırılmış öfke (sahip olunan olumlu ya da olumsuz duyguların bastırılması), tartışılan öfke (bireyin sahip olduğu duygu durumu ile karşı tarafın duygu durumu arasında beyin fırtınasının yapılması), dışa vurulan öfke (bireyin karşısındakini suçlaması) ve semptomlara sebep olan öfke (öfkeye bağlı olarak somatik durumların ortaya çıkması) olmak üzere dört başlık altında incelenmektedir.

2.15. Öfkenin Bilimsel ve Duygusal Boyutları

Öfke bilimsel boyutta bireylerin duygu durum bozuklukları ve saldırgan hal ve davranışlarına etki eden soyut bir kavramdır. Duygusal boyutta ise, öfke davranış kontrolü zihinsel süreçlere hâkim olma ve bu süreçleri dışa başarılı bir şekilde yansıtma hal ve hareketlerine verilen isimdir. Bilimsel ve duygusal boyutta öfkeyi ele alacak olursak, temelinde problem, problemin çözümü ve problem ortaya çıkmadan engellenmesi kavramsal organizasyonu yer almaktadır. Bu bağlamda da, öfke bilim ve duygu temelinden ayrı düşünülemez (Aldao ve Nolen- Hoeksema 2010).

2.16. Öfkenin Davranış ve Tepki Boyutu

Öfkenin davranış ve tepki boyutu öfke kavramının ifade ediliş biçimini ve öfke duygusunun üstesinden gelme sürecinde ortaya konulan tepkileri tanımlamaktadır. Bu tanımlamaya bağlı olarak, bireyler öfke davranış sürecinde yaşamış oldukları duygu durumlarına, zihinsel düşünme biçimlerine ve davranışsal boyuttaki hareketlerine göre tepki vermekte ve davranış sergilemektedir. Ayrıca öfke davranışı sürecinde tepkisel olarak bastırma, öfke kontrolünü sağlama, davranıştan kaçınma ve öfkenin kaynağına yönelik negatif tutumlar sergileme davranışları da sıklıkla gözlemlenmektedir (Alberti and Emmons 1998).

Öfkenin davranış ve tepki boyutunda düzey kavramı da oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Düşük düzeyde öfke davranışına sahip bireyler yüksek düzeydeki öfke davranışına sahip bireylerden daha sağlam ve pozitif davranış ve tepkiler verebilmektedir. Özellikle de öfke davranışının bastırılması, öfkenin dışa vurulmasına ket işleminin uygulanması ve yoğun öfke durumunun kaçınılması sürecinde düşük düzey daha anlamlı sonuçlar doğurmaktadır. Yüksek düzeyde öfke davranışına sahip bireyler olaylar karşısında daha fazla ön yargıda bulunabilir, başına gelen olaylarda çevreyi suçlama davranışı sergileyebilir ve davranışlarının sınırlılığına vurgu yapabilir. Öte yandan, yüksek düzeyde öfke davranışına sahip kişilerin düşük düzeyde ve orta düzeyde davranış gösteren bireylere nazaran olumsuz tutum ve davranışlar sergilemesi olumsuz sözel iletişime de etki etmektedir. Bu bağlamda da öfke kavramında düzey faktörü saldırgan davranışların kat ve kat artmasına neden olmakta ve net bir şekilde değişken etkileşimi içerisine girerek bireylerin psiko-sosyal boyutta saldırgan davranışlar sergilemesine sebebiyet vermektedir (Deffenbacher ve Swaim 1999).

2.17. Öfkenin İfade Edilme Biçimleri

İnsan enerji dolu bir canlıdır. Günlük yaşamında yaşadıklarıyla, karşılaştıklarıyla, hisleriyle oluşan birçok duygu insanın içinde ifade edilmeyi bekleyen bir enerjiye dönüşür. Mutluluk duygusu yaşayan bir insanın içi içine sığmaz, sevdikleriyle, çevresindekilerle içinde biriken pozitif enerjiyi paylaşmak ister. İnsan üzüldüğü zaman içinde biriken enerjiyi atması gerekir, üzüntüsünden kaynaklanan negatif enerjiyi çevresindekilerle paylaşarak, onlarla dertleşerek ya da

kimi zaman sadece ağlayarak boşaltmak ister. Böylece öfke duygusunun da ifade edilmesi gerekir (Öztürk 2012).

Öfkenin değişik biçimlerde sürdürülmesi literatür de ‘‘öfke ifade biçimi’’ olarak tanımlanır. Öfke ifade biçimi bireyin yaşamış olduğu engellenmenin köküne bağlı olarak dönüşmektedir. Engellenme bazen çevresel faktörlerden bazen de kişinin kendisinden kaynaklanır. Şayet engellenme bireyin kendi dışındaki sebeplerden kaynaklanmış oluyorsa, öfke çevresel etmenlere yöneltilmektedir. Eğer engellenme bireyin kendi içerisinde gelmekte olan bir sebebe ilişkili olarak meydana geliyorsa, öfke duygusunun gayesi büyük bir ihtimalle bireyin kendisi olacaktır (Yılmaz 2009). Birey yaşadığı öfke duygusunu, farklı nedenlerle içerisine atarak bastırabilir, sağlıklı bir biçimde ve somatik olarak tarif edebilir ya da başkalarına yönlendirerek dışsallaştırabilir (Sülün 2013).

Öfkeyi içimize atarak bastırma biçimi, meydana getirdiği neticeler sebebiyle olumlu bir öfke tanımlama şekli olarak kabul edilmemektedir. Şu yüzden ki bastırılan duygular, kişinin kendi psikolojisine zarar verir. Bastırılmış olan duygular; baş ağrısı, yüksek tansiyon, mide ülseri gibi somatik reaksiyonlara sebep olmaktadır. Hatta öfkenin tarif edilememesi var olan öfkeyi yok edemez (Tambağ 2004). Kişi için öfkesini bastırarak kontrol etmek o süreçte yapıcı olabilir fakat başlıca problemden uzaklaşmadığı da göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle öfkenin bastırılması, tarif edilememesi; istenilen veya kabul edinilen bir durum olmamaktadır (Sülün 2013). Öfkenin içe atımı, öfke yaratmakta olan durumla ilgili olarak konuşmayı, öfke duyulan kişi ile iletişim kurmayı, böylelikle çözüm yolları bulabilmeyi güçleştirmektedir. Paylaşılmayan, tarif edilmeyen öfke, kişinin kırgınlık, kızgınlığın artmasına, gücenme duyguları hissetmesine ve bir müddet sonra kin beslemesine sebep olur (İmamoğlu 2003).

Öfkenin yararlı ve sağlıklı olabilmesi için tanınması, kabul edilmesi, bastırılmaması ve denetimli bir şekilde tanımlanabilmesi gerekmektedir. Öfke bir sorun çözme aracı, suçlama biçimi, intikam yolu veya başka kişileri kontrol etme aracı değildir (Yılmaz 2009).

Öfkeli olan bir kişi, öfkeli olduğu halde herhangi bir durum yaşanmamış gibi göstererek, öfkesini içerisine attığı zaman, kişilerarası ilişkilerinde de zorluklar yaşamaktadır (Sülün 2013). Öfkeli kişiler, öfkelerini kabullenmediklerinden dolayı, yaşamış oldukları can sıkıntısı, gücenmişlik, küskünlük duygularını net bir biçimde

konuşmayarak; surat asma, darılma, yüz ekşitme gibi davranışlarla tarif etmeye çalışmaktır (Tambağ 2004).

Öfkesini bastıran bireyler, karşısındaki kişilerin kendi fikirlerini kavramalarını umut eder. Sonuçta ise, bu öfke gücenme veya acı çekme şekline dönüşebilir. Ayrıca gün yüzüne çıkarılmayan öfke duygusu kişinin kendisini biçare hissetmesine ve bu durumun neticesinde ise kişide depresif duyguların meydana gelmesine neden olmaktadır (Beyazaslan 2012).

İçe yönelmiş öfkenin psiko analitik açıdan anlamı, öfkeden ziyade suçluluk ve depresyon duygularının ifade edilmesidir ve bunlar bireyin benliğine ya da egosuna yönelmiştir. Öfkenin içte olduğu durumda, hatırlanan şeyler ve düşünceler, öfkeyi harekete geçirici durumla ilişkili olmaktadır (Bıyık 2004).

Bastırılmış öfkenin, en yaygın tarif edilebilme biçimi pasif saldırganlıktır. Öfke hayatı farklı şekillerde ifade edilir ya da pasif olarak yaşanır. Bastırılmış öfkenin bir diğer ifade şekli ise öfkenin gizli tutulmasıdır. Öfkeli kişi, kendini kurban veya kullanılmış gibi hissetmektedir fakat bu durumu kimse ile paylaşmamaktadır, kendi içerisinde yaşamaktadır (İmamoğlu 2003).

Saldırganlığın iki tür ifade şeklinden biri öfkedir. Fiziksel saldırganlık, motor hareketlerle alakalıdır ve hedef karşıda bulunan objeye ve kişiye zarar vermektir. Saldırganlığın ikinci biçimi olan sözel saldırganlık boyutu ise, artık dışa vurulmakta olan öfke olarak ifade edilmektedir (Sülün 2013). Düşmanlık öfke duygularını barındırmasına rağmen, diğer bireylere direkt zarar vermek amacıyla yapılmakta olan saldırgan hareketleri de eyleme geçiren bir manaya sahip olmaktadır (Bıyık 2004).

Her ne kadar istenen bir davranış biçimi olmasa da öfkenin dışa vurulmasında saldırgan davranış en kolay ve en sık tercih edilen öfke ifade etme biçimidir. Saldırgan davranışların, engeller karşısında kişinin benliğini koruma için sergilendiği savunulmaktadır. Engellenme ile karşı karşıya kalındığında; engellenmenin meydana geldiği engeli yok etmek için kişi, harekete geçmektedir (İmamoğlu 2003). Bu pozisyonda kişi, öfkesini diğerlerine iğneli sözler söyleme, kapıları çarpma, sıkça tartışma, kötü sözler söyleme, bir yerlere yumruk atma, kavga etme gibi davranışlarla ifade edebilir (Tambağ 2004). Öfkenin bu tarzda dışa vurulması geçici bir rahatlama sağlasa da enerjii tüketmektedir, hareketlerin kontrol edilmesini zorlaştırır (Beyazaslan 2012).

Öfkeyi doğru bir biçimde tanımlama becerisi kazanmaya öfke kontrolü denmektedir. Öfkenin kontrol altına alınması diğer öfke anlatım biçimlerinden

değişik olarak öfke sıklığının aza indirgenmesi ve daha az saldırganca anlatılmasını içermektedir. Öfkenin kontrol ediliyor olması, öfkenin anlatılamayacağı manasına gelmemektedir (Beyazaslan 2012). Bireyin diğer kişilerle olan münasebetlerinde genelde ne ölçüde sabırlı, hoşgörülü, serinkanlı, anlayışlı davrandığı ve mantığa bürünme, bastırma, inkâr gibi savunmaları öfkeyi kontrol etmekle alakalıdır (Sülün 2013).

Öfke yönetimi tekniklerinin amacı, öfkenin ve kızgınlığın neden olduğu bedensel ve duygusal reaksiyonları aza indirgeyebilmektir. Kızgınlığa sebep olan olayları, insanları göz ardı edemeyiz; değiştiremeyiz. Yapabileceğimiz tek şey bu olaylar ya da insanlar karşısında göstermiş olduğumuz içsel ve dışsal reaksiyonlarımızı yapıcı bir biçimde yönetebilmek, kontrol edebilmektir. Öfke kontrolünde ki amaç ise, öfkenin dışa aktarılmasına engel olmak değil, öfkenin nasıl uygun bir lisanla anlatılmasının bilinmiş olmasıdır (Beyazaslan 2012).

Mantığa bürünme, yer değiştirme, bastırma ve inkâr gibi savunma sistemlerini kullanma da öfke anlatımının bir biçimidir. Savunma sistemi sayesinde kişi, öfkesini anlık olarak kontrol altında tutabilmekte, karşısındakine sabırlı davranabilmekte ve kontrol geliştirebilmektedir. Böylelikle öfke duygusu nedeni ile meydana gelebilecek istenmeyen hadiselerin karşısına geçebilmektedir. Ancak, devamlı bu yola başvurma öfkenin içe atılmasına sebep olabilir. Bu nedenle öfke hafifleyince, öfke yaratan engeller hakkında konuşulması ve uygun başa çıkma yolları geliştirebilmek için yeni çözüm yolları aramak gerekir (İmamoğlu 2003).

Öfkenin kontrolü ve ifade edilmesi; yaşa ve cinsiyete göre, eğitim durumuna, ailenin davranış şekillerine, kültürel özelliklere ve beklentilere göre de değişmektedir (Tambağ 2004).

Yapılan araştırmalar öfke duygusunun cinsiyet değişkenine göre değiştiğini göstermektedir. Erkek bireyler kadın bireylere göre öfke duygularını daha doğrudan anlatabilmektedir. Kadın bireylerin öfke anlatım biçimleri ise daha dolaylı olmaktadır (Sülün 2013). Kadın bireylerin öfkelerini depresyon, uykuya eğilim gibi yöntemlerle anlatma eğilimi gösterirken, öfkelenmeye erkek bireylerden daha az yatkınlık göstermediklerini, erkeklerle aynı yoğunlukta ve erkekler kadar sık öfkelenedikleri bildirilmektedir (Yılmaz 2009).

Öfke duygusunun ifade edilmesini etkileyen faktörlerden birisi de yaştır. Çocuklar için öfke yaratan durumlar farklı olmakla birlikte, farklı olan öfke duygularına gösterilen tepkiler de farklıdır. Çocuk öfke duygusunu bağıрма, ağlama

gibi tepkilerle yaşarken zaman içinde yetiştiği çevrenin etkisi ile farklı yolları da öğrenebilir. Yaşla beraber kişinin tecrübelerinin artmış olması ve kendini geliştirmiş olması gibi faktörler, öfke ifade şeklini ve sıklığını etki altına almaktadır. Bilhassa genç yaş grubundaki bireylerin öfke seviyesinin azaldığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Tambağ 2004).

Duyguların gün yüzüne çıkması ve bu duyguların davranışa dönüşmüş olmasında, kişinin içerisinde bulunmuş olduğu medeniyetin önemi oldukça büyüktür. Bireyler, öfkelerini kültüre uygun bir biçimde yönetemedikleri takdirde, içinde buldukları kültür tarafından belirli etiketlerle tanımlanmaktadır. Türk toplumunun geleneksel özelliklerini taşıyan ailelerde, çocukların fikirlerini ortaya çıkarma, bağımsız olma ve girişimcilik yönelimleri engellenmektedir. Öfkenin sözel olarak anlatılması engellenmiş olurken; boyun eğme, uysallık, konuşmama, bastırma gibi davranışlar ise tasdik edilmektedir (Tambağ 2004).

Sonuç olarak öfkenin birçok ifade biçiminin olduğu, fakat en olumlu ve yapıcı ifade edilişin yönetilerek, kontrollü bir şekilde yapılması gerektiği görülmektedir (Öztürk 2012).

2.18. Öfkenin İfade Edilmesini Etkileyen Faktörler

Öfke kavramı insanlar için normal bir davranış olarak adlandırılırken, insanlar arası ilişkiler göz önüne alındığında genellikle konuşulması güç olan duygu durumudur (Üstün ve Yavuzarslan 1995). Rutin hayat içerisinde birçok kişinin yaşamış olduğu bir duygu durumu olan öfke, çoğu kültürde farklı şekillerde ortaya koyulmaktadır (Kısaç 1997).

Öfkenin ortaya koyulma şekilleri farklılık gösterse de genel anlamda öfke; kültürel özellikler, eğitim durumu, yaş ve cinsiyet vb. faktörler olarak belirlenmiştir. Kültür, insanların duygu durumlarını ortaya koyma ve bunların kişide davranışa dönüşmesinde önemli bir öneme sahiptir. Ait olduğu toplumun genel özelliklerini taşıyan bireylerin, toplumda yaşayanların onlardan beklentileri ve buna bağlı olarak da ailelerinden görmüş olduklarıyla birlikte kişilerin kendi kendilerine belirlemiş olduğu davranışlar, bu bireylerin öfke ile ilgili kültürel olarak davranışlarının nasıl olacağı konusunda kişileri yönlendirmektedir (Kısaç 1997).

Toplumumuzda bireylere bakıldığında genel olarak öfkeyi ortaya koyma da çeşitli sorunlar yaşadığı görülmektedir. Davranışlarını yetişkinlerden öğrenen bireyler, öfke

durumunda kendini denetim altına almak isteği ya da kendi öfkesini kontrol edememe içgüdü, öfke duygusunu karşısındakine yansıtırsa onu kaybedecek olma düşüncesi, öfkenin kendisine uygun bir davranış olmadığına inanılması gibi duygular öfkenin ortaya koyulmasını engelleyen davranışlar olarak belirtilmektedir (Terakye 1998).

Öfkenin ifade edilmesini etkileyen önemli faktörlerden biri de yaştır. Kişilerin genellikle yaşları büyümeye başladıkça yani olgunlaştıkça birçok davranışın farklılaşmaya başladığı, bunu yaparken de kişinin kendini geliştirerek öfkesinin ortaya koyulması hatta öfkenin hangi sıklıkta olacağı gibi durumlar ortaya çıkmaktadır (Sala 1997).

Öfkenin ifade edilmesini etkileyen önemli faktörlerden bir diğeri de eğitim seviyesidir. Thomas'ın yapmış olduğu araştırmalarında, hem kadınlarda hem de erkeklerde eğitim seviyesi arttıkça, öfke kontrolünün sağlandığı, eğitim seviyesi düştükçe ise öfkenin kontrolünün azaldığı belirlenmiştir (Kısaç 1997).

Öfke ile cinsiyet ilişkisi göz önüne alındığında ise, erkeklerin daha çok idare eden kişiler olduğu, kadınların ise çoğunlukla manevi olarak karşısındaki insanlara sevgi gibi duygu durumlarını gösterdiği görülmektedir. Bunlar cinsiyetle ilgili özelliklerin genellikle idare ve duygusal boyutlardan kaynaklı olarak belirlendiğini ortaya koymaktadır (Sala 1997). Bunun yanında, öfkenin ortaya koyulmasında cinsiyet farklılıklarının olması beklenmektedir. Toplumların çoğunda, saldırganlık ve öfke davranışları erkeğe özgü davranış şekilleri olarak belirlenirken, erkeklerin daha çok bu davranışları sergilemesi konusunda onlara imkân tanındığı hatta izin bile verildiği söylenebilir. Bunun tam tersine kadınların ise öfke ve saldırganlık durumlarının ise bastırılması gerektiği belirtilmektedir. Çünkü kadınların öfke ile ilgili davranışlar ortaya koyması ona yakışmayacak bir durum olarak düşünülmektedir (Kısaç 1997). Yapılan çalışmalardaki sonuçlar incelendiğinde, erkeklerin öfke duyguları haricinde diğer duyguları ifade ederken zorlandığı gözlemlenirken, kadınların ise öfke haricinde kalan duygularını ifade etmesinde erkeklere oranla daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir. Bu durumun sebeplerine bakıldığında, öfke duygusunun daha çok kadına değil, erkeğe özgü bir davranış olduğunun toplum tarafından benimsenmesidir (Balkaya 2001). Öfkenin bir çeşit karşısındakine karşı ağır basma ve onu yönetmek isteme durumu olduğu ve bu sebeple daha çok erkekler tarafından uygun bulunduğu belirlenmiştir (Kökdemir 2001). Lerner; “şirret, dırdırcı, çirkef, şikâyetçi” vb. kelimeler ortaya koyulduğunda,

kadınların öfke durumlarından bahsedildiğini belirtmektedir. Bir diğer çalışmaya göre de, kadınların çoğunlukla sözel öfke durumları içerisinde yer aldığı, erkeklerin ise öfkelerini sergilerken fiziksel hareketlerde buldukları görülmektedir. Jones ve Peacock, erkeklerin öfke durumlarında adam öldürmeye kadar ileri seviyeye ulaşabilecek fiziksel şiddet kullanma niyetinde olurken, kadınlarda ise bu durumun genellikle şiddet içermeyen tepkilerde bulunmayıp, ağlama davranışları sergilediklerini saptamıştır (Thomas 1993).

2.19. Öfke ile Başa Çıkma Yöntemleri

Öfke ile başa çıkma yöntemleri başlığı altında bilişsel yöntemler, duyuşsal yöntemler, duygusal yöntemler, davranışsal yöntemler ve iletişim yöntemleri başlıkların değinilecektir.

2.19.1. Bilişsel Yöntemler

İnsanların duygu ve düşünceleri ile çevresine yönelik inançları arasındaki bağlantılar bilişsel kuramları meydana getirmektedir (Karlı 2011). Bilişsel kuramların temelinde insanların düşünme tarzlarında meydana gelen değişimlerinin etkisi bulunmaktadır. Bu etki sürecinde ise önemli olan faktör kavramsal olarak öfkeyi anlamak ve anlamlandırmaktır. Öfke kavramını anlamak ve anlamlandırmaya yönelik olarak Kökdemir (2004), bireyin öfke durumu içerisinde yer almasının bilişsel kurama doğrudan etki ettiğini öfke anında nefes alışverişinin yapılmasının önemli bir eylem olduğunu ve öfke durumunun ortadan kaldırılmasında problem durumunun tespit edilmesinin rol oynadığını dile getirmektedir. Bu duruma yönelik olarak Karlı (2011), bastırılan duygular ve öfke duyguları şeklinde ayrıma giderek buzdağının görünen ve görünmeyen kısmı üzerinden betimlemeye gitmiştir.

Diğer yandan Sülün (2013), kişinin öfke durumu içerisinde bulunması olaylara farklı perspektiflerden bakmasına neden olmakta bu bağlamda da bilincin yerine gelmesi sürecinde öfke durumunun kontrolünün sağlanması ve arınması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Karlı (2011) ise öfke durum kontrolüne yönelik olarak profesyonel anlayışa sahip olmanın bilinç boyutunda önemli sayılabilecek düzeyde etkisinin olacağını dile getirmektedir.

2.19.2. Duyuşsal Yöntemler

Öfke ile başa çıkma sürecinde duyuşsal boyutta vücudun vermiş olduğu sinyallerin algılanması ve duyuşsal boyutun ona göre hazırlanması gerekmektedir. Dolayısıyla da sinyallere bağlı olarak sakinliği korumak ve öfke durumunun başlamasının önüne geçilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda da “sakinliği korumak” ya da “sakinliği muhafaza etmek” öfke durumunun kontrol edilmesinde en temel unsurlardan birisidir (Karslı 2011).

Diğer yandan öfke durum sürecinde duyuşsal boyutta kişinin bir beden olarak göstermiş olduğu tepkiler ve duyuşsal boyutta ortaya koyduğu değişimler önemli düzeyde farkındalık sağlanmasına neden olmaktadır (Kökdemir 2004). Öfke durumu ile baş başa kalan insanların duyuşsal boyutta olaya hâkimiyet sağlaması ve üstesinden gelme çabası içerisine girmesi gerekmektedir (Tuna 2012).

2.19.3. Duygusal Yöntemler

Öfke durumu ile başa çıkma sürecinde duygusal boyut 3 temel boyut üzerine odaklanılmaktadır. Birincil boyut bireyin sahip olduğu duygu durumlarının farkına varabilmesidir. İkincil boyut farkına varmış olduğu duygu durumlarının olumlu bir şekilde ifade edilmesidir. Üçüncül boyut ise olumlu bir şekilde ifade edilen duygu durumlarının sürekli bir şekilde devam etmesi ve empatik yaklaşımın sağlanmasıdır (Kökdemir 2004). Bu üç boyut temelinde hareket eden birey öfke durumu ile başa çıkma sürecinde duygusal boyutta bir adım öne çıkmaktadır. Ayrıca duygusal olarak üç boyutu gerçekleştirmiş olan birey olaya karşı farklı perspektiflere sahip olabilme kıstasına bağlı olarak olayı içsel dayanaklardan uzak tutmakta böylelikle de öfke durumundan uzak kalmaktadır (Soykan 2003).

2.19.4. Davranışsal Yöntemler

Ortam değişikliği: Öfke durumunun kontrolünde bireyin yaşadığı sıkıntılar ve ruhsal çöküntülere ortam hazırlamak gerekmektedir. Hazırlanan ortam içerisinde öfke durumu açısından olumsuzluğun giderilmesi sağlanmaktadır. Öte yandan gündelik hayat içerisinde yaşanabilecek duygu durum bozukluklarına bağlı olarak

öfke durumunun ortaya çıkmasında ortamdan uzaklaşma ya da ortam değiştirmek gereklidir (Tatlılıoğlu ve Karaca 2013).

Davranış Boyutunda Sakinlik: Davranış boyutunda öfke kontrolünü sağlamak için düzenli periyotlar halinde egzersizlerin yapılması, tekrar edilmesi, nefes ve nabız kontrolünün sağlanması ve bütün yapıların bir organizasyon temelinde yürütülmesi gerekmektedir (Soykan 2003).

Mizah: Öfke durumunun kontrolünde ya da ortaya çıkmadan önleminde mizah davranışı oldukça önemli yer tutmaktadır. Günlük yaşamın bireyde yarattığı psikolojik strese bağlı olarak gerilimler meydana gelebilmekte bu durumda öfke patlamasına sebebiyet vermektedir. Yaşanılan her olayın temelini inerek mizah boyutun belirlenmesi hem pozitif anlamda davranışsal boyutu hem de katkı anlamında duyuşsal boyuta etki etmektedir (Tatlılıoğlu ve Karaca 2013).

2.19.5. İletişim Yöntemleri

Öfke durumu içerisinde yer alan bireylerin olay, durum ve kavramlar hakkındaki ön yargıları fikirlerinin önüne geçmektedir. Bu bağlamda da ön yargı bireylerin temel düzeydeki yaşamlarını yansıtmamakta ve zihinsel motiflerinin ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Bu durum ise kişilerin öfkeye bağlı olarak saldırgan davranışlar içerisinde bulunmasına neden olmaktadır. Bu duruma yönelik olarak Sülün (2013), zihinsel motiflerin ortaya çıkarılmasında ve olumsuzlukların giderilmesinde iletişim dilinin önemli rolünün bulunduğunu dile getirmiştir. Özellikle de öfke durumu içerisinde kişilerin ilk söyledikleri değil de sakinleşme anından sonraki duygu durum ve düşünceleri daha fazla önem arz etmektedir. Kökdemir (2004) ise, öfke durumu içerisinde yer alan bireyin sakinleşmek için kendisini sorgulayarak çeşitli dinamik sorular ile yorumlaması öfke kontrolünü sağlamaktadır. Bireyin kendisine yaptığı dinamik sorgulama süreci sonrasında sakinleşmesi zihinsel motiflerin düzenlenmesini sağlar. Böylelikle düzenlenmiş zihinsel motiflere bağlı olarak iletişim dili de düzenlenmiş olacaktır. Öte yandan kendisini dinamik sorular ile sorgulayan birey hatalı yönleri görmekte, olaylar karşısındaki abartılı davranışlarını dengelemekte ve öfke durumu ile karşılaştığında kullanacağı dili seçmekte farkındalık sağlamaktadır (Tatlılıoğlu ve Karaca 2013).

2.20. Saldırıcılık

Cox (1985), saldırıcılığı, karşısındaki bir bireyi incitme amaçlı hareketin neticesi olarak bildirmektedir. Perlman ve Cozby (1983), benzer bir biçimde saldırıcılığı, başkalarına zarar verme isteği içeren hareket olarak nitelendirmektedir. Konter (2006) ise saldırıcılığı, öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi boyutlardan kaynaklanmakta olan ve karşısındaki kişiye kötü davranmayı, onu engellemeyi ya da kendini koruma altına almayı amaç edinen fiziksel, sözel ve sembolik her tarz hareket olarak tanımlamaktadır.

Sporda, özellikle performans sporunda saldırıcılık boyutunun, kurallar içinde kalmak koşulu ile başarının ana faktörlerinden biri olduğu bilinmektedir. Saldırıcılık faktörü, kaynağını id ismi verilen “ilkel benlik”ten alır. Psiko-analitik açıdan, Freud “id”i, “Eros” ve “Thanatos” olarak ikiye ayırır (Fromm 1993).

Eros, bütün bilinçsiz yaratıcı, yapıcı, zevk alma ve verme duygularını, cinselliği ve cinsel güdülerini ifade eder. Buna karşılık Eros’un karşıtı olan Thanatos ise, kişiliğin bilinçsizliğinde yatan yıkıcı, tahrip edici, yok edici, ölüm duygularını kapsar. Yani kişiliğin bütün yok edici, öldürücü ve saldırıcılık dürtüsünün kaynağıdır. Freud’un Psiko-analitik ekolüne göre sadomazohistik duyguların yerleşmesinden, kişinin amacına ulaşabilmesi için kendisini feda ederek çalışmasına kadar geniş bir olgular topluluğu, Thanatos kavramı içinde yer alır. Bunun klinik olarak en aşırı uçları intihar (saldırıcılığın kişinin kendisine yöneltilmesi) ve öldürme (saldırıcılığın başkasına yönelmesi) şeklinde görülür (Fromm 1993).

2.20.1. Sportif Anlamına Göre Saldırıcılık

Sporda saldırıcılık bir boşalma vasıtası olarak görülmektedir. Birey, sosyal çevrenin normal durumlarda men etmek istediği davranışları spor sayesinde ortadan kaldıracaktır. Bunun yanında kişiler, müsabaka sırasında oluşan baskılara karşı gelme gibi durumların aksine, bu tip etkinliklerde şiddet ve öfke içeren tutumlarda bulunup, karşısındakilerin ceza almasından haz almaktadır. Bireyler sporla birlikte zihinsel ve bedensel olarak rakibine karşı üstünlük sağlayarak doyuma ulaşmaktadır. Bazıları ise saldırıcılık davranışlarının sporla karşılanmadığını, bunun tam tersi olarak sporla isteklerinin daha çok arttığını öne sürmektedirler (Şahin 2003).

Spor alanında saldırganlık ile ilgili yapılmış çalışmalara bakılırken, ilk olarak saldırganlık ve spor arasında olan problemlerin incelenmesiyle başlanmıştır. Bununla ilgili olarak yapılan araştırmalarda ayrı branşlarda müsabık olan sporcuların saldırganlıklarına yönelik elde edilmiş bilgilerle “Sporcu olmayanlarla” yapılmış olan incelemeler aracılığı ile yapılmaktadır. Sonrasında yapılan incelemeler esnasında, saldırgan tutumlara yol açan yarışmalara katılmanın ve bu katılmayla ilgili gayretin belirli etkisinin var olup olmadığı araştırılmıştır.

Bunun yanında izleyicinin yapılan faaliyete karşı heyecanının olması ve yarışmacının bu anlamda ki saldırganlığı ile birlikte gözlemlendiğinde kişinin eylemlerinin aynı şekilde seyircilerle benzer olup olmadığına bakılmalıdır. Günümüzde yapılmış olan araştırmalar incelendiğinde, çoğunun spor ile iç içe olan, grup veya bireysel saldırgan davranışların koşullarının incelendiği çalışmalara rastlanmaktadır. Ayırt edici şartlarla, güç yanlışlar arasındaki alakayı gün yüzüne çıkarmak amacı ile futbol şampiyonası karşılaşmaları tablolarını inceleyenlerinin başlattığı, yanlış hareketlerin incelenmesi araştırmalarının yerine giderek, karşılaşma sırasında hareketin doğrudan, dolaysız olarak izlenmesini kapsamaktadır. Geçmiş yıllarda değişik sporsal branşlara ait özel gözlem kategorileri geliştirerek aktarılmalıdır. Bu boyutta sporsal hareketin birtakım görünüşlerini örnek olarak; başarı gereğinin ve ya başarı güdüsünün, yarışmacı boyutu, rekabet davranışının saldırganlık üzerindeki tesirinin ne olacağı sorusunu gün yüzüne getirmektedir. Neticede, izleyicilerin saldırgan davranışlar üzerine yapılmış çalışmalar, örnek olarak; oyunun gerçekleştirilmesiyle alakalı olarak ve durumla ilişkili başka faktörler, statlardaki şiddetin yükselişi açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Peter ve Beyer 1997).

Spor, agresif davranışların bir yansıması olarak sık sık kullanılan bir konudur. Sporlar ruhsal sağlık ve aklın sakinliğini geliştirir. Doğal düşmanlık, saldırganlık ve rekabet duygusunu engelleyebilir. Hatta suç ve şiddeti azaltır. Bu görüşe zıt olarak başkaları sporun kötü sonuçları üzerinde durmaktadır. 1969 yılında Honduras ile El Salvador arasında oynanan uluslararası futbol maçı arasındaki binlerce kurban buna örnek olarak gösterilebilir (Peter ve Beyer 1997).

2.20.2. Biyolojik Anlamına Göre Saldırganlık

Biyolojik saldırganlık, her canlıda bulunmakta olan olağan davranışlardan biri olmaktadır. Bu saldırganlığın hayvan dizilerinde cinsel şevkiyle çok uzak olmayan bir bağlantısı vardır. Bu davranış sırasında organizmaya hayatta kalması için lazım temel gereksinimleri elde etmek ve doymak hususunda etrafında makul bulduklarını değerlendirme imkânı vermektedir. Demek ki saldırganlık bir noktaya kadar normal olmaktadır. Agresif davranışın iki tarafı bulunmaktadır. Bunlar; yıkıcılık ve yapıcılıktır. Saldırganlık davranışının biyolojik temelleri olmasının yanında toplumsal bir temeli de bulunmaktadır. Saldırganlık, psikolojik etkilere sahip olan toplumsal bir hal ve hareket olmakta, aile ile kültür ortamından oldukça etkilenmektedir (Şahin 2003).

Bugünkü spor tanımlanırken, genellikle saldırganlığı ve öfke yeşermelerini yok etmeden veya azaltmadan bahsedilebilir. Bir başka yönden, pek çok spor faaliyetlerinde bilhassa futbol branşında, saldırgan fiillerin nicelik ve şiddetinin artmış olduğu görülmektedir (Bauman 1994).

2.21. Saldırganlık Türleri

Cox (1985), saldırganlık davranışının iki ana tarzı üzerinde durmaktadır. Bunlar araçsal ve düşmanlık içermekte olan saldırganlıktır. Bireylerin rasyonel bir varlık olduğu psikolojinin esas kabullerinden biridir. Dolayısıyla salt, saldırgan bir tutuma sahip davranış şekli bahsettiğimiz bu rasyonelden bağımsız düşünmemizi zorunlu kılar. Aksine saldırganlığı herhangi bir sonuç doğrultusunda ulaştırılması gereken bir amaçla tasvir etmek daha doğru olacaktır. Saldırgan bireyler karşısındaki insanlara saldırgan bir tutum sergilerken genelde bilinçaltılarında birbirinden farklı amaç taşımaktadırlar. Çalışma ortamında bireyin amiri tarafından sinirlendirilmesi sonucunda kişinin evinde bunu ailesine yansıtması bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Dolayısıyla birincil gayenin farklılaştırılması mevzubahistir. Bunlar; egemenlik ve kuvvet, izlenim yaratma ve adını duyurma gibi sıralanabilir. Genç yaştaki çoğu birey saldırganlığı salt ismini duyurma, arkadaşlık çevresi içerisinde konumunu muhafaza etmek hedefiyle yerine getirmektedir (Gergen ve Gergen 1986).

Bilgin (1991), amaçlı saldırganlık türünü çeşitli başlıklar altında toplamıştır.

2.21.1. Amaç- Yönelimli Saldırganlık

Saldırganlar kurbanlarına saldırırken genellikle bilinçaltılarında başka bir amaç vardır. Örnek olarak yapılmış olan bir deneyde çocuklar bir yetişkin bireyi sıradan oyuncaklar ve şişme bir bebekle oynarken izlemişlerdir. Deneysel şartların birinde yetişkin birey, ortalama bir dakika sıradan oyuncakları toplayarak işe başlamış ve sonra ilgisini şişme bebeğe vermiştir. Bebeğe yaklaşmış ve ona bir takım darbelerde bulunmuş, bir ağaç çekiç vasıtasıyla zarar vermiş, havaya fırlatmış ve tekme atarak sözlü tabirlerde bulunmuştur. Çocukların karşısında bu hareket ortalama 9 dakika sürmüştür. Başka bir şartta, yetişkin birey sakince başka oyuncaklarla ilgilenmiş ve şişme bebekle hiç ilgilenmemiştir. Belli bir süre geçince tüm çocuklar 95 cm boyutundaki şişme bebeğinde içinde olduğu farklı oyuncaklar ile 20 dakika boyunca ortamda yalnız kalmıştır. Yetişkinlerin, şişme bebeğe saldırgan davranışlar sergilerken gören çocukların da aynı şekilde saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Birinci gruptakilerin bebeği yumrukladığı, tekmelediği, hırpaladığı ve yetişkinlerin söyledikleri gibi saldırı içeren ifadeler kullandığı görülmüştür. Bu sınıflandırma yer alan çocukların, belli türde yer alan oyuncak bebeklere karşı saldırgan davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir (Bandura ve ark. 1961).

Buz hokeyinde sporcunun rakibine omuz atması, basketbolda ribaunda çıkmış olan sporcunun rakibine dirsek vurması ya da boksörün rakibini nakavt etmesi gibi hareketler herhangi bir düşmanlık düşüncesi taşımaksızın, sadece bir amaca ulaşabilmek için gerçekleştirmiş olan hareketlerdir (Bandura ve ark. 1961).

2.21.2. Araçsal Saldırganlık

Öğrenme kuramının önemli bir hususu, saldırganlıkla alakalı olarak diğeri kuramlarla karşılaştırıldığında davranışların elde edilmesinde daha etkin bir rol oynamış olduğunu kabul etmesidir. Bu kuram yoğun duygular neticesi gerçekleşen saldırgan davranışların çevresel pekiştirmelerle alakalı olarak değiştirilip denetim altına alınabileceğine dikkat çekmektedir. Bireyler derin duyguların neticesi saldırganlık yerine daha yapıcı davranışlarda öğrenebilmektedir. Sosyal öğrenme kuramı, kişinin problemler karşısında saldırgan davranışlar yerine daha olumlu başa çıkma yöntemlerinin öğretilebileceğini savunmaktadır. Böylece sosyal öğrenme

kuramı temelde saldırganlık kavramını rol alma ve pekiştirme sürecine dayanan bir davranış biçimi gibi görmektedir denilebilir (Tiryaki 1996). Örneğin, sınırlı bir birey eşine daha baskın bir profil göstermek adına saldırganca davranışlarda bulunabilir. Bu bağlamda birinci hedefler tercih edilebilir. Bunların içinde de egemenlik ve güç, ismini duyurma ve izlenim yaratma gibi durumlar gösterilebilir. Birçok genç saldırgan tavrı etrafındaki arkadaşları üzerinde üstünlük kurmak amacıyla yapmaktadır (Berkowitz 1993).

2.21.2.1. Sosyal Ödül ve Onay Amacıyla Saldırganlık

Sosyal öğrenme kuramının saldırganlığı öğrenilmiş bir davranış olarak gördüğü belirtilmiştir. Kurumda öğrenilmiş davranış olarak saldırganlığı pekiştirmelerle ve model alma yoluyla kazanıldığı öne sürülmektedir. Sporunun referans çerçevesini antrenörü, takım arkadaşları ve ailesi oluşturmaktadır. Koçların sportif ortamda “uygun” bulunan saldırgan davranışların yerine getirilmesi için oyunculara baskı uyguladığı bilinen bir gerçektir (Tiryaki 1996).

Smith (1979), tasarladığı bir araştırmada buz hokeyi oyuncularının %52’si koçlarının saldırganlığı benimseyen tutumları onaylayan kişiler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla yapılan çalışmada birçok oyuncu antrenörü onay verdiği için saldırgan tavırlar sergilediği sonucuna ulaşılmıştır (Tiryaki 1996). Yani herhangi bir oyuncu antrenörüne kendini ispatlamak için karşısındaki oyuncuya sopasıyla müdahalede bulunabilir. Buradaki temel amaç antrenörünün ilgisini çekerek takımda kalma arzusudur (Tiryaki 1996).

2.21.2.2. Sosyal Rol Olarak Saldırganlık

Tekvando sporuyla fazla ilgilenmeyen bireylere spor dalıyla özdeşleşen kıyafetlerin giydirilmesi sonucunda bireylerin saldırganca tavırlarda bulunduğu gözlenebilir. Ayrıca bireyler saldırgan olduklarına inandıkları kişilerin rolüne büründüklerinde saldırgan tutumlara yönelebilmektedirler (Tiryaki 1996).

2.21.3. Emir Altında Saldırganlık

Antrenörün sporcularına müsabakayı ne olursa olsun kazanmaları gerektiğini, kazanmak için sporculardan ellerinden geleni uygulamalarını arzulaması üzerine sporcunun hırçınlaşması ve rakip sporculara saldırgan hareketlerde davranmaları, kişilerin emir altında yapacakları saldırgan hareketlerin sonsuz olduğunu göstermektedir (Tiryaki 1996).

2.21.4. Düşmanlık İçeren Saldırganlık

Sosyal psikologların çoğunun birincil amacı, herhangi bir kişiye kötü davranmak olan bir saldırganlığın olduğunu münakaşa etmektedirler. Böyle bir saldırganlığı çoğunlukla husumet içermekte olan saldırganlık olarak adlandırılır ve bu saldırganlığı duygusal ya da öfke saldırganlığı olarak muhakeme ederler. Saldırıda bulunmuş olan birey başkalarına beğenilmeyen uyarılar yollar ve onlara kötü davranmaya çalışır (Berkowitz 1993).

2.21.5. Atılganlık

Bu davranış biçimi saldırganlıkla karıştırılmakta olan atılganlık, sözün kısası atılgan davranıştır. Atılganlık, çok yönlü bir kavram olması sebebiyle, bu konuda farklı tanımlar yapılmakta ve bir kişilik niteliği olmaktan çok öğrenilmiş olan duruma özel bir dizi sözlü ve sözlü olmayan davranışlar bütünü olarak tarif etmektedir (Tiryaki 1996).

Kiper (1984), kişinin kendi menfaatlerini koruması için endişeye düşmeden hislerini net bir şekilde açıklayabilmesi ve diğerlerinin haklarını kabul ederek, kendi hakkını kullanmasını sağlamakta olan her hareketi atılganlık olarak tarif etmektedir. Cox (1985), araçsal saldırganlık, düşmanlık içeren saldırganlık ve atılganlık arasında tartışmalı bir alanın olduğunu ve sözü edilen ilk iki saldırganlıkla atılganlığın birbirinden ayırt edilmesi gerektiğini ifade eder.

2.22. Saldırıcılık Kuramları

Bu başlık altında içgüdü, sosyal öğrenme, biyolojik ve engellenme saldırıcılık kuramı başlıklarına değinilecektir.

2.22.1. İçgüdü Kuramı

İçgüdü kuramı insan saldırıcılığını incelemekte ve açıklamakta olan en eski kuramlardandır. Öncüsü Freud saldırıcılık, bir içgüdüyle alakalı olarak meydana gelen ve saldırı davranışında bulunmaya yönelik doğuştan itibaren gelmekte olan bir harekettir biçiminde tanımlanmaktadır (Fromm 1993).

Freud'un ortaya atmış olduğu teorisine bakıldığında, Eros veya libido olarak görülen yaşam enerjisinin tüm insan davranışlarının erken dönemlerinde ortaya çıktığı görülmektedir. Freud'a göre, saldırıcılık davranışların ortaya çıkması, libidinal dürtülerin engellenmesi sonucunda ikincil bir tepki olarak doğmuştur. Uygun şartlar oluştuğu zaman ortaya çıkan bu davranış, insan hayatının olmazsa olmazı olarak görülmemektedir. Fakat Birinci Dünya Savaşı'nın trajik günleri sonrasında Freud, var olan bu fikrini reddederek saldırıcılığı, Thanatos olarak adlandırarak libidodan ayrı bir içgüdüden ortaya çıktığını öne sürmüştür. Ölümün içgüdü olarak görülen Thanatos, insanın yaşamın bozulmasına ve sonlanmasına yönelik bir enerji olarak tanımlanmaktadır (Fromm 1993).

Freud'a göre, saldırıcılığında dâhil olduğu, tüm insani davranışları olan Erosive Thanatos arasındaki kompleks bağdan ve gerilimden ortaya çıkmaktadır. Ölüm içgüdü eğer sınırlanamazsa bireyin kendini kırıp dökmesiyle neticelenir. Bu sebeple ölüm içgüdüünü sınırlayabilmek hedefiyle insanlar farklı müdafaa mekanizmalarına başvururlar; bu müdafaa mekanizmalarıyla, örneğin “ yer değiştirme” müdafaa etmesiyle bu enerji dışarıya aktarılabilir ve böylelikle saldırıcılık meydana gelir. Freud'un bakış açısına göre, saldırıcılık birincil olarak bireyin kendisini kırıp dökmeyle yönelik ölüm içgüdüünün başka insanlara devredilmesinden kaynaklıdır (Fromm 1993).

Saldırıcılığın insanda doğumundan itibaren olduğunu savunmakta olan Ünlü etnolog olan Lorenz'e (1968) göre, saldırıcılığın canlıların bütün organizmalarında bulunan, savaş ve kavga gibi çeşitli içgüdüleri aracılığıyla ortaya çıkarmış olduğu

enerjinin farklı oranlarda bütün insanlarda üretildiğini ve bunun sonucunda da kişilerde saldırganlık durumunun kaçınılmaz olduğunu söylemektedir.

Lorenz'e (1968) göre, sinir sisteminde devamlı olarak toplanan enerji, bir mazeret bulunarak dışarı çıkmak durumundadır. Dışardan bir haber gelmesi bile, bir kabın içerisinde yığılmakta olan gazın zayıf bir yer keşfederek dışarı çıkması gibi, bir müddet sonra kendiliğinden yeşerecektir. İşte saldırganlık bu biçimde ortaya çıkmaktadır ve saldırganlığın yönelmiş olduğu amaç, saldırganlığın asıl sebebi değil, yalnızca görünürdeki bahanesidir. İnsanlar, haksızlık, baskı, zulüm ve mücadele olduğu için saldırganlaşmazlar, asıl saldırgan durumda oldukları için bu mekanizmaları geliştirmektedirler.

Saldırganlığı Freud terminolojisinde incelemekte olan kişilik kuramcıları arasında önemli değişiklikler gözlemlenmiştir. Saldırganlık ile alakalı ilk kuramını 1908'de geliştiren Adler (1997), saldırganlığı, bir tek organa bağlı olmadan ve insanın bütün gereksinimlerinin doyumuyla sonlanabilen bir içgüdü olarak görmektedir. Aynı şekilde Adler (1997) saldırganlık içgüdüsünün, farklı şekillerde bireyin kendisi veya bir başkasına yönelik olabileceğini belirtmektedir. Bunun yanında şiddetli şekilde yapılan kavgayı yalnızca bir saldırganlık davranışı olarak görürken, spor ve savaşın içerisindeki ortaya konulan davranışları da aynı kategoride değerlendirerek birer saldırganlık olarak nitelendirmiştir. Daha sonra yapmış olduğu çalışmalarında ise, saldırganlık davranışlarına ilgisinin azaldığı, saldırganlığın ortaya çıkan engeller karşısında verilen bir doğal uğraşın sonucu olarak gördüğü yazılarında görülmektedir. Saldırganlık ve ölüm içgüdülerini reddederek saldırganlığı ortaya koyan Adler (1997), saldırganlığı bireyin tepkilerle kaplı evrede yaşamış olduğu endişe duygusuyla ilişkilendirmiştir. Bu endişe durumu ise, insanlarla ortaya koyulacak ilişkilerin boyutlarıyla çözüme kavuşturulabilir. Bu kurama göre, problemini bireylere tepki göstererek çözmek isteyen kişiler saldırgan bireyler olarak tanımlanmıştır (Kozcu 1984).

2.22.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

1947 yılında Julian Rotter tarafından ilk kez kullanılan Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre insan, kendi yaşamına etki eden hayat tecrübelerini etkileyebilme kabiliyetine sahip bilinçli bir canlıdır. Bunun yanında dış uyarıcılar ve pekiştiriciler de insanların davranışlarını etkilemektedirler. Günümüz çağında sosyal öğrenme

kuramı denildiği zaman akla ilk olarak Albert Bandura ismi gelmektedir. Onun sistemi, davranışçı olmakla birlikte bilişsel özelliklerde taşımaktadır. Sosyal öğrenme kuramını diğer kuramlardan ayırmakta olan en temel özelliklerden bir tanesi, saldırganlığı karşısındakine düşmanca ve onu incitmek amacıyla yaptığı bir davranış olarak değil de, bireyin belirlemiş olduğu amacına yönelik olarak araçsal bir davranış olmasıdır (Rotter 1947).

Sosyal öğrenme kuramına göre; kişileri saldırganlığa iten güçlerin sebebinin içsel olmasından daha çok dışsal faktörler olduğu ortaya konulmaktadır. Bu anlamda diğer kuramlarla karşılaştırıldığında, sosyal öğrenme kuramının dış etkilere daha fazla önem verdiği görülmektedir. Fakat birey sadece çevresel faktörlerle etkileşimde bulunan güçsüz bir organizma değildir. Burada önemli olan en temel noktalardan bir tanesi, bireyin hem çevresinden hem de kendisinden doğan davranışlarıdır. Bu doğrultuda bireyin çevresinden elde etmiş olduğu davranışlar saldırganlığın öğrenme boyutunu bilişsel olarak ortaya koyar. Örnek verecek olursak, bir babanın evde televizyon izlerken yapmış olduğu davranışları gören çocuğun, sonraki günlerde izlediği maçlarda babasından gördüğü davranışları sergileyecek olması bu kuramın sonucunu ortaya koymaktadır (Tiryaki 1996).

Bu kuramda, saldırganlık davranışlarının kaynağının çok türlü olduğunu, geçmiş tecrübe ve öğrenmeden, dış çevresel faktörlere kadar yayılmakta olan çok yaygın bir yelpaze içerisinde yorumlanması gerektiğini, ayrıca saldırganlık ve şiddetin, geçmişten günümüze öğrenilmiş olan bir davranış kalıbı olarak aktarıldığını da savunmaktadır. Geçmişteki deneyimlerin saldırganlığın ne zaman, hangi durumlarda ve de ne sıklıkla meydana geleceğini saptadığını, çocukların model olarak almış oldukları anne ve babalarının hal ve hareketlerinden, nasıl davranmak gerektiğini öğrenmiş olduklarını, aile ve dış çevreden edinmiş oldukları saldırgan modellere yeltenerek saldırgan davranışlarda bulunmuş olduklarını ileri sürmektedir (Tiryaki 1996).

Bandura, davranış değiştirmeye ilgili ilkeleri yazarken, bu kuramın öğrenme olgusuyla ilgili başlıca kavramlarına açıklık getirmiştir. Davranış değişikliği, bireyin davranışlarıyla ödülü arasındaki ilişkiyi anlayabilmesinde meydana gelen değişikliktir. Davranışın değişmesi, pekiştirmenin bireyin kendisine yönelik olarak yapmış olduğu değerlendirme ile gerçekleştirilir. Örneğin; bireyler diğerlerinin yapmış olduğu davranışı gözlemleyerek ve onun davranışlarını taklit ederek öğrenirler. Buradan hareketle, bir grup çocuğa saldırgan içerikli bir film seyrettiriyor.

Diğer bir gruba ise, saldırganlık içerikli olmayan bir film seyrettiriliyor. Daha sonra ise bu iki grup öğrenci arkadaşları ile beraber olan faaliyetlerinde ve oyun oynar iken gözlem altına alındığında saldırgan film izleyenlerin daha saldırgan davranışlarda buldukları gözlemlenmektedir (Bandura ve ark. 1961).

Brown ve Elliot (1965)'in yaptığı açıklamada, okul öncesi erkek çocukların saldırgan davranışları araştırılmıştır. Araştırmacılar, okuldaki öğretmenlere çocukların işbirliği ve pozitif davranış göstermeleri durumunda onlara ödül vermelerini, saldırgan davranışlar gösterdiklerinde ise görmezden gelmelerini söylerler. Yaramaz çocukların ödüle dikkat ettiklerinde durumda, fiziksel ve sözel saldırganlığın çok aza indiği gözlemlenmektedir. Bu çalışmaya birkaç hafta ara verildiğinde, fiziksel saldırganlık artarken sözel saldırganlık azalmaktadır. Daha sonra öğretmenler yine işbirliği davranışı için ödüllendirme ve saldırgan davranışlara dikkat etmemeyi yinelemişlerdir. Öğretmenler şiddete eğilimi fazla olan çocukların sınıfta arkadaşlarına iyi davranıp pekiştirmenin ikinci evresinde de işbirlikçi olmalarına şaşırılmışlardır. Ödülün dikkatli kullanımı anaokulu çocuklarında güçlü bir etkiye sahiptir. Saldırganlığa içgüdü ve engellenme tarafından bakmış olan fikirlerle mukayese edildiğinde, sosyal öğrenme yaklaşımını eşsiz yapan nokta, saldırganlığın değiştirebilir ve engellenebilir bir davranış olarak görülmesidir. Oysaki saldırganlığı içgüdüyle açıklamış olan fikirler saldırganlığı kaçınılmaz ve genetik olarak programlanmış bir davranış olarak görme eğilimindedirler (Atkinson ve ark. 1999).

2.22.3. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram organizmanın neden olduğunu varsaydığı, saldırganca ve şiddet içeren davranışları araştırmıştır. Araştırmalar, insanlar ve hayvanlar üzerinde değişik alanlarda yapılmıştır. Kuramcılar kromozomlar, erkek cinsiyet hormonu ve beyinin farklı kısımlarının yapısını araştırmak, saldırganlık üzerindeki etkisini araştırmaktadırlar. Saldırganlığa yol açabilecek yapısal özelliklerden biri olan kromozomlar incelenmiştir. Erkekliği belirleyici Y kromozomunun şiddet yönelimine sebep olup olmadığını araştırmaktadırlar. Yeni doğmuş bebekler üzerine uygulanan araştırmalar, her 500 erkek bebekten 1 tanesinin, fazladan bir Y kromozomu ile (XYY) doğduğunu göstermektedir. XYY anormalliği konusunda duyulan bağ, çeşitli suçlardan ötürü akıl hastanelerine yatırılmış olan erkek suçlulara yapılan araştırmalardan sonra artmıştır. Araştırmalarda söz konusu kurumlardaki

erkeklerde normal kişi sayısına oranla XYY anormalliğine daha sık rastlanmış olduğu neticesine ulaşılmıştır. Daha sonra yapılan pek çok araştırma, bir fazla Y kromozomu ile saldırganlık arasında ilişki bulunduğu görüşünün tersine bulgular ortaya çıkarmıştır (Tiryaki 1996).

Biyolojik kuramla ilgili çalışmalar, erkek ya da dişi çeşitli hayvanlara hormon enjekte edilmesinin saldırganlığı arttırdığını ve diğer bir hormonun ise saldırganlığı çoğunlukla azalttığını ortaya koyarken, bazı çalışmalarda da insanlarda erkek seks hormonlarının uyarılması ya da enjeksiyonu ile saldırganlığın çok az doğrudan ilişkide olduğu ya da hormonla saldırganlık ilişkisinin çok az olduğu gösterilmektedir (Gergen ve Gergen 1986).

2.22.4. Engellenme-Saldırganlık Kuramı

Engellenme-Saldırganlık kuramı, saldırganlığın nedenlerini açıklayan kuramlardan biridir. Bu kuram ilk ortaya atıldığında, “Saldırganlık boyutu daima, bir engellenmeden dolayı meydana gelir” yaklaşımı yoğun şekilde tenkitlere maruz kalınca, her engellenmenin saldırganlığa neden olabileceği fikri değiştirilerek saldırganlık, “engellenme saldırganlığa neden olmaktadır” şeklinde tanımlanmıştır. Çoğu modelde engellenme şekillerinin sonrasında saldırgan davranışlar ortaya çıksa da engellenme ve saldırganlık arasındaki ilişkinin düşünülenden daha yetersiz olduğu görülmektedir. Yalnızca engellenme saldırganlığa neden olmamakta ve saldırganlık her zaman engellenmenin peşinden ortaya çıkmamaktadır. Bunun yanında engellenme-saldırganlık kuramı bir ödül sağlamak için yapılmakta olan araçsal saldırganlık veya kendini korumak için ortaya koyulan saldırganlık gibi engellenme olmaksızın yapılan saldırgan tutumları açıklarken de eksik olabilmektedir. Şiddet olaylarını insan faktöründen soyutlayarak yalnızca çevresel faktörlere yaslanarak açıklamak sorunun çözümüne yeterince yardım sağlamamaktadır (Tiryaki 1996).

Psikanalitik açıdan Köknel (1982), engellenmeyi arzu, ihtiyaç ya da bir tutumun amacına ulaşmasının önlenmesi olarak ifade etmektedir. İnsanda başlamış ruhsal sürecin aksaması, amacına ulaşmadan kalması bedensel ve ruhsal gerginlik yaratır. Gerginliğin ortaya çıkması nahoş ve istenmeyen bir boyuttur. Bu durumun giderilmesi için lazım olan davranışı başlatacak süreklilyeci güç, içgüdü ve dürtü ya da toplum ve kültürün oluşturduğu güdünün davranışa neden olmasıdır.

Psikanalitik yaklaşıma göre, engellenme bilinçli bir süreç değildir, bilinç dışı birçok etkenlerle engellenme ortaya çıkabilir. Ruhsal bozuklukların birçoğu çocukluktan beri bilinç dışında işleyen engellenme durumlarından ortaya çıkmaktadır. Kişi engellenmeyle karşılaştığında çeşitli tepkiler göstermektedir. Engellenme ile gerginlik artar ve boşalma engellenirse, kişi en doğal tepki olarak, bu engellenmeden kurtulmaya çalışır. Engeli ortadan kaldırabilmek için saldırgan bir davranış göstermenin yanında, dürtü nesnesini değiştirme, geri çekilme ve gerçek nesnelerin yerine hayali objeler ortaya koyma gibi etkinliklerde gösterebilirler. İnsanlar doğduğu günden itibaren engellerle karşılaşır ve bu engellere karşı bir dayanıklılık geliştirerek çeşitli tepki yolları öğrenir (Öztürk 1983).

Freedman ve ark. (1989), yaptıkları çalışmalarda 1882 ile 1930 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Güney Eyaletinde pamuk fiyatlarıyla linç girişimleri arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Pamuk fiyatlarının yüksek olduğu dönemlerde düşük oranda linç olayına rastlanılırken, fiyatların düşük olduğu zamanlarda ise linç olaylarında göreceli bir artış olduğu tespit etmişlerdir. Pamuk fiyatlarında ki bu düşme, ekonomik olarak bir çöküş olarak görülmüş ve engellenmeye neden olmuştur. Bu engellenme de, daha fazla saldırganlığı ortaya çıkarmıştır.

Holmes (1972), tarafından yapılan deneyde bazı engellenmiş deneklerin, engellenmelerine neden olan kişiye karşı saldırgan davranmalarına izin verilmiş, diğer deneklere ise, bu fırsat verilmemiştir. Fakat bunun tersine engellenme ile hiçbir, ilişkisi bulunmayan birine saldırmalarına izin verilmiştir. Engellenmenin, tıpkı suçlu kişiye karşı saldırganlığı arttığı gibi, suçsuz kişiye karşıda arttığı görülmektedir.

Yale Üniversitesinde bir grup psikolog, saldırganlığı “engelleme kuramı ”ile tanımlamışlardır. Kişinin istediği bir şeyi yapmasına engel olunması şeklinde basit bir şekilde tanımlanabilecek olan engellenme, kişinin dış çevresinden oluşabileceği gibi, iç dünyasında yaşadığı çatışmalardan dolayı da ortaya çıkabilir. Bu durumda ise kişide kaygı, korku, kızgınlık, öfke gibi duygular etkin hale gelmekte ve saldırganlık meydana gelmektedir.. Engellenmenin derecesi ve ya amaca ulaşma arzusunun gücü, saldırganlık yöneliminin gücünü de belirlerken, sonuçta yüz yüze gelinecek olan cezanın büyüklüğü, doğruca saldırganlığı azaltmaktadır (Dollard ve ark. 1939).

Buraya kadar anlatılmaya çalışılan kuramda çağdaş yöntemlerle yeni katkılar getirilmektedir. Örneğin; Berkowitz (1969), engellenme-saldırganlık kuramı üzerinde çalışarak iki değişiklik önermektedir. Buna göre her saldırgan davranışın

nedeni engellenme değildir ve saldırgan davranışlar gibi engellenmeye tepki olarak öğrenilmektedir. Bu yaklaşım engellenme-saldırganlık arasındaki bağıın gücünü sorgulamaktadır. Ona göre, çevreden gelen her engellenme ve tiksindirici uyaran saldırganlığa yol açmamaktadır.

2.23. Saldırganlığı Etkileyen Faktörler

Saldırganlık ve şiddet yönelimleri, kişiyle alakalı diğer bazı özellikte olduğu gibi, çoğu şeyden etkilenmektedir. Bu doğrultuda, çevrenin farklılaşan şartlarının kişiyi hem fiziksel hem de psikolojik olarak etkisi altına aldığı görülmüştür. Yapılan bilimsel araştırmalarda, şiddet olayları ile suç işleme ve rakım ile yıllık ısı ortalamalarına bakıldığında, manalı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda Avrupa'nın dağlık ülkeleri ve güney tarafı araştırıldığında, insan öldürme; düzlük yerleri, ovalar ve kuzeyi incelendiğindeyse, hırsızlık, soygun, yağmalama gibi suçların çok fazla olduğu saptanmıştır (Balcioglu 2001).

Şahin (2003), saldırganlığı etkileyen faktörleri maddeler halinde açıklamıştır. Bunlar; fazla düzeyde zarar verme isteği, kurbanın varlığı, sürekli ve belirgin tehditlerde bulunma, somut plan yapma, şiddet malzemelerine kolaylıkla ulaşabilme, kontrolü kaybetmeye dair geçmiş hayatından sağlanan bilgi, öfke, şiddeti seyretmekten hoşlanma, merhametsizlik, kendisini kurban olarak görme, otoriteye küsme, çocukluk zamanlarında kötü muamele görme ve yoksunluk, evde sıcaklık, hoşgörü ve ilgi eksikliği, erken anne-baba olma kaygısı, daha önceden şiddet olaylarında bulunmuş olma, sürekli düşmanlık hissi, işe konsantre olmama, aşırı ve sürekli hastalık dönemleri, kendini kaybetme, beklenenlerin gerçekleşmesi, aşırı motivasyon, eğitim seviyesinin eksikliği, genetik yapı, arkadaş topluluğu, kitle iletişim araçları, tahrik, toplumsal sınıf farklılıkları, gelir seviyesindeki değişiklikler, amaçların büyüklüğü, ödüllerin büyüklüğü, düş kırıklığı, fazla zorlanma, çok fazla ilgisizlik, hırs, ideolojik ve siyasi görüş ayrılıkları, kadınların adet günleri, erkeklerin ve kadınların ergenlik çağına girmeleri, fiziksel ve ruhsal bazı değişikliklere uğrama süreçleri, hakemin taraflı tutumu, seyirci faktörü, kültür düzeyi, kuralların dışına çıkma ve duygusallık olarak ifade edilmektedir.

2.24. Saldırganlığın Nedenleri

İnsan saldırganlığının kökenleri uzun süredir üzerinde durulan bir sorudur. Saldırganlığın insan doğasına miras olarak geçen bir davranış olup olmadığı görüşü tartışılmıştır (Russell 2008).

Seyirciler ve oyuncular arasında yarışma ortamı potansiyel olarak yüksek stresli bir çevre oluşmasına sebep olmaktadır. Şiddetin, saldırganlığın etkisinin farkına varabilmek için ülkemizde gazete okumak, TV seyretmek yeterli bir tespit olduğu görülmektedir. Ne yazık ki spor olaylarına, bazen seyirci şiddetinin bir bakıma tarafların neden olduğu vakalar zarar vermektedir. Taraftarın ve camianın duygu ve düşünceleri, çoğu kez popüler literatür ve medya acısıyla ilişkili olarak betimlenmektedir. Bu bakımdan tarafların sporun birçok dalında özellikle futbolda saldırganlığın ve şiddetin, başarının tek yolu olduğuna inandıkları ve buna yöneldikleri izlenimleri elde ediliyor (Harleigh, 1964).

2.24.1. Taraftarlık

Organize edilmiş spor branşlarında kulüplerini destekleyenlerin birçoğu takımlarına uzun zamandan beri inanmış ve bir şekilde bağlanmış kişilerdir. Takımın müsabakasını izlemek için saatler süren huzursuz ortamda maç bileti almak için sıraya girmeyi kabullenmiş bu taraftarlar karşı takımı yenmek ve müsabakayı kazanmak için heyecan verici hareketlerde bulunmaktadırlar ve kazanılan zaferden sonra da önemli bir gurur duyarlar. Bunca inanç sahiplenme duygusu ve bir spor kulübüne adanan aidiyet inancın kişilerin hayatlarında ciddi psikolojik bir rol oynadığını ortaya koyuyor (Kuru 2000).

Roadburg (1980), Britanya ve Kuzey Amerika yaptığı araştırmada, futbolda fanatizm şiddeti ile ilgili faktörlerin bir karşılaştırmasını yapmıştır. Araştırmada, gözlem ve anket metotlarını kullanarak, bahsi geçen kültürler arasında bazı farklılıklar belirlenmiştir. Bu sonuçlar çerçevesinde futbol İngiltere’de grup şiddetine sebep olur iken, Kuzey Amerika için böyle bir sonuca sebep olmadığı bulunmuştur. Seyircilerin toplumsal durumlarındaki ve oyunun geçmişten gelen gelişimlerdeki farklılıklara rağmen, birden çok yapısal faktör sıralanmıştır. Öncelikle gelen önemli faktörler ise şu şekildedir;

- Britanyalılar stadyuma yürüme geliyorlar, aynı zamanda maç öncesinde ya da sonrasında stadyumu karıştırıyorlar.
- Kuzey Amerikalılar, stadyumlara arabalarıyla geliyor ve herhangi bir olaya karışmadan stadyumdan ayrılıyorlar.
- Kalabalık olunan durumlarda Britanyalıların % 70'i ayakta duruyorlar.
- Kuzey Amerikalı izleyiciler ise daha az olup, tamamı müsabakaları oturarak izliyorlar.
- Britanya taraftarlarının tamamı maçlarda hazır durumdadırlar.
- Ev sahibi takım Kuzey Amerika olduğunda, taraftarları kesin olarak stadyumda bulunmaktadır.

Diğer değişkenler ise Gaskell ve Pearton (1979), tarafından araştırıldı. Onlar, taraftar şiddetinde, kalabalık boyutunun faullerin ve tartışmalı penaltıların sayısının, ev sahibi ve karşı taraf destekleyicilerinin sayısının ve takımların ligdeki pozisyonlarının etkili olduğunu söylüyorlar.

2.24.2. Holiganlık

Psikolojik olarak sapmış kişiler, toplumda azınlık görüşlerine sahip olan kişilerdir. Bu bireylerin görüşleri sapma olarak değerlendirildiği için genel anlamda toplum tarafından önemsiz olarak görülür. Müsabakalarda taraftarların holigan gruplarda olanlarının genellikle bu çevrede aktif olan kişilerdir. Düşmanca saldırganlık davranışlarının büyük oranda bireylerin doğduğu zamandan gelen biyolojik özellikleriyle ortaya koyulan içgüdü ya da dürtüsü olduğu, aracı saldırganlığa bakıldığında, bireylere kendilerinden kuvvetli kişiler tarafından yapıldığının görülmüş olması veya mükâfatlandırıcı olması nedeniyle öğrenilmiş geri bildirimler olduğu görülmektedir. Saldırganlık ve benliğin ihtiyacı olan tüm her şeyi kazanmak ve bunun yanında gerekli olan neler varsa bunların yaptırılması sebebiyle dışa dönük olan tüm aktif eğilimler adıyla toplanır. Saldırganlığın, biyolojik olmasının yanında toplumsal olarak da temelleri bulunmaktadır. Aynı zamanda, sosyal davranış şekli olup, aile ile kültür ilişkisinden de büyük oranda etkilenir (Şahin 2003). Freud saldırganlığı ölüm içgüdüsünü enerji harcanması olarak tanımlamaktadır, Bu enerjinin bazılarının sembolik saldırganlık şekilleriyle harcama bileceğini anlatmış olmasına rağmen kendisi sosyal etmenleri dikkate almamıştır.

Freud saldırganlık içeren hareketleri, kişilerin dürtülerini azaltan ve kederlerden ödül almalarına sebep olan bir davranış olarak görmemektedir (Fromm 1993).

2.24.3. Cinsel Farklılıklar

Cinsel kimlik, kişinin kendisinde var olan kadın ya da erkeksi duygularını fark etmesi ve bunu bedensel, biyolojik, cinsel yapı gibi değişkenler ile ortaya koymasıyla ilgilidir. Toplumda yaşayan insanlar, içerisinde yaşamış oldukları genç bireylere çeşitli imkânlar sunarak onların net bir biçimde belirlenmiş olan cinsel kimliklerine entegre olabilmelerini beklerler. Gençlik çağındaki bu gelişme, cinsiyet odaklanması olarak tanımlanabilir. Bu ilk gençlik çağında meydana gelen fiziksel farklılaşmayı inceleyerek erkeksi ve kadınsı görünüşün belirlenmesine, bireylerin erkeksi ya da kadın gibi davranışlar sergilemesine neden olur. Doğru bir şekilde cinsel kimliğin kazanılması durumunda yetişkinler, erkek ya da kadın olmakla ilişkili kişinin her zaman huzurlu olması ön plandadır, fakat süreçte bireylerde yeterince erkek ya da kadın görünümü olabilmeyen kaygısı ortaya çıkabileceği gibi çeşitli beden imgesi ve cinsel kimlik uyumu konusunda problemler doğabilir (Şahin 2003).

Cinsel farklılıklar; sosyal ve kültürel değerlerle ve biyolojik nedenlerle ortaya çıkmıştır. Yapılan araştırmalarda erkeklerin kadınlardan daha saldırganlığa yatkın olduğu, bunun yanında da saldırgan davranışlara daha çok maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Spor müsabakalarında kadın sporcuların yeteri kadar olmamaları sebebiyle, erkeklere daha çok hareket imkânı kalmıştır. Seyircilerin rakip takım oyuncularına, seyircilerine ve hakeme karşı yaptıkları gösterilerdeki figürler ve uygun olmayan el-kol hareketleri cinsel içerik olarak görülen simgelerdir. Özellikle cinsel içerikli veya eşcinsel hakaretler, uygun olmayan el ve kol hareketleri, kişilerde saldırganlığın cinsel içgüdü ile ortaya çıktığını ispatlayan başlıca bilgiler olarak görülebilir (Şahin 2003).

2.24.4. Irk Ayrılığı

Saldırganlığın nedenlerine bakıldığında, bu sebeplerden bir diğerinin de ırk ayrılığı olduğu görülmektedir. Tarihe bakıldığında, Amerika Birleşik Devletleri'ne giden beyazların, Kızılderili ve sonrasında ise köle olarak kullandıkları siyahi olan

çeşitli çatışmaları bu faktör altında ele alınabilir. Bu durum, beyazların siyahilere karşı olan ön yargılı davranışlarının, daha sonra siyahilerin saldırganlığına neden olmuştur. Beyazlara göre, köle olarak adlandırdıkları insanların özgür olamayacağı fikri, ilerleyen yıllarda kölelere verilen haklar ya da isyan niteliğindeki davranışlarda bulunarak kendi kendilerine ayaklanmaları gibi durumların ortaya çıkmasıyla birlikte, kavgaların hatta iç savaşların çıkmasına sebep olmuştur. Böyle ön yargıların ortadan kalkması uzun bir süreç gerektiren durum olarak görülmektedir. Bunun sonucunda ise, siyahiler beyazlara karşı acımasız şekilde davranmaktan kendilerini alıkoyamamaktadırlar. Zaman içinde bir takım sosyal sebeplerden ötürü siyahiler ile beyazlar arasında sürtüşme aralıksız şekilde sürmüştür. Ekonomik refah seviyesi siyahlar yönünden geliştikçe, bu durumun son bulabileceği düşünülebilir. Fakat ekonomik olarak yeterli olmayan beyaz ve siyahilerin, uygun ortam oluştuğu birbirleriyle olan çekişmeleri süreceği kaçınılmaz olarak görülmektedir (Şahin 2003).

2.24.5. Çevresel Nedenler

Yalnızca bir çevresel faktör göz önüne alındığında, saldırganlığın olması için yeterli bir sebep olmadığı, bunun yanında farklı etkenler de göz önünde bulundurulmalıdır. Bütün bu çevresel etkenlerin, bir veya bir kaçının bir araya gelmesiyle, kişilerde bir anda ortaya çıkan patlamalara ve saldırganlığa neden olur. Saldırganlığa sebep olan ve çevresel faktörlerinde içinde bulunduğu; işinde konsantrasyon sorunu, kendini kontrol edememe gibi bir takım faktörler bireylerin saldırgan davranışlar sergilemesine sebebiyet verirler (Kuru 2000).

Çevresel nedenlerin büyük bölümü toplu karmaşaların ortaya çıkmasına neden olabilir. Kişiler arasında saldırganlığı arttıran sebepler incelendiğinde, gürültü, sıcaklık, karanlık, kötü koku, pasif içicilik gibi faktörler saldırganlığı etkileyen sebepler olarak görülmektedir. Saldırganlık ve çevresel faktörlerin ilişkisi spor alanında çoğu zaman test edilmemektedir. Bununla ilgili daha çok laboratuvar bulgularından ve diğer veri kaynaklarından yararlanılarak bir genelleme yapılmaktadır (Russell 2003).

2.25. Saldırganlık ve Spor

Bu başlık altında saldırganlık ve spor ilişkisi ve yapılan sporun türü ve saldırganlık ilişkisi başlıklarına değinilecektir.

2.25.1. Saldırganlık ve Spor İlişkisi

Spor kavramı, yarışma ve oyunla birleştğinde, sporcuların fiziksel yeteneklerinin daha iyi olanlarının kazandığı, üst düzey performans, rekabet ve ileri düzeyde kas hareketi gerektirmesi sebebiyle sürekli yoğun bir çaba gerektiren uğraştır. Spordaki hedef; boş zamanları değerlendirirken zevk almak ve rakibine üstünlüğünü kabul ettirmek olmasının yanı sıra, günümüz şartlarında insanların hayatını devam ettirmesine imkân tanıyan bir araç haline gelmiştir. İnsan sürekli olarak başarılı olma arzusuna sahip olan bir canlıdır. İnsanın özüne bakıldığında, kendisini, çevresini ve hatta dünyayı yönetmek arzusu bulunmaktadır. Eğer bu arzu ve istek doğru bir şekilde yönlendirilmez ise bireyde şiddet ve saldırganlık gibi davranışlar ortaya çıkmaya başlar (Pulur 2001).

Spor özüne bakıldığında, hızlıya, güçlüye ve büyük başarılarla erişmek amacıyla yapılan bir aktivite olarak görülse de, aslında uluslararası kurallara ve ilkelere uyularak uygulanan bir oyun, yarışma veya eğlence aracıdır. Aynı zamanda spor, içerisinde biriyle yarışma veya birisine karşı rakip olma gibi duyguları barındırırken bunun yanında sevgi, barış ve kardeşlik anlamına da gelmektedir. Aktif olarak sporu yapanların veya pasif olan seyircilerin, kişisel veya toplumsal sebeplerle sporun asıl amaçlarından uzaklaşarak veya bunu kötüye kullanarak, spor ortamlarını saldırganlık ve şiddet içerikli eylemlerle dolu ortamlar haline dönüştürmektedirler (Yetim 2005).

Sporda saldırganlık, oynanan maç yada yapılan aktivite esnasında konuşulan eylemin içinde bulunan kişilerden (oyuncu, teknik direktör, izleyici) bir veya birkaç kişinin psikolojik, biyolojik ya da sosyal durumlardan tesir edilerek gerçekleştirilen aktiviteye ait belirlenmiş olan kaidelerinin sınırlarını aşarak, mücadele yapılan kişiye yada kişilere olumsuzluklara sevk etme ya da istediğine kavuşmak yada elde etmek için meydana getirdiği bir takım sözlü ve fiziki hareket eylemler olduğu tespit edilmektedir (Derwent 2007).

Özellikle taraftar gruplarıyla iç içe olan gençlerin duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimlerinin yetersiz olduğu, bunun yanında kültür ve sosyalleşme düzeyleri düşük

olan kendinden yaşça büyük olan bireylerle birlikte vakit geçirerek saldırgan davranışlarını kontrol altına alamayıp, bağlı oldukları gruptaki liderlerini gözlemleyerek saldırgan davranışlar sergileyip kendilerini güçlü hissedebilmektedir. Yetişkin seyircilerin kendi gruplarıyla bu ilişkileri devam ettiği sürece, saldırganlık içeren hareketlerde bulunmaları, bulunmuş oldukları ortamlara bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Bu bağlamda, taraftar gruplarına yer alan bireylerin, taraftar grubunda yer almayan bireylere göre daha saldırgan oldukları gözlenmektedir (Var 2008).

Toplumda meydana gelen şiddet ve saldırganlık olaylarındaki artıştan spor da payına düşeni almıştır. Günümüzde spora ve özellikle sporun futbol ve basketbol gibi belirli dallarına olan ilginin günden güne artması, bu ilgiye paralel olarak sponsorluk ve reklam gelirlerindeki hızlı artış, bahsi geçen branşlardaki rekabetin her geçen gün artmasına sebep olmuştur. Rekabet koşulları sertleştikçe spor yapılan yerler kısır çekişmelere, etik dışı davranışlara, kavga ve ahlak dışı davranışlara fazlasıyla sahne olduğu görülmektedir (Asma 2008).

Ufak bir ayrıntı olduğu sanılan kulüplerin forma renklerinin, izleyici bakımından saldırgan tavır olduğu öngörüsü zihinde canlanmaktadır taraftarların koyu renkte kıyafet kullanan futbol takımlarına karşı kötü saldırgan davranışlarda bulunduğu görülmektedir (Kuru 2000).

Spor ve saldırganlık arasındaki ilişki incelendiğinde, saldırgan hal ve hareketler sergileyen bireylere sporun olumlu yönde katkısının olduğu görülmektedir. Şiddeti tanımlarken yoğun duyguları barındıran, bir davranış sergilenirken ki eylemdeki sertlik ve yoğunluğun sadece spor ile ilgili bir durumdan kaynaklı değil, sosyal olarak da bir sebebinin olduğu söylenebilir. Şiddet kavramına bakıldığında, genel anlamda yapılan bir hareket veya eylemde gücün kullanıldığı seviye olarak tanımlanmaktadır. Bu durum spor alanında, farklı bakış açılarına sahip olan kişileri inandırmak veya orta noktayı bulmaktan ziyade, güç, kuvvet gibi eylemleri kullanarak sonuçları kendi lehine değiştirme olarak görülmektedir. Spor içerisinde şiddeti, saldırganlığı ve mücadeleyi barındıran bir oyundur. Bu yüzden, sporda oyunun kuralları içerisinde yapılan müdahaleler, saldırganlık veya şiddet olarak değerlendirmek pek doğru bir yaklaşım değildir (Cengiz 2004).

Sporda saldırganlık, müsabaka ya da yarışma esnasında bahsi geçen olaya sporcu, antrenör veya seyirci olarak müdahil olan üyelerden bazılarının psikolojik, biyolojik yada toplumsal durumların etkisi altında kalınarak, spor dalının kendine has

şartlarının dışına çıkılarak, rakiplere olumsuzluklar yaşatmak veya amaca ilerlemek için gerçekleştirmiş olduğu sözlü ya da uygulamalı olarak yapılan hareketlere denilir. Aynı zamanda spor alanında yapılan saldırganlığın, çoğunlukla bireylerin bazı davranışlarının engellenmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Literatürde spor ortamında saldırganlık ile ilgili bahsi geçen güdüler olan kişilerin engellenmesi, başarılı olma arzusu, güç kazanma isteği, çevresi tarafından tanınma ya da prestij elde etme isteği, üstünlük kurma ve egemenlik gibi davranışlar sonucunda saldırganlık ortaya çıkar. Buna bağlı olarak da antrenör ve sporcunun bu güdüler karşısında saldırganlık oluşturmaları, ortaya koyulan saldırganlık davranışının engellenme kaynaklı olarak tanımlayıp bu durumda en iyi şekilde fayda sağlamaya çalışmaları gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki saldırgan olan kişi, eğer enerjisini doğru hedefe yönelik kullanmazsa sporcunun, enerjisini boş hedeflere yönelik harcadığı anlamını göstermektedir (Acet 2005).

Sporda, odak noktası oluşturulması gereken temel iki önemli durum bulunmaktadır: Birincisi; yapılan saldırgan davranışın hangi sebeple ve kasıt içerip içermediğiyle ilişkilidir. İkincisi de, saldırının yönelmiş olduğu hedefdir. Mücadele sporlarında, genel anlamda yoğun rekabet yaşandığı ve müsabakaları seyirciler de izlediği için, saldırgan davranışların sergilenmesine uygun bir ortam sağlanmış olacaktır. Buna rağmen, karşısındaki kişiye her zarar veren hareketi de saldırgan davranış olarak adlandırmak doğru değildir. Çünkü herhangi bir spor karşılaşmasındaki saldırganlığın çizgisini, o spor branşının kurallarıyla, yapılan hareketin taşımış olduğu niyet belirlemektedir (Acet 2005).

Alt yapıdaki yaş kategorilerindeki takımlarda karşı oyuncunun davranışına tepkili saldırgan hareketler ortaya koymak, büyükler kategorisindeki sporcu takım oyuncularına göre daha fazla rastlanmaktadır. Bu saldırgan hareketler ilerledikçe hedefe ilerleyen bir mekanizma ya da araç haline gelir, alınan bu sonuçla yola çıkarak, her bir sporcunun hareket ve tavırlarının şartlarını açıkça ortaya çıkarmak, teknik direktörün görevleri arasında yer alır. Spordaki kişisel şartlar ve normlar, hayatımıza ait deneyimlerle karşılaştırılmaktadır. Bu şekilde saldırının doğru bilinmemesine ve anlamlandırılmamasına erkenden karşı konulması hedeflenir (Baumann 1994).

Yapılmış birkaç akademik çalışmada, saldırganlık tavırları aşırı olduğu belirlenen spor aktivitelerini gerçekleştiren kişilerin aktivite dışı hayatlarında daha aşırı saldırgan hareketler gerçekleştirdikleri, başka bir akademik bulguda ise bu tür

aktivitelerde bulunan sporcuların spor yapmadığı vakitlerde normal hayatlarında saldırgan davranışları daha iyi kontrol altında olduğuna bu sonuçtan elde edilen bilgiler ışığında daha az saldırgan tavırlarda oldukları tespit edilmiştir (Eripek 1993).

Farklı araştırmalardan elde edilen farklı sonuçlar birbirleriyle çelişmektedir. Bu çelişkinin kaynağını, araştırmaların incelediği sporcu örnekleminin oluşturduğu düşünülmektedir. Çalışmalarda genellikle boks, judo, karate gibi branşlarda spor yapanlar kapsamışsa; bu bireyler yaptıkları spor kanalıyla saldırganlıklarını, gerilimlerini boşalttıklarından spor dışı yaşamda daha az saldırgan davranışlar içerisinde olacaklardır. Aksine çalışmalar, hentbol, futbol, basketbol, gibi spor branşlarını kapsamışsa yapılan spor dalında başarının uzun vadeli elde edilmesi, engellenmenin sık yaşanması, seyirci etkisi nedenleriyle bu bireylerin spor dışı yaşamlarında daha saldırgan davranışlar sergileyecekleri sonucu şaşırtıcı olmayacaktır. Dolayısıyla yapılan spor branşının aksiyonu, engellenmelerin seviyesi önem kazanmaktadır (Tiryaki 1996).

2.25.2. Yapılan Sporun Türü ve Saldırganlık İlişkisi

Maç esnasında ve rekabetin olduğu durumlarda, saldırganlık izlenimleri için uygun pozisyon olduğu bilinmektedir. Karşı oyuncuya olumsuz yapılan, davranış saldırganlık olduğu nitelendirilemez. Spor aktivitelerinde saldırgan davranışların hudutlarını, ilgili fiziksel aktivite organizasyonun kaideleriyle yapılan hareketin taşıdığı arzu ve kasıt meydana getirmektedir (Özmaden ve Yıldırım 2003).

Saldırganlık, farklı spor dallarında ayrı ayrı ele alınmalıdır. Örneğin, bir güreş müsabakasında yapılmış olan el ense hareketi, hentbol müsabakasında yapılmamaktadır. Aynı şekilde, boks maçında rakip sporcuya atılmış olan yumruk, başka branşlarda yapılması durumunda sporcunun ceza almasını gerektirir. Bu sebeple, sporcular arasında beden teması artmaya başladıkça saldırgan davranışların ortaya çıkması durumu da beklenmektedir (Özerkan 2004).

Buradan hareketle, beden teması olan spor müsabakalarını farklı kategorize etmek mümkündür. Birinci grup, saldırgan davranışların olmasına en fazla imkan tanınan mücadele sporları yer aldığı gruptur. Boks, güreş, tekvando gibi branşlarda sporcuların birbirlerine karşı yakın temasta bulunmaları bu spor branşlarının olmazsa olmazlarıdır. Bu sebeple, saldırganlık izlenimi veren davranışlar en çok bu

branşlarda gözlemlenir. Futbol, hentbol, basketbol gibi takım branşlarında ise, sporcuların birbirlerine karşı yakın temasta bulunmalarına sınırlı ölçüde izin verilmektedir. Son grupta ise, voleybol, atletizm, tenis, bisiklet ve golf gibi spor branşları yer almaktadır. Bu sporlarda rakibe karşı yapılmış olan herhangi bir temas bulunmamaktadır. Ancak, bu durum ilgili branşlarda saldırganlığın olmayacağı anlamına gelmemektedir. Koşu anında ondan hızlı olan rakip oyuncunun formasını tutma, bisiklet yarışlarında rakibini bisikletten düşürme, kros yarışlarında rakibine çelme takma gibi hareketler adı geçen branşlarda rastlanılan saldırganlık davranışları olarak belirlenmiştir (Özerkan 2004).

2.25.3. Sporda Saldırganlığın Nedenleri

Sporcu ve teknik ekibi müsabakada mağlup durumdaysa maçı oynatan görevli ve sorumluların, başarısız bir oyun yönettikleri algısı varsa, kafa karışıklığı oluşmuşsa, rakiplerin birbirine fizik gücüyle yaklaşmaları sonucu yaralanma varsa; bedenen acı yaşıyorsa, sahadaki oyuncular performanslarının çok altında izlenim veriyorsa. (Tiryaki 2000).

Kendisinin yeterli olmadığına inandığı veya başka bir sebepten dolayı geri çevirdiği bir rol, müsabaka veya fonksiyon gibi bir duruma zorlanan bir oyuncu iki türlü tepki gösterir. Kaçış veya saldırı. Kaçış ya cezalandırılır, ya da başkalarının küçük görmesi ve alay etmesinde olduğu gibi toplumsal açıdan dikkate alınmamaya yol açar. Esasen saldırı davranışı da ceza tehdidi altındadır, fakat toplumsal karalama tehlikesi çok düşük olduğu için, bu yola çok sık olarak başvurulur (Baumann 1994).

Saldırıya neden olan öfke, hiddet ve kızgınlık durumlarının sebepleri içinde, taraftarların bir hayli çok olduğu saptanmıştır (İkizler 2009).

Rakiplerin birbirlerine karşı kurduğu üstün gelme kazanma durumunda yenilen veya kaybeden spor kulübünün sporcuları ve taraftarlarının psikolojik olarak yıkım yaşaması ve bunu şiddet olarak dışa yansıtması (Wann 2005).

Saldırganlık davranışlarında, bir spor müsabakasının her ne olursa olsun galip gelinmesi gerektiğine inanan ve bu doğrultuda maça odaklanan sporcular kadar, sporcuların bu yönde motive olmasına sebep olabilecek taraftar, teknik ekip ve kulüp yöneticilerinde sorumlulukları olduğu düşünülmektedir (Yetim 2005).

En son olarak sporcunun yaşı, kişiliği, eğitim düzeyi, ailesi; fiziki ve coğrafi çevre, kültür ve bazı demografik etkenler de sporcuların saldırgan davranış sergilemesinde etkin olan nüanslar arasında gösterilebilir (Asma 2008).

2.25.4. Sporda Saldırganlığın ve Şiddetin Önlenmesi

Sporsal aktivitelerde saldırganlığın azaltılması hatta ortadan kaldırmak için, saldırgan tutum ve davranışların ortaya çıkmasının sebeplerinin farkına varılmalıdır; antrenör, sporcu ve kulüp idarecilerinin sorumluluk almaları; yayın organlarının saldırganlık ile ilgili haberlerden kaçınmaları; seyirci, taraftar ve toplumdaki bireylerin fair play ruhuna uygun şekilde davranması gibi koşulların sağlanması önem arz etmektedir (Dervent 2007). Unutulmamalıdır ki spor, toplumda yer alan kişilerin kavga aracı olmaktan ziyade, barış ve kardeşlik içinde yapılması gereken bir aktiviteler bütünüdür (Acet 2005).

Spor müsabakalarını planlarken amaç, müsabakalarda fair play anlayışıyla yarışarak kazanmanın yanında; sporcu, yönetici, taraftar, kulüp gibi bütün spor organlarıyla ve toplumları birbirlerine yaklaştırmak, kaynaştırmak ve kişiler arası ilişkileri kuvvetlendiren bir şekilde olması gereklidir (Yetim 2005).

Sporcularını saldırgan tutumlarda bulunması ve ya onları bu hareketlerinden dolayı ödüllendiren takım sorumlularının bu tür eylemlerde buldukları ve yönlendirme yaptıkları için çalıştırıcı belgeleri ceza olarak iptal edilmelidir (Tiryaki 2000).

Koçlar ve kulüp yöneticileri yarışma öncesinde gerginlik ve saldırganlık yaratacak açıklamalardan kaçınmalı, yapacakları açıklamalar fair-play olgusunda odaklanmalıdır (Doğan 2005).

2.25.5. Saldırganlığın Spor Üzerindeki Yansıması

Sporda saldırganlık konusunda düşünce ayrılıklarının bulunmasına karşın spor psikologları arasında varılan bazı düşünce birlikleri de bulunmaktadır (Konter 2003).

İlk olarak, sporla örtüşmeyen davranışlar olarak görülse de saldırganlık ve şiddet olaylarına spor müsabakalarında karşılaşmak yüksek ihtimallidir. Hem spor müsabakalarına katılan sporcularda hem de izleyiciler içerisinde saldırgan davranış olarak adlandırılan hareketlerin yapıldığı görülmekte, bu davranışları yapanların ise

kendilerine sürekli olarak haklı gerekçeler yarattıkları görülmektedir. Hâlbuki spor, temel felsefesine bakıldığında barış, kardeşlik, dostluk olan, bunun yanında toplum içerisinde yaşayanların birbirlerine yakınlaşmasına imkân tanıyan, en önemli araçtır (Özbaydar 1983).

Bugün saldırgan davranışlara bakıldığında, toplumumuz tarafından hoş karşılanmayan ve insanların aklında olumsuz yargı uyandıran bir olgu olarak görülmektedir. Sertlik ve şiddet kavramı, birbirinden ayrılamaz biçimde birbirinin içine geçmiş durumdadır. Saldırganlığın bu durumu, mevcut zaman dâhilinde konuyla ilgili ortaya koyulmuş bütün şeyleri etkilemekte, bulgulardan edinilen sonuçlar doğrultusunda, saldırganlığın kontrol altına alınması gerektiğini göstermektedir. Saldırganlık, alan yazında varsayıma dayanan bir biçimde anlatılsa da saldırganlığı, bireyin bilinçli bir şekilde başkasına vermiş olduğu zarar diye tanımlayabiliriz (Çobanoğlu 1993).

2.25.6. Sporun Saldırganlığın Kontrolündeki Fonksiyonları

Spor, saldırganlığı kanalize etme ve kontrol altında tutma aracıdır. Günümüz şartlarında spor tanımlanırken, genellikle saldırganlığı kontrol altına alma ve öfke durumlarını hafifletme imkânından bahsedilebilir. Bunun yanında özellikle futbol olmak üzere çoğu müsabakada, saldırgan ve şiddet davranışların sayısının ciddi oranda artış gösterdiği görülmektedir. Burada spor müsabakalarına bağlı olan saldırgan ve şiddet davranışlarının artıp artmayacağı sorusu insanlara bu iki eylemin varlığını açık şekilde göstermektedir. İnsanın enerji dolu bir yaratık olduğu ve bu enerjinin bazen yıkıcı sonuç doğuran bir püskürtmesiyle çıktığını ve bazen de aynı enerjinin ahenk içinde aktığı ve yaratıcı bir faktör olduğu fikri gerçeğe en yakın görüştür (Şahin 2003).

Spor yarışmaları, bu enerjinin deşarj edilebilmesi için birer araçlardır ve yine yarışma kuralları bu enerjiyi kontrol etme mekanizmalarıdır. Profesyonel güreş dışında kuralları olmayan yani yarışmacıları kurallara tabi kılmayan spor yoktur. Bu da sportif faaliyetleri savaştan ayıran bir özelliktir. İnsanlar yarışmalar olmadan mutlu olmazlar çünkü yarışma insanın yaradılışından bu yana en ciddi teşvik edici unsur olmuştur. İlkel yarışmalar, rakibi veya eşini öldürmeyi teşvik edebilen çatışmalardır. Çağımızda savaş tarzındaki yarışmalar hala bu şeklini sürdürmektedir. Fakat sporlarda artistik sporlarda veya yapısal politikalarda yarışmalar çok az zarar

verici bir hal almıştır. Ancak saldırganlık içgüdülerine belirli alanlarda çıkış imkânı tanınabilmektedir (Şahin 2003).

Düzenlenen sportif etkinlikler, oyunlar tabiatları ne olursa olsun, birer sosyal organizasyondur. Bu nedenle iştirakçiler ve seyirciler üzerine birer derecede olsa sosyal kontrol uygularlar. Ayrıca spor tabiatı itibarıyla sosyal bozuklukları insanın olgunluk hayatını ve saldırganlığı şiddete karşı kontrol yollarını bulmasına yardım eder. Çocuklar, oyun oynarken kuralları kendileri koyabilirler ve bunu yaparken sıkça tartışırlar. Bu oyunları kurallara bağlı, oyuna devam etmelerini gelecekte ise yasalara saygılı olmalarını sağlar. Çocukluk oyunların birçoğundaki kural ve yaklaşımlar toplumdaki genel yaklaşımlara uymaktadır. Yine yetişkinlerde de futbol ve buz hokeyi gibi sporlarda fiziksel şiddeti sınırlandırıcı kurallar bulunur. Kurallara uyulmadığı takdirde cezalandırılırlar. Kısacası, sporlar ve oyunlar şiddetin kontrolünde önemli yer alır. Birçok oyun ve spor türü, sert hareket ve mücadelelere yol açabilecek etki yaratabilir fakat katılanları bu şiddete karşı eğilmek ve güçlendirmek yapılacak en iyi şeydir. Çünkü yarışmaya dayalı sporların birinci kuralı; kendini kaybedeni hemen sınırlenen tarafın her zaman kaybedebileceğidir. Böylece spor, pozitif ve negatif güçlü metotlarla canlıların beraber barışçıl bir ortamda yaşayabilmeleri için eğitim gereğini ortaya koymuştur (Karasüleymanoğlu 1992).

Her çeşit spor aynı karaktere sahiptir. Bu sporlarda ödüllü mücadeleler boğa güreşleri, atıcılık, yat sporları, beceri oyunlarda dâhildir ki bu sporda yıkıcı fiziksel yeterlilik özelliği istemeden yapılan bir şey değildir. Sporlar, düşmanca çarpışma esasında çok az bir sapma ile beceri yoluyla kurnazlığa ve hileye kadar sürekli aynı çizgide gitmesi mümkün olmayan bir haldir (Karasüleymanoğlu 1992).

Bir alışkanlığın spora yönelmesi çok ince bir ruh yapısı halidir ki; bu hal nispeten yüksek bir potansiyel içinde yırtıcı, yağmalayıcı bir rekabet eğilimine sahip olma halidir. Halk arasında sportmenlik denilen bu işlerde macera sever bir istismara doğru giden ve zararın verdiği acıya neden olan güçlü bir eğilim ifade edebilmektedir. Düşmanlık öğrenilmişse, bu farklı sosyal değerlerle yönlendirmelerle öğrenilmiştir. Spor ve sanat yapılarak elde edilenler, insanı, spor yapmasından önceki bildiklerinden daha iyi bir yaşam, çaba ile elde edilen daha yüksek bir form, zinde, vücutta ve ruhta daha dengeli bir yapı araştırdığını gösterir (Şahin 2003).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın tipi, araştırmanın yapıldığı yer ve süresi, araştırmanın evreni ve örnekleme, araştırma soruları veya araştırma hipotezleri, bağımlı ve bağımsız değişkenler, veri toplama araçları, veri toplama yöntemi, verilerin değerlendirilmesi, araştırmanın sınırlılıkları ve araştırmanın etik yönü gibi başlıklara değinilmiştir.

3.1. Araştırmanın Tipi

Futbolcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışma ilişki tarama modelinin kullanıldığı betimsel bir araştırmadır. İlişki tarama modeli, iki veya daha çok sayıda bulunan değişkenler arasındaki değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan bilimsel araştırma modelidir. İlişki tarama yöntemi, korelasyon ve karşılaştırma türünde tarama yapmayı sağlayan bir yöntemdir (Karasar 2008). İlişki tarama modeli ile yapılan araştırmalarda aralarında ilişki aranan değişkenler, teker teker toplanarak sembolleştirilir. Yapılan bu sembolleştirmeler (ölçme, değer verme), iki değişken arasında ilişki olup olmadığını belirlemeyi sağlamaktadır (Karataş 2012).

3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Süresi

İlgili araştırma 2018-2019 sezonunda Karadeniz Bölgesinde yürütülmüştür. Araştırmanın ayrıntılı zamanlaması Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Süreci ve Yürütülen Çalışmaları

Tarih	Yapılan Çalışmalar
Ocak – Mayıs 2016	<ul style="list-style-type: none">•Literatür incelenmesi•Araştırma konusunun belirlenmesi•Tez önerisinin hazırlanması•Soru formlarının hazırlanması
Eylül – Kasım 2018	<ul style="list-style-type: none">•Etik kurul onayının hazırlanması•Araştırma verilerinin toplanması
Ağustos 2019 – Ocak 2020	<ul style="list-style-type: none">•Verilerin analizi•Tez raporunun yazımı•Tez sunumu ve savunma sınavı

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2018-2019 futbol sezonunda Karadeniz Bölgesinde, TFF Süper lig, Spor Toto 1. Lig, 2. Lig, 3. Lig ve Bölgesel Amatör Lig (BAL)'i futbol takımlarındaki futbolcular oluşturmaktadır. Örneklemi ise, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle seçilen TFF Süper lig, Spor Toto 1. Lig, 2. Lig, 3. Lig ve Bölgesel Amatör Lig (BAL)'inde futbol oynayan toplam 597 kişi oluşturmaktadır.

3.5. Araştırma Soruları veya Araştırma Hipotezleri

H₀: Futbolcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri arasında ilişki yoktur.

H₁: Futbolcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeyleri arasında ilişki vardır.

3.6. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler

Bağımlı Değişkenler: 'Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği' ve 'Saldırganlık Ölçeği'nden elde edilen puan ortalamaları araştırmanın bağımlı değişkenlerini oluşturmaktadır.

Bağımsız Değişkenler: Farklı liglerde futbol oynayan futbolcuların sosyodemografik özellikleri (yaşı, medeni durumu, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, spor yapma düzeyi, spor yaşı, oynanan mevki, önemli bir sakatlık geçirme durumu, bir sezondaki sarı kart görme sayısı, bir sezondaki kırmızı kart görme sayısı) araştırmadaki bağımsız değişkenlerdir.

3.6. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak 'Kişisel Bilgi Formu' ile 'Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği' ve 'Saldırganlık Ölçeği' kullanılmıştır.

3.6.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu formun oluşturulma aşamasında uzman görüşünden de faydalanılarak öfke kontrolü ve saldırganlık kavramlarıyla ilişkisi olabileceği düşünülen bağımsız değişkenlerin neler olduğuna yönelik literatür taraması yapılmış ve ilişkili olabilecek olan değişkenler Tablo 2’de gösterilmiştir (Ek-1).

Tablo 1. Katılımcılara Ait Kişisel Bilgi Formu

Farkı Liglerde Oynayan Futbolcular			
Yaş	☐	Sakatlık Geçirme Durumu	☐
Medeni Durum	☐	Sarı Kart Görme Sayısı	☐
Eğitim Düzeyi	☐	Kırmızı Kart Görme Sayısı	☐
Gelir Düzeyi	☐		
Hangi düzeyde spor yapıyorsunuz	☐	Bağımlı değişken	Sürekli Öfke İfade Tarzı
Spor Yaşı	☐		Saldırganlık
Oynan Mevki	☐		

3.6.2. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ)

Spielberger, Jacobs, Russel ve Carne (1983) tarafından Durumluk-Sürekli Öfke Ölçeği olarak geliştirilmiş, daha sonra bu araç Öfke İfadesi Ölçeği ile birleştirilerek Durumluk Sürekli Öfke İfadesi Ölçeği adını almıştır. Öfke duygusu ve ifadesini ölçmek amacıyla geliştirilen 44 maddelik bu ölçek beş alt ölçekten oluşmaktadır; Durumluk Öfke (10 madde); Sürekli Öfke (10 madde). Öfke İfade Tarzı Ölçeğinin alt ölçekleri: Kontrol Altına Alınmış Öfke (Öfke/Kontrol, 8 madde), Dışavurulan Öfke (Öfke/Dışa Yönelik, 8 madde) ve İçte Tutulan Öfke (Öfke/İçe Yönelik, 8 madde). Durumluk Öfke Ölçeği; kişinin belli bir durumda yaşadığı öfke düzeyini; sürekli öfke, kişinin genelde durumluk öfke yaşama eğilimini ölçer. Diğer üç ölçek ise, kişinin genelde öfkesini dışa vurma (Öfke/Dışa yönelik), içte tutma (Öfke/içe yönelik) ve kontrol etme (Öfke/kontrol) eğilimlerini ölçmek üzere geliştirilmiştir.

Ölçeğin araştırma için uygulanan formunda “Sürekli Öfke” ve “Öfke İfade Tarzı” olmak üzere iki ana alt ölçeği bulunmaktadır. Sürekli öfke alt ölçeği, kişinin genelde ne hissettiğini veya ne derece öfke yaşadığını ifade etmektedir. Öfke ifade tarzı üç alt ölçeğe ayrılmaktadır. Bunlardan; birincisi öfkeyi dışa vurma alt ölçeği, kişinin genel öfkesini dışa vurduğunu; ikincisi öfkeyi içe tutma alt ölçeği kişinin öfkesini bastırarak içte tuttuğunu ve üçüncüsü öfkeyi kontrol etme alt ölçeği de, bireyin başkalarıyla olan ilişkilerinde genelde ne ölçüde sabırlı, soğukkanlı, hoşgörülü ve anlayışlı davrandığını ve öfkesini ne derece kontrol ettiğini veya ne derece sakinleşme eğilimi içinde olduğunu ölçmektedir. Ölçek 34 maddeden oluşmaktadır. Likert tipi dördümlü derecelendirmeye dayanan bir derecelendirme ölçeğidir. Hemen hiçbir zaman (1) ve hemen her zaman (4) arasında değişen 4’lü likert tipi bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 34, en yüksek puan ise 136’dır (Özer 1994) (Ek-2).

Tablo 2. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği’nin Cronbach Alpha İç Tutarlık Katsayıları

Faktörler	Cronbach Alpha Katsayısı
Sürekli Öfke	0.87
Öfke Kontrol	0.86
Öfke Dışa	0.87
Öfke İçe	0.86
Ölçek (Toplam)	0.82

Tablo 3’te Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ve alt boyutlarından elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlık katsayılarına yer verilmiştir. Ölçek geneli için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0.82, Sürekli Öfke 0.87, Öfke Kontrol için 0.86, Öfke Dışa için 0.87 ve Öfke İçe için 0.86 Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0.86 olarak bulgulanmıştır. Sonuçlar neticesinde kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

3.6.3. Saldırganlık Ölçeği

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Buss ve Perry (1992) tarafından agresif özellikleri ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. 5’li Likert tarzıyla puanlanan ölçekte 1 –“kesinlikle uygun değil”, 5 –“kesinlikle uygun” şeklinde kullanılmıştır (bkz.

EK 5). Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke ve Düşmanlık olarak adlandırılmış dört alt ölçekten oluşan testte, 29 madde bulunmaktadır. Fiziksel saldırganlık alt ölçeği 9 soru (2, 5, 8, 11, 13, 16, 22, 25 ve 29 numaralı maddeler), sözel saldırganlık alt ölçeği 5 soru (4, 6, 14, 21 ve 27 numaralı maddeler), öfke alt ölçeği 7 soru (1, 9, 12, 18, 19, 23 ve 28 numaralı maddeler), düşmanlık alt ölçeği ise 8 soru (3, 7, 10, 15, 17, 20, 23 ve 26 numaralı maddeler) içermektedir. 9 ve 16 numaralı maddeler ters kodlanmıştır.

Ölçeğin orijinal halinin ölçülen iç tutarlılık katsayıları Cronbach's Alpha değeri alt ölçekler için. 72 ve. 85 arasında değişmekte olup testin tümü için Cronbach's Alpha değeri ise. 89 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test ölçümlerinde ise korelasyon değerleri alt ölçekler için. 72 ve. 80 arasında değişmekte olup, tüm ölçek için ölçülen korelasyon. 80 olarak belirlenmiştir.

Ölçeğin Türkçe uyarlaması Demirtaş Madran (2012) tarafından yapılmıştır. Alt ölçeklerin güvenilirlik puanlarına bakıldığında iç tutarlılıklar anlamlı düzeyde bulunmuştur. Alt ölçeklerin Cronbach's Alpha değerleri .48 ve .78 arasında değişmektedir. Tüm ölçek için Cronbach's Alpha değeri ise. 85 olarak belirlenmiştir. Test-tekrar test güvenilirliği korelasyon katsayıları alt ölçekler için sözel saldırganlık alt ölçeği, 0,82; fiziksel saldırganlık, 0,98; öfke, 0,85 ve düşmanlık, 0,85 olarak, ölçeğin tamamı için toplam puan, 0,97 olarak belirlenmiştir (Ek-3).

Tablo 4. Saldırganlık Ölçeği'in Cronbach Alpha İç Tutarlık Katsayıları

Faktörler	Cronbach Alpha Katsayısı
Fiziksel Saldırganlık	0.87
Sözel Saldırganlık	0.86
Öfke	0.87
Düşmanlık	0.86
Ölçek (Toplam)	0.82

Tablo 4'te Saldırganlık Ölçeği ve alt boyutlarından elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlık katsayılarına yer verilmiştir. Ölçek geneli için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0.82, Fiziksel Saldırganlık 0.87, Sözel Saldırganlık için 0.86, Öfke için 0.87 ve Düşmanlık için 0.86 bulgulanmıştır. Sonuçlar neticesinde kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında, örneklem grubu içerisinde yer alan takımların TFF'ye bağlı resmi web sayfasından elde edilen veriler, 34 haftalık görmüş oldukları sarı ve kırmızı kartlar ayrı ayrı tespiti yapılarak elde edilmiştir. Bu bağlamda sporcuların 0-15, 16-30, 31-45, 46-60, 61-75, 76-90. dakikalar aralığında ve müsabakalarda toplam görmüş oldukları sarı ve kırmızı kartlar belirlenmiştir.

3.7. Veri Toplama Yöntemi

Çalışmada kullanılmak üzere seçilmiş olan Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği " ve "Saldırganlık Ölçeği" gerekli sayıda çoğaltılarak katılımcılar için tek form haline dönüştürülmüştür. Araştırmada kullanılan envanterlerin uygulanabilmesi adına gerekli olan yerlerden izinler alınmıştır. Ayrıca veri toplama aşamasında futbolcuların gönüllü katılımına dikkat edilmiştir. Anketler futbolculara 2018-2019 futbol sezonunda antrenman öncesinde uygulanmıştır. Anketler, veri toplama aşamasından sonra incelenerek eksik ya da hata olduğu tespit edilenler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Daha sonra geçerliliği kabul görülen anketler bilgisayar ortamına aktarılmış ve uygun istatistiklerle analiz edilmiştir.

3.8. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında "Kişisel Bilgi Formu" ile "Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği" ve "Saldırganlık Ölçeği'nden" edinilen veriler için uygulanan analizler, SPSS 24.0 programı vasıtasıyla yapılmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilme aşamasında istatistiksel yöntem olarak; betimsel istatistikler (standart sapma, frekans, aritmetik ortalama), t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Tukey çoklu karşılaştırma ve Pearson Korelasyon testlerinden faydalanılmıştır. Verilerin parametrik testlerin şartlarını karşılayıp karşılamadığına Çarpıklık ve Basıklık değerleri ile Levene testi sonuçlarına bakılarak karar kılınmıştır (Büyüköztürk 2010). Kline (2005) Çarpıklık değerinin ± 3 ve Basıklık değerinin de ± 10 sınırları içerisinde olmasının, verilerin normal dağılımını bir göstergesi olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Araştırmada elde edilen değerler ± 3 ile ± 10 arasında olduğundan dolayı parametrik testlerin uygulanabilirliğinde karar kılınmıştır.

3.9. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmaya katılan örneklem grubunun "Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği" ve "Saldırganlık Ölçeği"nden yer alan soruları gönüllü olarak samimi ve doğru bir şekilde hiçbir baskı altında kalmadan cevaplandıkları kabul edilmiştir.

Verilerin çözümlenmesi aşamasında yapılan istatistiki yöntemlerin amaca uygun olduğu kabul edilmiştir.

Araştırmanın konusu doğrultusunda ulaşılan kaynaklarından temin edilen bilgilerin objektifliği yansıttığı kabul edilmiştir

3.10. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yapılabilmesi için Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nden gerekli onay (28233352-302.14.01) (Ek-6) ve Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Etik Kurulu'ndan onay (01/10/2019-20.478.486) (EK-7) alındı. Araştırmaya katılan bireylerden Gönüllü Olur Formu (EK-7) kullanılarak yazılı izinleri alındı.

4. BULGULAR

Araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından elde edilen veriler aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Futbolcuların Kişisel Bilgileri

Değişkenler	N	%	
Yaş	17-19 yaş	87	14,6
	20-22 yaş	192	32,2
	23-25 yaş	183	30,7
	26 yaş ve üzeri	135	22,6
	Toplam	597	100,0
Medeni Durum	Bekâr	434	72,7
	Evli	163	27,3
	Toplam	597	100,0
Eğitim Durumu	Lise	253	42,4
	Üniversite	314	52,6
	Lisansüstü	30	5,0
	Toplam	597	100,0
Gelir	2000 TL ve altı	261	43,7
	2001-3000 TL	222	37,2
	3001-4000 TL	96	16,1
	4001 TL ve üzeri	18	3,0
	Toplam	597	100,0
Spor Düzeyi	Amatör	251	42,0
	Profesyonel	346	58,0
	Toplam	597	100,0
Spor Yaşı	1-3 yıl	55	9,2
	4-6 yıl	155	26,0
	7-9 yıl	243	40,7
	10 yıl ve üzeri	144	24,1
	Toplam	597	100,0
Mevki	Kaleci	62	10,4
	Savunma	177	29,6
	Orta saha	210	35,2
	Hücum	148	24,8
	Toplam	597	100,0
Sakatlık	Evet	143	24,0
	Hayır	454	76,1
	Toplam	597	100,0
Sarı Kart	Bir	148	24,8
	İki	252	42,2
	Üç	112	18,8
	Dört ve üzeri	85	14,2
	Toplam	597	100,0

Kırmızı Kart	Bir	348	58,3
	İki	201	33,7
	Üç	48	8,0
	Toplam	597	100,0

Çalışmaya toplam 597 futbolcu katılım göstermiştir. Bu futbolcuların 87'si 17-19 yaş aralığında, 192'si 20-22 yaş aralığında, 183'ü 23-25 yaş aralığında, 135'i ise 26 yaş ve üzeri yaş arası kategorisinde yer almaktadır. Medeni durum parametresi, 434 futbolcunun bekâr, 163 futbolcunun ise evli olduğunu göstermektedir. Futbolcuların eğitim durumları değerlendirildiğinde 253'ü lise, 314'ü üniversite, 30'u ise lisansüstü eğitim durumuna sahiptir. Gelir durumu parametresi, 261 futbolcunun 2000 TL ve altı, 222 futbolcunun 2001-3000 TL, 96 futbolcunun 3001-4000 TL, 18 futbolcunun ise 4001 TL ve üzeri gelire sahip olduğunu göstermektedir. Futbolcuların amatör veya profesyonel düzeyde oldukları değerlendirildiğinde 251'inin amatör, 346'sının ise profesyonel olduğu gözlemlenmiştir. Spor yaşına bakıldığında 55 futbolcunun 1-3 yıl sporculuk, 155 futbolcunun 4-6 yıl sporculuk, 144 futbolcunun ise 10 yıl ve üzeri sporculuk geçmişi olduğu anlaşılmaktadır. Bir değer parametre olan mevkiye bakıldığında, futbolculardan 62'si kaleci, 177'si savunma, 210'u orta saha, 148'i ise hücum hattında görev yaptığı anlaşılmaktadır. Daha önce sakatlık yaşamış olan 143 futbolcu var iken, hiç sakatlık yaşamamış olan 454 futbolcunun olduğu görülmektedir. Bir sezon boyunca futbolcuların görmüş oldukları sarı kart sayısı değerlendirildiğinde 148'i 1 adet, 252'si 2 adet, 112'si ise 3 adet sarı kart görmüştür. Benzer şekilde bir sezon boyunca futbolcuların görmüş oldukları kırmızı kart sayısı değerlendirildiğinde 348'i 1 adet, 201'i 2 adet, 48'i ise 3 adet kırmızı kart gördüğü tespit edilmiştir (Tablo 5).

4.1. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ile Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Dağılımı

Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak tercih edilen sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ölçeği ile saldırganlık ölçeğinden elde edilen veriler gerekli analiz işlemlerine tabi tutulmuş aşağıda yer alan tabloda betimlenmiştir.

Tablo 6. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ile Saldırganlık Ölçeği Puan Dağılımı

Boyutlar	Madde Sayısı	N	Ort	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Min	Max
Sürekli öfke	8	597	21.46	4.85	0.74	1.94	10.00	40.00
Öfke kontrol	8	597	18.82	4.53	0.59	0.45	8.00	32.00
Öfke dışı	8	597	17.27	3.98	0.62	1.31	8.00	32.00
Öfke içte	8	597	17.42	3.85	0.61	1.68	8.00	32.00
Öfke toplam	32	597	74.98	13.7	0.92	2.83	34.00	136.0
Fiziksel saldırganlık	9	597	23.53	5.02	0.29	0.37	9.00	41.00
Öfke	7	597	18.63	3.86	0.27	0.22	7.00	31.00
Düşmanlık	8	597	21.39	4.35	0.35	0.43	11.00	36.00
Sözel saldırganlık	29	597	13.41	3.26	0.26	0.17	6.00	25.00
Saldırganlık toplam	25	597	76.52	14.28	0.52	1.31	35.00	137.0

Mevcut çalışma kapsamında toplanan verilere ait betimsel değerler tablo 6'da görülmektedir. Buna göre futbolculardan toplanan verilerin normal bir dağılıma (Çarpıklık-basıklık) sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca, verilerin ortalama puanlarına bakıldığında da futbolcuların öfke ve saldırganlığının orta düzeyde olduğu görülmektedir.

4.2. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Yaşa Göre İncelenmesi

Araştırmanın katılımcılarından araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak tercih edilen sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile saldırganlık ölçeklerinden elde edilen verilerin yaş değişkenine bağlı olarak incelenmesine ait veriler aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Tablo 7. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Yaşa Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Yaş grupları	N	Ort.	Ss.	F	p	Anlamlı çıkan gruplar
Sürekli öfke	17-19 yaş	87	20,8506	5,05672	1,423	,235	-----
	20-22 yaş	192	21,4869	4,13313			
	23-25 yaş	183	21,2514	4,70821			
	26 yaş ve üzeri	135	22,1259	5,74512			
Öfke kontrol	17-19 yaş	87	19,6092	5,11349	1,095	,351	-----
	20-22 yaş	192	18,7917	4,27563			
	23-25 yaş	183	18,5683	4,30493			
	26 yaş ve üzeri	135	18,7185	4,75779			

Öfke dışı	17-19 yaş	87	16,2184	4,31715	2,646	,048*	17-19 yaş ile 23-25 yaş
	20-22 yaş	192	17,3073	3,67877			
	23-25 yaş	183	17,6503	3,74871			
	26 yaş ve üzeri	135	17,3926	4,39657			
Öfke içte	17-19 yaş	87	16,6207	4,59333	1,635	,180	-----
	20-22 yaş	192	17,4688	3,47151			
	23-25 yaş	183	17,7158	3,57588			
	26 yaş ve üzeri	135	17,4593	4,13533			
Öfke toplam	17-19 yaş	87	73,2989	15,06584	,566	,637	-----
	20-22 yaş	192	75,0419	11,25252			
	23-25 yaş	183	75,1858	13,52972			
	26 yaş ve üzeri	135	75,6963	16,36901			

*p<0,05

Yapılan analizler sonucunda, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ($F_{3,592} = 0.566$, $p > 0.05$) ile Sürekli Öfke ($F_{3,592} = 1.423$, $p > 0.05$), Öfke Kontrol ($F_{3,593} = 1.095$, $p > 0.05$) ve Öfke İçte ($F_{3,593} = 1.635$, $p > 0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Ancak Öfke Dışa ($F_{3,593} = 2.646$, $p < 0.05$) alt boyutundan alınan puanlar ile yaş arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Anlamlı farkın hangi gruplar arasında kaynaklandığını tespit etmek için çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Bunun sonucuna göre 17-19 yaş arasında olan katılımcıların puanları ile 23-25 yaş arasında olan katılımcıların puanları arasında 23-25 yaş grubu lehine bir farklılık izlenmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Yaşa Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Yaş grupları	N	Ort.	Ss.	F	p
Fiziksel saldırganlık	17-19 yaş	87	23,3103	5,28339	,691	,558
	20-22 yaş	192	23,3073	4,91118		
	23-25 yaş	183	23,4645	4,73328		
	26 yaş ve üzeri	135	24,0593	5,37651		
Öfke	17-19 yaş	86	18,4535	4,07476	,643	,588
	20-22 yaş	192	18,5000	3,60628		
	23-25 yaş	183	18,5464	3,86827		
	26 yaş ve üzeri	135	19,0296	4,06467		
Düşmanlık	17-19 yaş	87	21,5172	4,78336	,450	,717
	20-22 yaş	192	21,2656	4,01532		
	23-25 yaş	183	21,2186	4,21487		
	26 yaş ve üzeri	135	21,7333	4,71612		
Sözel saldırganlık	17-19 yaş	87	13,5977	3,19323	,483	,694
	20-22 yaş	192	13,2135	3,09893		
	23-25 yaş	183	13,3825	3,41556		
	26 yaş ve ü	135	13,6000	3,34396		

Saldırganlık toplam	17-19 yaş	86	76,3837	14,71787		
	20-22 yaş	192	75,8281	12,88924	,745	,526
	23-25 yaş	183	76,1093	14,25818		
	26 yaş ve üzeri	135	78,0889	15,88131		

Yapılan analizler sonucunda, Saldırganlık Envanteri ($F_{3,592}= 0.745$, $p>0.05$) ile *Fiziksel Saldırganlık* ($F_{3,593}= 0.691$, $p>0.05$), *Öfke* ($F_{3,592}= 0.643$, $p>0.05$), *Düşmanlık* ($F_{3,593}= 0.450$, $p>0.05$) ve *Sözel Saldırganlık* ($F_{3,593}= 0.483$, $p>0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür (Tablo 8).

6.3. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Medeni Duruma Göre İncelenmesi

Araştırmanın katılımcılarından araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak tercih edilen sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile saldırganlık ölçeklerinden elde edilen verilerin medeni durum değişkenine bağlı olarak incelenmesine ait veriler aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Tablo 9. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Medeni Duruma Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Medeni durum	N	Ort.	Ss.	t	p
Sürekli öfke	Bekâr	434	21,5853	4,64473	,979	,328
	Evli	163	21,1481	5,36751		
Öfke kontrol	Bekâr	434	19,1521	4,32832	2,727	,007*
	Evli	163	17,9571	4,92706		
Öfke dışı	Bekâr	434	17,2972	3,82307	,242	,809
	Evli	163	17,2086	4,39620		
Öfke içte	Bekâr	434	17,4793	3,72877	,627	,531
	Evli	163	17,2577	4,14340		
Öfke toplam	Bekâr	434	75,5138	12,64458	1,377	,170
	Evli	163	73,5494	16,42527		

* $p<0,05$

Analizler, katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ($t= 1.377$, $p>0.05$) ile *Sürekli Öfke* ($t= 0.979$, $p>0.05$), *Öfke Dışa* ($t= 0.242$, $p>0.05$) ve *Öfke İçte* ($t= 0.627$, $p>0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Ancak *Öfke Kontrol* ($t= 2.727$, $p<0.05$) alt

boyutundan alınan puanlar ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle bekar olan katılımcıların puan ortalamalarının evli olan katılımcılara oranla daha yüksek olduğu bulgulanmıştır (Tablo 9).

Tablo 10. Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Medeni Duruma Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Medeni durum	N	Ort.	Ss.	t	p
Fiziksel saldırganlık	Bekâr	434	23,5276	4,80862	,013	,989
	Evli	163	23,5215	5,55482		
Öfke	Bekâr	433	18,6513	3,65413	,245	,807
	Evli	163	18,5644	4,36885		
Düşmanlık	Bekâr	434	21,3940	4,05152	,003	,997
	Evli	163	21,3926	5,07893		
Sözel saldırganlık	Bekâr	434	13,5230	2,94220	1,398	,163
	Evli	163	13,1043	3,99013		
Saldırganlık toplam	Bekâr	433	76,7321	12,63418	,628	,531
	Evli	163	75,9080	17,97797		

Yapılan analizler sonucunda, Saldırganlık Envanteri ($t= 0.628$, $p>0.05$) ile *Fiziksel Saldırganlık* ($t= 0.013$, $p>0.05$), *Öfke* ($t= 0.245$, $p>0.05$), *Düşmanlık* ($t= 0.003$, $p>0.05$) ve *Sözel Saldırganlık* ($t= 1.398$, $p>0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının medeni duruma göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Tablo 10). Başka bir deyişle katılımcıların medeni durumları saldırganlık eğilimlerini etkilememektedir diyebiliriz.

4.4. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Araştırmanın katılımcılarından araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak tercih edilen sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile saldırganlık ölçeklerinden elde edilen verilerin eğitim durumu değişkenine bağlı olarak incelenmesine ait veriler aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Tablo 11. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Eğitim durumu	N	Ort.	Ss.	F	p
Sürekli öfke	Lise	253	21,5968	4,74044	,171	,843
	Üniversite	313	21,3834	4,92182		
	Lisansüstü	31	21,2333	5,16409		
Öfke kontrol	Lise	253	18,5020	4,38035	1,131	,323
	Üniversite	314	19,0732	4,64019		
	Lisansüstü	31	18,9667	4,52185		
Öfke dışı	Lise	253	17,2016	3,81451	,720	,487
	Üniversite	314	17,4013	4,08435		
	Lisansüstü	31	16,5333	4,35283		
Öfke içte	Lise	253	17,3123	3,59029	,610	,544
	Üniversite	314	17,5573	4,02447		
	Lisansüstü	31	16,8667	4,03206		
Öfke toplam	Lise	253	74,6126	12,98596	,391	,677
	Üniversite	313	75,4089	14,39614		
	Lisansüstü	31	73,6000	14,16065		

Yapılan analizler sonucunda, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ($F_{2,593} = 0.391$, $p > 0.05$) ile *Sürekli Öfke* ($F_{2,594} = 0.171$, $p > 0.05$), *Öfke Kontrol* ($F_{2,594} = 1.131$, $p > 0.05$), *Öfke Dışa* ($F_{2,594} = 0.720$, $p > 0.05$) ve *Öfke İçte* ($F_{2,594} = 0.610$, $p > 0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür (Tablo 11).

Tablo 12. Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Eğitim Durumuna Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Eğitim durumu	N	Ort.	Ss.	F	p
Fiziksel saldırganlık	Lise	253	23,2648	4,77230	,595	,552
	Üniversite	314	23,7229	5,14235		
	Lisansüstü	31	23,6667	5,76753		
Öfke	Lise	252	18,2937	3,54160	1,852	,158
	Üniversite	314	18,9140	4,01462		
	Lisansüstü	31	18,4333	4,59898		
Düşmanlık	Lise	253	21,0672	3,94599	1,551	,213
	Üniversite	314	21,6911	4,53070		
	Lisansüstü	31	21,0333	5,50538		
Sözel saldırganlık	Lise	253	13,1739	3,11445	1,137	,321
	Üniversite	314	13,5796	3,34421		
	Lisansüstü	31	13,6000	3,61606		
Saldırganlık toplam	Lise	252	75,1429	13,16715	2,030	,132
	Üniversite	314	77,5669	14,73483		
	Lisansüstü	31	76,8667	17,71174		

Yapılan analizler sonucunda, Saldırganlık Envanteri ($F_{2.593}= 2.030$, $p>0.05$), ile *Fiziksel Saldırganlık* ($F_{2.594}= 0.595$, $p>0.05$), *Öfke* ($F_{2.593}= 1.852$, $p>0.05$), *Düşmanlık* ($F_{2.594}= 1.551$, $p>0.05$) ve *Sözel Saldırganlık* ($F_{2.594}= 1.137$, $p>0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Tablo 12). Başka bir ifadeyle katılımcıların eğitim durumları saldırganlık eğilimlerini etkilememektedir diyebiliriz.

4.5. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Gelir Durumuna Göre İncelenmesi

Araştırmanın katılımcılarından araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak tercih edilen sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile saldırganlık ölçeklerinden elde edilen verilerin gelir durumu değişkenine bağlı olarak incelenmesine ait veriler aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Tablo 13. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Gelir Durumuna Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Gelir durumu	N	Ort.	Ss.	F	p	Anlamlı çıkan gruplar
Sürekli öfke	2000 TL ve altı	261	21,7586	4,82134			
	2001-3000 TL	222	21,1261	4,53467	1,661	,174	-----
	3001-4000 TL	95	21,8000	5,47451			
	4001 TL ve üzeri	19	19,6667	5,31369			
Öfke kontrol	2000 TL ve altı	261	19,4291	4,64424			
	2001-3000 TL	222	18,7252	4,33873	4,404	,004*	2000 TL ve altı ile 3001-4000 TL
	3001-4000 TL	95	17,7604	4,48798			
	4001 TL ve üzeri	19	17,0000	3,95564			
Öfke dışı	2000 TL ve altı	261	17,3295	3,78035			
	2001-3000 TL	222	17,2027	4,11700	,841	,471	-----
	3001-4000 TL	95	17,5313	4,20013			
	4001 TL ve üzeri	19	15,9444	4,07968			
Öfke içte	2000 TL ve altı	261	17,5479	3,68503			
	2001-3000	222	17,2838	3,81656	1,119	,341	-----

	TL						
	3001-4000 TL	95	17,6458	4,28947			
	4001 TL ve üzeri	19	16,0000	3,91077			
Öfke toplam	2000 TL ve altı	261	76,0651	13,00205			
	2001-3000 TL	222	74,3378	13,21621	2,002	,113	-----
	3001-4000 TL	95	74,7053	16,48073			
	4001 TL ve üzeri	19	68,6111	15,14300			

*p<0,05

Analizler, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ($F_{3,592}= 2.002$, $p>0.05$) ile *Sürekli Öfke* ($F_{3,592}= 1.661$, $p>0.05$), *Öfke Dışa* ($F_{3,593}= 0.841$, $p>0.05$) ve *Öfke İçte* ($F_{3,593}= 1.119$, $p>0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaşmadığı göstermektedir. Ancak *Öfke Kontrol* ($F_{3,593}= 4.404$, $p<0.05$) alt boyutundan elde edilen puanların anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir (Tablo 13). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında kaynaklandığını tespit etmek için ise çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Tukey testi sonucuna göre anlamlı farklılık 2000 TL ve altı ile 3001-4000 TL arasında olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular, gelir durumu değişkeninin mevcut ölçeğin “Öfke Kontrol” alt boyutu üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermektedir ($p<0,05$).

Tablo 14. Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Gelir Durumuna Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Gelir durumu	N	Ort.	Ss.	F	p	Anlamlı çıkan gruplar
Fiziksel saldırganlık	2000 TL ve altı	261	23,4330	4,70110			
	2001-3000 TL	222	23,4730	5,30403	1,092	,352	-----
	3001-4000 TL	96	24,1771	5,26757			
	4001 TL ve üzeri	19	22,0556	4,39883			
Öfke	2000 TL ve altı	261	18,6808	3,65316			
	2001-3000 TL	222	18,6351	3,94501	,903	,439	-----
	3001-4000 TL	96	18,7396	4,25563			
	4001 TL ve üzeri	19	17,1667	3,46834			
Düşmanlık	2000 TL ve altı	261	21,4674	4,24036			

	2001-3000 TL	222	21,3063	4,36521	,908	,437	-----
	3001-4000 TL	96	21,6771	4,57567			
	4001 TL ve üzeri	19	19,8889	4,60037			
Sözel saldırganlık	2000 TL ve altı	261	13,6437	2,97933			
	2001-3000 TL	222	13,1126	3,25825	3,360	,019*	3001-4000 TL ile 4001 TL ve üzeri
	3001-4000 TL	96	13,7917	3,83863			
	4001 TL ve üzeri	19	11,6111	3,32794			
Saldırganlık toplam	2000 TL ve altı	261	76,7962	12,51442			
	2001-3000 TL	222	76,0180	14,98897	1,706	,165	-----
	3001-4000 TL	96	78,0521	16,74915			
	4001 TL ve üzeri	19	70,1111	14,33174			

*p<0,05

Yapılan analizler sonucunda, Saldırganlık Envanteri ($F_{3,592}= 1.706$, $p>0.05$), ile *Fiziksel Saldırganlık* ($F_{3,593}= 1.092$, $p>0.05$), *Öfke* ($F_{3,592}= 0.903$, $p>0.05$) ve *Düşmanlık* ($F_{3,593}= 0.908$, $p>0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının gelir durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ancak *Sözel Saldırganlık* ($F_{3,393}= 3.360$, $p<0.05$) alt boyutundan alınan puanların anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir (Tablo 14). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında kaynaklandığını tespit etmek için ise çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Tukey testi sonucuna göre anlamlı farklılık 3001-4000 TL ile 4001 TL ve üzeri arasında olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular, gelir durumu değişkeninin mevcut ölçeğin “Sözel Saldırganlık” alt boyutu üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermektedir ($p<0,05$).

4.6. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Sporculuk Düzeyine Göre İncelenmesi

Araştırmanın katılımcılarından araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak tercih edilen sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile saldırganlık ölçeklerinden elde edilen verilerin sporculuk düzeyi durumu değişkenine bağlı olarak incelenmesine ait veriler aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Tablo 15. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Sporculuk Düzeyine Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Sporculuk düzeyi	N	Ort.	Ss.	t	p
Sürekli öfke	Amatör	250	21,2680	5,31159	-,849	,396
	Profesyonel	346	21,6098	4,49164		
Öfke kontrol	Amatör	251	19,1793	4,75938	1,627	,104
	Profesyonel	346	18,5694	4,33952		
Öfke dışı	Amatör	251	16,9283	4,17167	-1,804	,072
	Profesyonel	346	17,5231	3,82907		
Öfke içte	Amatör	251	17,1673	4,10511	-1,362	,174
	Profesyonel	346	17,6012	3,63835		
Öfke toplam	Amatör	250	74,5320	14,42948	-,674	,501
	Profesyonel	346	75,3035	13,31787		

Analizler, katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ($t = -0.674$, $p > 0.05$) ile *Sürekli Öfke* ($t = -0.849$, $p > 0.05$), *Öfke Kontrol* ($t = 1.627$, $p > 0.05$), *Öfke Dışa* ($t = -1.804$, $p > 0.05$) ve *Öfke İçte* ($t = -1.362$, $p > 0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının sporculuk düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. (Tablo 15). Bu bulgu, sporculuk düzeyi değişkeninin sürekli öfke ve öfke ifade tarzları üzerinde pek fazla anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 16. Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Sporculuk Düzeyine Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Sporculuk düzeyi	N	Ort.	Ss.	t	p
Fiziksel saldırganlık	Amatör	251	23,2749	5,43030	-1,041	,298
	Profesyonel	346	23,7081	4,69706		
Öfke	Amatör	251	18,5817	3,91258	-,247	,805
	Profesyonel	345	18,6609	3,82515		
Düşmanlık	Amatör	251	21,7092	4,71753	1,511	,131
	Profesyonel	346	21,1647	4,05742		
Sözel saldırganlık	Amatör	251	13,7530	3,36612	2,202	,028
	Profesyonel	346	13,1590	3,16881		
Saldırganlık toplam	Amatör	251	77,3865	15,28915	1,283	,200
	Profesyonel	345	75,8667	13,49223		

$p < 0.05$

Yapılan analizler sonucunda, Saldırganlık Envanteri ($t = 1.283$, $p > 0.05$) ile *Fiziksel Saldırganlık* ($t = -1.041$, $p > 0.05$), *Öfke* ($t = -0.247$, $p > 0.05$) ve *Düşmanlık* ($t = 1.511$,

p>0.05) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının sporculuk düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ancak *Sözel Saldırganlık* (t= 2.202, p<0.05) alt boyutundan alınan puan ortalamalarının sporculuk düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir (Tablo 16).

4.7. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Spor Yaşına Göre İncelenmesi

Araştırmanın katılımcılarından araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak tercih edilen sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile saldırganlık ölçeklerinden elde edilen verilerin spor yaşı değişkenine bağlı olarak incelenmesine ait veriler aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Tablo 17. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Spor Yaşına Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Spor yaşı	N	Ort.	Ss.	F	p	Anlamlı çıkan gruplar
Sürekli öfke	1-3 yıl	55	21,6000	5,44535	2,425	,065	-----
	4-6 yıl	155	20,5742	3,90961			
	7-9 yıl	243	21,8477	4,58319			
	10 yıl ve üzeri	144	21,7343	5,81032			
Öfke kontrol	1-3 yıl	55	20,6364	4,93049	4,112	,007*	1-3 yıl/4-6 yıl/7-9 yıl
	4-6 yıl	155	18,1613	4,20495			
	7-9 yıl	243	18,8477	4,11275			
	10 yıl ve üzeri	144	18,8125	5,17926			
Öfke dışı	1-3 yıl	55	17,1818	4,54236	,980	,402	-----
	4-6 yıl	155	17,0516	3,59797			
	7-9 yıl	243	17,6049	3,97725			
	10 yıl ve üzeri	144	16,9861	4,16275			
Öfke içte	1-3 yıl	55	18,4000	4,50350	3,619	,013*	1-3 yıl/4-6 yıl
	4-6 yıl	155	16,8516	3,44680			
	7-9 yıl	243	17,7901	3,76494			
	10 yıl ve üzeri	144	17,0278	4,00514			
Öfke toplam	1-3 yıl	55	77,8182	15,21463	2,868	,036*	1-3 yıl/4-6 yıl
	4-6 yıl	155	72,6387	11,49302			
	7-9 yıl	243	76,0905	13,29544			
	10 yıl ve üzeri	144	74,5385	15,89613			

*p<0,05

Analizler, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ($F_{3,592}= 2.868$, $p<0.05$) ile *Öfke Kontrol* ($F_{3,593}= 4.112$, $p<0.05$) ve *Öfke İçte* ($F_{3,593}= 3.619$, $p<0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Ancak *Sürekli Öfke* ($F_{3,592}= 2.425$, $p>0.05$) ve *Öfke Dışta* ($F_{3,593}= 0.980$, $p>0.05$) alt boyutlarından elde edilen puanların anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Tablo 17). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında kaynaklandığını tespit etmek için ise çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Tukey testi sonucuna göre anlamlı farklılık “Öfke Kontrol” alt boyutunda 1-3 yıl/4-6 yıl/7-9 yıl, “Öfke İçte” alt boyutunda 1-3 yıl/4-6 yıl ve toplam öfke puanına göre ise 1-3 yıl/4-6 yıl arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 18. Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Spor Yaşına Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Spor yaşı	N	Ort.	Ss.	F	p	Anlamlı çıkan gruplar
Fiziksel saldırganlık	1-3 yıl	55	23,1091	5,49637	4,847	,002*	4-6 yıl/ 10 yıl ve üzeri -- --7-9 yıl/ 10 yıl ve üzeri
	4-6 yıl	155	22,6710	4,66558			
	7-9 yıl	243	23,4115	4,46328			
	10 yıl ve üzeri	144	24,7986	5,82205			
Öfke	1-3 yıl	55	18,6545	4,03328	1,292	,276	-----
	4-6 yıl	154	18,2597	3,87350			
	7-9 yıl	243	18,5597	3,44969			
	10 yıl ve üzeri	144	19,1250	4,38509			
Düşmanlık	1-3 yıl	55	22,8364	4,61384	3,879	,009*	1-3 yıl ile 4-6 yıl
	4-6 yıl	155	20,7548	4,22322			
	7-9 yıl	243	21,2016	3,83714			
	10 yıl ve üzeri	144	21,8542	5,02437			
Sözel saldırganlık	1-3 yıl	55	14,2727	3,00897	3,045	,028*	1-3 yıl/4-6 yıl
	4-6 yıl	155	12,9161	3,12500			
	7-9 yıl	243	13,3292	3,03128			
	10 yıl ve üzeri	144	13,7431	3,77283			
Saldırganlık toplam	1-3 yıl	55	78,7273	13,42669	3,935	,008*	4-6 yıl ile 10 yıl ve üzeri
	4-6 yıl	154	74,1169	13,61177			
	7-9 yıl	243	75,8642	12,45563			
	10 yıl ve üzeri	144	79,2986	17,42038			

* $p<0,05$

Yapılan analizler sonucunda, Saldırganlık Envanteri ($F_{3,592}= 3.935$, $p<0.05$), ile *Fiziksel Saldırganlık* ($F_{3,593}= 4.847$, $p<0.05$), *Düşmanlık* ($F_{3,593}= 3.879$, $p<0.05$) ve *Sözel Saldırganlık* ($F_{3,393}= 3.045$, $p<0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının spor yaşına göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Ancak *Öfke* ($F_{3,592}= 1.292$, $p>0.05$) ve alt boyutundan alınan puanların anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Tablo 18). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında kaynaklandığını tespit etmek için ise çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Tukey testi sonucuna göre anlamlı farklılık “Fiziksel Saldırganlık” alt boyutunda 4-6 yıl/ 10 yıl ve üzeri 7-9 yıl/ 10 yıl ve üzeri, “Düşmanlık” alt boyutunda 1-3 yıl/4-6 yıl, “Sözel Saldırganlık” alt boyutunda 1-3 yıl/4-6 yıl ve toplam saldırganlık puanına göre ise 4-6 yıl ile 10 yıl ve üzeri arasında olduğu görülmektedir.

4.8. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Mevkiye Göre İncelenmesi

Araştırmanın katılımcılarından araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak tercih edilen sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile saldırganlık ölçeklerinden elde edilen verilerin spor yaşı değişkenine bağlı olarak incelenmesine ait veriler aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Tablo 19. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Mevkiye Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Mevki	N	Ort.	Ss.	F	p	Anlamlı çıkan gruplar
Sürekli öfke	Kaleci	62	21,5968	5,05854	1,452	,227	-----
	Savunma	177	21,1808	5,06336			
	Orta saha	210	21,9857	4,49186			
	Hücum	148	21,0136	4,97251			
Öfke kontrol	Kaleci	62	19,5645	5,24364	,703	,550	-----
	Savunma	177	18,6610	4,30358			
	Orta saha	210	18,8667	4,36508			
	Hücum	148	18,6554	4,70304			
Öfke dışı	Kaleci	62	17,0806	4,30516	2,320	,074	-----
	Savunma	177	17,3277	3,74848			
	Orta saha	210	17,7381	4,05618			
	Hücum	148	16,6284	3,96289			
Öfke içte	Kaleci	62	17,8226	4,42987	2,699	,045*	Orta saha ile savunma
	Savunma	177	17,1186	3,88946			

	Orta saha	210	17,9190	3,67952			
	Hücum	148	16,8986	3,68808			
Öfke toplam	Kaleci	62	76,0645	15,62456			
	Savunma	177	74,2881	13,37278	1,992	,114	-----
	Orta saha	210	76,5095	13,49650			
	Hücum	148	73,1701	13,73795			

*P<0,05

Analizler, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ($F_{3,592} = 1.992$, $p > 0.05$) ile *Sürekli Öfke* ($F_{3,592} = 1.452$, $p > 0.05$), *Öfke Kontrol* ($F_{3,593} = 0.703$, $p > 0.05$), *Öfke Dışa* ($F_{3,593} = 2.320$, $p > 0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Ancak *Öfke İçte* ($F_{3,593} = 2.699$, $p < 0.05$) alt boyutundan elde edilen puanların anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir (Tablo 19). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında kaynaklandığını tespit etmek için çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Tukey testi sonucuna göre anlamlı farklılık “Öfke İçte” alt boyutunda orta saha ile savunma arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 20. Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Mevkiye Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Mevki	N	Ort.	Ss.	F	p
Fiziksel saldırganlık	Kaleci	62	22,8710	5,11341		
	Savunma	177	23,6158	4,89194	1,898	,129
	Orta saha	210	24,0667	4,82669		
	Hücum	148	22,9257	5,34025		
Öfke	Kaleci	62	18,6290	3,44623		
	Savunma	176	18,8523	4,05967	1,007	,389
	Orta saha	210	18,7667	3,62049		
	Hücum	148	18,1622	4,09754		
Düşmanlık	Kaleci	62	21,6613	4,26170		
	Savunma	177	21,4520	4,39514	,613	,607
	Orta saha	210	21,5524	4,15485		
	Hücum	148	20,9865	4,61878		
Sözel saldırganlık	Kaleci	62	13,5323	2,92372		
	Savunma	177	13,4463	3,41100	,510	,675
	Orta saha	210	13,5381	2,99457		
	Hücum	148	13,1284	3,58432		
Saldırganlık toplam	Kaleci	62	76,7097	13,14283		
	Savunma	176	76,9545	14,38484	1,328	,264
	Orta saha	210	77,4667	13,57317		
	Hücum	148	74,5270	15,50354		

Yapılan analizler sonucunda, Saldırganlık Envanteri ($F_{3,292}= 1.328$, $p>0.05$), ile *Fiziksel Saldırganlık* ($F_{3,593}= 1.898$, $p>0.05$), *Öfke* ($F_{3,592}= 1.007$, $p>0.05$), *Düşmanlık* ($F_{3,593}= 0.613$, $p>0.05$) ve *Sözel Saldırganlık* ($F_{3,593}= 0.510$, $p>0.05$), alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının mevkiye göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Tablo 20). Başka bir ifadeyle katılımcıların mevki durumları saldırganlık eğilimlerini etkilememektedir diyebiliriz.

4.9. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Sakatlık Yaşamaya Göre İncelenmesi

Araştırmanın katılımcılarından araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak tercih edilen sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile saldırganlık ölçeklerinden elde edilen verilerin sakatlık yaşama değişkenine bağlı olarak incelenmesine ait veriler aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Tablo 21. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Sakatlık Geçirme Durumuna Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Sakatlık yaşadınız mı?	N	Ort.	Ss.	t	p
Sürekli öfke	Evet	143	21,3217	4,92850	-,411	,681
	Hayır	454	21,5133	4,83633		
Öfke kontrol	Evet	143	18,9650	4,75663	,402	,688
	Hayır	454	18,7903	4,45803		
Öfke dışı	Evet	143	17,3077	4,07367	,118	,906
	Hayır	454	17,2627	3,96437		
Öfke içte	Evet	143	17,0839	3,99383	-1,203	,230
	Hayır	454	17,5276	3,79768		
Öfke toplam	Evet	143	74,6783	14,65500	-,310	,757
	Hayır	454	75,0885	13,53082		

Analizler, katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ($t= -0.310$, $p>0.05$) ile *Sürekli Öfke* ($t= -0.411$, $p>0.05$), *Öfke Kontrol* ($t= 0.402$, $p>0.05$), *Öfke Dışa* ($t= 0.118$, $p>0.05$) ve *Öfke İçte* ($t= -1.203$, $p>0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının sakatlık geçirme durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir (Tablo 21). Bu bulgu, sakatlık yaşama değişkeninin sürekli öfke ve öfke ifade tarzları üzerinde pek fazla anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 22. Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Sakatlık Geçirme Durumuna Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Sakatlık yaşadınız mı?	N	Ort.	Ss.	t	p
Fiziksel saldırganlık	Evet	143	23,6993	4,98312	,457	,648
	Hayır	454	23,4790	5,03682		
Öfke	Evet	143	19,4825	4,07993	3,044	,002
	Hayır	454	18,3628	3,75364		
Düşmanlık	Evet	143	21,9231	4,69203	1,658	,098
	Hayır	454	21,2318	4,23394		
Sözel saldırganlık	Evet	143	13,7762	3,27694	1,510	,132
	Hayır	454	13,3046	3,24854		
Saldırganlık toplam	Evet	143	78,5035	14,41579	1,897	,058
	Hayır	454	75,9093	14,19810		

p<0.05

Yapılan analizler sonucunda, Saldırganlık Envanteri ($t= 1.897$, $p>0.05$) ile *Fiziksel Saldırganlık* ($t= 0.457$, $p>0.05$), *Düşmanlık* ($t= 1.658$, $p>0.05$) ve *Sözel Saldırganlık* ($t= 1.510$, $p>0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının sakatlık geçirme durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ancak *Öfke* ($t= 3.044$, $p<0.05$) alt boyutundan alınan puan ortalamalarının sakatlık geçirme durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir (Tablo 22). Bu bulgu, sakatlık yaşama değişkeninin saldırganlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir.

4.10. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Sarı Kart Görme Sayısına Göre İncelenmesi

Araştırmanın katılımcılarından araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak tercih edilen sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile saldırganlık ölçeklerinden elde edilen verilerin sarı kart görme sayısı değişkenine bağlı olarak incelenmesine ait veriler aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Tablo 23. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Sarı Kart Görme Sayısına Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Gördüğünüz sarı kart	N	Ort.	Ss.	F	p	Anlamli çıkan gruplar
Sürekli öfke	Bir	148	20,7027	5,39647	11,646	,000*	Bir-üç ile dört ve üzeri
	İki	251	20,6574	4,27108			İki- üç ile dört ve üzeri
	Üç	112	22,7768	4,51167			Bir-üç ile iki
	Dört ve üzeri	85	23,4588	5,02506			Dört ve üzeri-bir ile iki
Öfke kontrol	Bir	148	18,1419	5,03999	6,174	,000*	Bir-üç ile dört ve üzeri
	İki	252	18,3651	4,33480			İki- üç ile dört ve üzeri
	Üç	112	19,7589	4,27910			Bir-üç ile iki
	Dört ve üzeri	85	20,1529	4,02524			Dört ve üzeri-bir ile iki
Öfke dışı	Bir	148	16,7568	4,40720	2,956	,032*	Bir ile üç
	İki	252	17,0714	3,68950			
	Üç	112	18,0893	3,94684			
	Dört ve üzeri	85	17,6941	3,96420			
Öfke içte	Bir	148	17,0608	4,34910	1,228	,299	-----
	İki	252	17,3135	3,73325			
	Üç	112	17,7768	3,27345			
	Dört ve üzeri	85	17,8824	3,91095			
Öfke toplam	Bir	148	72,6622	16,25584	7,690	,000*	Bir-üç ile dört ve üzeri
	İki	251	73,3944	12,74487			İki- üç ile dört ve üzeri
	Üç	112	78,4018	12,39039			Bir-üç ile iki
	Dört ve üzeri	85	79,1882	12,14250			Dört ve üzeri-bir ile iki

*p<0,05

Analizler, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ($F_{3,592} = 7.690$, $p < 0.05$) ile *Sürekli Öfke* ($F_{3,592} = 11.646$, $p < 0.05$), *Öfke Kontrol* ($F_{3,593} = 6.174$, $p < 0.05$) ve *Öfke Dışa* ($F_{3,593} = 2.956$, $p < 0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Ancak *Öfke İçte* ($F_{3,593} = 0.299$, $p > 0.05$) alt boyutundan elde edilen puanların anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Tablo 23). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında kaynaklandığını tespit etmek için ise çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Tukey testi sonucuna göre anlamlı farklılık “Sürekli Öfke”, “Öfke Kontrol” alt boyutlarında ve toplam öfke puanlarında, bir-üç ile dört ve üzeri, iki- üç ile dört ve üzeri, bir-üç ile iki, dört ve üzeri-bir ile iki arasında, “Öfke Dışa” alt boyutunda ise bir ile üç arasında olduğu görülmektedir

Tablo 24. Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Sarı Kart Görme Durumuna Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Gördüğünüz sarı kart	N	Ort.	Ss.	F	p	Anlamli çıkan gruplar
Fiziksel saldırganlık	Bir	148	22,9189	4,77168	2,756	,042*	Bir ile üç
	İki	252	23,2698	4,70638			
	Üç	112	24,5446	5,38581			
	Dört ve üzeri	85	24,0000	5,64632			
Öfke	Bir	148	18,0676	4,01301	6,971	,000*	Bir ile dört ve üzeri İki ile dört ve üzeri Dört ve üzeri-bir ile iki
	İki	251	18,2151	3,47240			
	Üç	112	19,1964	3,82462			
	Dört ve üzeri	85	20,0706	4,30058			
Düşmanlık	Bir	148	20,8919	4,47842	4,446	,004*	Bir ile dört ve üzeri İki ile dört ve üzeri Dört ve üzeri-bir ile iki
	İki	252	21,1270	4,08863			
	Üç	112	21,5179	4,53611			
	Dört ve üzeri	85	22,8941	4,37804			
Sözel saldırganlık	Bir	148	12,6216	3,19525	9,662	,000*	Bir ile dört ve üzeri İki ile dört ve üzeri Dört ve üzeri-bir ile iki
	İki	252	13,1746	3,32222			
	Üç	112	13,9375	3,05293			
	Dört ve üzeri	85	14,7765	2,98160			
Saldırganlık toplam	Bir	148	73,7432	14,68727	8,068	,000*	Bir-üç ile dört ve üzeri İki ile dört ve üzeri Üç ile bir Dört ve üzeri-bir ile iki
	İki	251	75,2430	13,45811			
	Üç	112	78,7232	14,29497			
	Dört ve üzeri	85	82,1294	14,20747			

*p<0,05

Yapılan analizler sonucunda, Saldırganlık Envanteri ($F_{3,292}= 8.068$, $p<0.05$), ile *Fiziksel Saldırganlık* ($F_{3,593}= 2.756$, $p<0.05$), *Öfke* ($F_{3,592}= 6.971$, $p<0.05$), *Düşmanlık* ($F_{3,593}= 4.446$, $p<0.05$) ve *Sözel Saldırganlık* ($F_{3,593}= 9.662$, $p<0.05$), alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının sarı kart görme durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir (Tablo 24). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında kaynaklandığını tespit etmek için ise çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Tukey testi sonucuna göre anlamlı farklılık “Öfke” ve “Düşmanlık” ve

“Sözel Saldırganlık” alt boyutlarında, bir ile dört ve üzeri, iki ile dört ve üzeri, dört ve üzeri-bir ile iki arasında, “Fiziksel Saldırganlık” alt boyutunda bir ile üç arasında, toplam saldırganlık puanına göre ise bir-üç ile dört ve üzeri, iki ile dört ve üzeri, üç ile bir, dört ve üzeri-bir ile iki arasında olduğu görülmektedir.

4.11. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanlarının Kırmızı Kart Görme Sayısına Göre İncelenmesi

Araştırmanın katılımcılarından araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak tercih edilen sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile saldırganlık ölçeklerinden elde edilen verilerin kırmızı kart görme sayısı değişkenine bağlı olarak incelenmesine ait veriler aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Tablo 25. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Kırmızı Kart Görme Sayısına Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Gördüğünüz kırmızı kart	N	Ort.	Ss.	F	p	Anlamli çıkan gruplar
Sürekli öfke	Bir	348	21,2644	4,60224	2,459	,086	-----
	İki	200	21,4700	5,12743			
	Üç	48	22,9167	5,27069			
Öfke kontrol	Bir	348	18,7270	4,54471	1,144	,319	-----
	İki	201	18,7711	4,61491			
	Üç	48	19,7708	3,96924			
Öfke dışı	Bir	348	17,0259	3,83250	2,576	,077	-----
	İki	201	17,4478	4,19148			
	Üç	48	18,3333	4,04408			
Öfke içte	Bir	348	17,0805	3,74925	3,695	,025*	Bir ile üç
	İki	201	17,7811	3,93470			
	Üç	48	18,3542	3,92748			
Öfke toplam	Bir	348	74,0977	13,06476	3,297	,038*	Üç ile bir
	İki	200	75,4600	14,78687			
	Üç	48	79,3750	13,94308			

*p<0,05

Analizler, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ($F_{3,592} = 3.297$, $p < 0.05$) ile *Öfke İçte* ($F_{3,593} = 3.695$, $p < 0.05$) alt boyutundan elde edilen puanların anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir (Tablo 23). Ancak *Sürekli Öfke* ($F_{3,592} = 2.459$, $p > 0.05$), *Öfke Kontrol* ($F_{3,593} = 1.144$, $p > 0.05$) ve *Öfke Dışa* ($F_{3,593} = 2.576$, $p > 0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılık yaratmadığını göstermektedir (Tablo 25). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında kaynaklandığını tespit etmek için ise çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Tukey

testi sonucuna göre anlamlı farklılık “Öfke İçte” alt boyutunda bir ile üç, toplam öfke puanlarında ise üç ile bir arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 26. Katılımcıların Saldırganlık Düzeylerinin Kırmızı Kart Görme Durumuna Göre İncelenmesi

Ölçek alt boyutları	Gördüğünüz kırmızı kart	N	Ort.	Ss.	F	p	Anlamlı çıkan gruplar
Fiziksel saldırganlık	Bir	348	23,3707	5,01731			Bir ile üç
	İki	201	23,3682	4,63722	3,333	,036*	İki ile üç
	Üç	48	25,3125	6,20280			Üç-bir-iki
Öfke	Bir	347	18,4409	3,74380			Bir ile üç
	İki	201	18,6070	3,91915	3,761	,024*	İki ile üç
	Üç	48	20,0625	4,19932			Üç-bir-iki
Düşmanlık	Bir	348	21,2098	4,15051			
	İki	201	21,4080	4,57960	2,377	,094	-----
	Üç	48	22,6667	4,66920			
Sözel saldırganlık	Bir	348	13,3276	3,23109			
	İki	201	13,4378	3,13486	,605	,547	-----
	Üç	48	13,8750	3,98735			
Saldırganlık toplam	Bir	347	75,9597	13,64236			Bir ile üç
	İki	201	76,1343	13,87685	3,938	,020*	İki ile üç
	Üç	48	82,0208	18,96075			Üç-bir-iki

p<0.05

Yapılan analizler sonucunda, Saldırganlık Envanteri ($F_{3,292}= 3.938$, $p<0.05$), ile *Fiziksel Saldırganlık* ($F_{3,593}= 3.333$, $p<0.05$) ve *Öfke* ($F_{3,592}= 3.761$, $p<0.05$), alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının kırmızı kart görme durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Ancak *Düşmanlık* ($F_{3,593}= 2.377$, $p>0.05$) ile *Sözel Saldırganlık* ($F_{3,593}= 0.605$, $p>0.05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının kırmızı kart görme durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Tablo 26). Anlamlı farkın hangi gruplar arasında kaynaklandığını tespit etmek için ise çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Tukey testi sonucuna göre anlamlı farklılık “Fiziksel saldırganlık”, “Öfke” alt boyutlarında ve toplam saldırganlık puanında, bir-üç, iki-üç ve üç-bir-iki arasında olduğu görülmektedir.

4.12. Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Araştırmanın katılımcılarından araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak tercih edilen sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile saldırganlık ölçeklerinden elde edilen verilerin karşılaştırılmasına ait veriler aşağıda yer alan tabloda sunulmuştur.

Tablo 27. Sürekli Öfke ve öfke ifade Tarzı ile Saldırganlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

	S.Ö.	Ö.K.	Ö.D.	Ö. İ.	Ö.T.	F.S.	Öfke	Düşmanlık	S.S.	S. T.
S.Ö.	1									
Ö. K.	,412*	1								
Ö. D.	,669*	,378*	1							
Ö. İ.	,595*	,420*	,680*	1						
Ö. T.	,847*	,700*	,839*	,823*	1					
F.S.	,435*	,134*	,484*	,360*	,438*	1				
Öfke	,418*	,172*	,391**	,311*	,404*	,576**	1			
Düşmanlık	,406*	,207*	,359*	,392*	,424*	,555*	,686**	1		
S.S.	,412*	,324*	,361*	,350*	,454*	,566*	,565*	,621*	1	
S. T.	,503*	,278*	,478*	,429*	,527*	,826*	,812*	,839*	,818*	1

Yapılan analizler Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ile Saldırganlık Ölçeği arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, orta düzeyde öfkeye sahip olan futbolcuların orta düzeyde saldırgan olduklarını, benzer şekilde futbolcuların öfke düzeylerinin artmasının saldırganlık düzeylerini orta seviyede arttırdığını göstermektedir ($r = .527$, $p < 0.01$). Analiz sonuçları tablo 27’de özetlenmiştir.

Tablo 28. Katılımcıların 2018-2019 Futbol Sezonunda Gördükleri Sarı ve Kırmızı Kartlar

Değişkenler	0-15 Dakika		16-30 Dakika		31-45 Dakika		46—60 Dakika		61-75 Dakika		76-90 Dakika		Toplam	
	S. K.	K. K.	S. K.	K. K.	S. K.	K. K.	S. K.	K. K.	S. K.	K. K.	S. K.	K. K.	S. K.	K. K.
Müsabakalarda Gösterilen Kart Rengi														
Süper Lig	14	-	20	1	7	1	10	2	21	2	32	3	104	9
PTT 1. Lig	18	-	9	-	21	1	43	2	33	-	55	4	179	7
2. Lig	1	-	9	-	13	-	10	-	13	1	29	5	75	6
3. Lig	16	-	50	2	91	3	82	4	137	7	222	26	598	42
Amatör	56	-	104	-	143	13	142	6	163	8	295	34	903	61

Tablo 28 incelendiğinde, müsabakalarda 0-15 dakika aralığında katılımcılardan süper ligde oynayanlar 14 sarı kart, PTT 1. Ligde oynayanların 18 sarı kart, 2.ligde oynayanların 1 sarı kart, 3.ligde oynayanların 16 sarı kart, amatör klüplerde ise 56 sarı kart gördüğü, aynı liglerde oynayan futbolcuların ise 0-15 dakika arasında kırmızı kart görmediği belirlenmiştir.

Katılımcıların 16-30 dakika aralığında katılımcılardan süper ligde oynayanlar 20 sarı kart, PTT 1. Ligde oynayanların 9 sarı kart, 2.ligde oynayanların 9 sarı kart, 3.ligde oynayanların 50 sarı kart, amatör ligde oynayanların 104 sarı kart gördüğü, aynı liglerde oynayan futbolcuların ise 16-30 dakika arasında süper ligde oynayanların 1 kırmızı kart gördüğü, 3.ligde oynayanların ise 2 kırmızı kart gördüğü, diğer değişken gruplarında kalanların ise 16-30 dakika arasında kırmızı kart görmedikleri belirlenmiştir.

Katılımcıların 31-45 dakika aralığında katılımcılardan süper ligde oynayanlar 7 sarı kart, PTT 1. Ligde oynayanların 21 sarı kart, 2.ligde oynayanların 13 sarı kart, 3.ligde oynayanların 91 sarı kart, amatör ligde oynayanların 143 gördüğü, aynı liglerde oynayan futbolcuların ise 31-45 dakika arasında süper ligde oynayanların 1 kırmızı kart, PTT 1. Ligde oynayanların 1 kırmızı kart, 3.ligde oynayanların 3 kırmızı kart, amatör liglerde oynayan futbolcuların 13 kırmızı kart gördüğü, 2. ligde oynayanların ise 31-45 dakika arasında kırmızı kart görmedikleri belirlenmiştir.

Katılımcıların 46-60 dakika aralığında katılımcılardan süper ligde oynayanlar 10 sarı kart, PTT 1. Ligde oynayanların 43 sarı kart, 2.ligde oynayanların 10 sarı kart,

3.ligde oynayanların 82 sarı kart, amatör ligde oynayanların 142 gördüğü, aynı liglerde oynayan futbolcuların ise 46-60 dakika arasında süper ligde oynayanların 2 kırmızı kart, PTT 1. Ligde oynayanların 2 kırmızı kart, 3.ligde oynayanların 4 kırmızı kart, amatör liglerde oynayan futbolcuların 6 kırmızı kart gördüğü, 2. ligde oynayanların ise 46-60 dakika arasında kırmızı kart görmedikleri belirlenmiştir.

Katılımcıların 61-75 dakika aralığında katılımcılardan süper ligde oynayanlar 21 sarı kart, PTT 1. Ligde oynayanların 33 sarı kart, 2.ligde oynayanların 13 sarı kart, 3.ligde oynayanların 137 sarı kart, amatör ligde oynayanların 163 gördüğü, aynı liglerde oynayan futbolcuların ise 61-75 dakika arasında süper ligde oynayanların 2 kırmızı kart, 2. ligde oynayanların 1 kırmızı kart, 3.ligde oynayanların 7 kırmızı kart, amatör liglerde oynayan futbolcuların 8 kırmızı kart gördüğü, PTT 1. Ligde oynayanların ise 61-75 dakika arasında kırmızı kart görmedikleri belirlenmiştir.

Katılımcıların 76-90 dakika aralığında katılımcılardan süper ligde oynayanlar 32 sarı kart, PTT 1. Ligde oynayanların 55 sarı kart, 2.ligde oynayanların 29 sarı kart, 3.ligde oynayanların 222 sarı kart, amatör ligde oynayanların 295 gördüğü, aynı liglerde oynayan futbolcuların ise 76-90 dakika arasında süper ligde oynayanların 3 kırmızı kart, PTT 1. Ligde oynayanların 4 kırmızı kart, 2. ligde oynayanların 5 kırmızı kart, 3.ligde oynayanların 26 kırmızı kart, amatör liglerde oynayan futbolcuların 34 kırmızı kart gördüğü, belirlenmiştir.

Katılımcıların toplam görmüş oldukları kart sayılarına bakıldığında, süper ligde oynayanlar 104 sarı kart, PTT 1. Ligde oynayanların 179 sarı kart, 2.ligde oynayanların 75 sarı kart, 3.ligde oynayanların 598 sarı kart, amatör ligde oynayanların 903 sarı kart gördüğü, aynı liglerde oynayan futbolcuların ise toplam kart sayılarına bakıldığında süper ligde oynayanların 9 kırmızı kart, PTT 1. Ligde oynayanların 7 kırmızı kart, 2. ligde oynayanların 6 kırmızı kart, 3.ligde oynayanların 42 kırmızı kart, amatör liglerde oynayan futbolcuların 61 kırmızı kart gördüğü, belirlenmiştir.

Tablo 29. Profesyonel Liglere Göre Takımların Fikstür Sıralaması

PROFESYONEL TAKIMLAR	LİGLER	TAKIMLAR	SEZON SONU SIRALAMA
	SÜPER LİG	TRABZONSPOR	34 Haftalık Ligi 4. Sıra
	SÜPER LİG	Ç. RİZESPOR	34 Haftalık Ligi 11. Sıra
	PTT 1. LİG	GİRESUNSPOR	34 Haftalık Ligi 13. Sıra
	2. LİG	GÜMÜŞHANESPOR	34 Haftalık Ligi 12. Sıra
	2. LİG	SAMSUNSPOR	34 Haftalık Ligi 3. Sıra
	3. LİG	ORDUSPOR	32 Haftalık Ligi 9. Sıra
	3. LİG	YOMRASPOR	32 Haftalık Ligi 9. Sıra

3. LİG	1461 TRABZON	32 Haftalık Ligi 16. Sıra
3. LİG	OFSPOR	32 Haftalık Ligi 14. Sıra
3. LİG	FATSA BELEDİYE SPOR	32 Haftalık Ligi 13. Sıra
3. LİG	PAZARSPOR	32 Haftalık Ligi 8. Sıra
3. LİG	HEKİMOĞLU TRABZON	32 Haftalık Ligi 1. Sıra

Farklı liglerde yer alan profesyonel takımların lig sonunda fikstür sıralamaları tablo 29’da görüldüğü gibidir.

Tablo 30. Amatör Liglere Göre Takımların Fikstür Sıralaması

AMATÖR TAKIMLAR	LİGLER	TAKIMLAR	SEZON SONU SIRALAMA
	BAL LİGİ	1954 KELKİTSPOR	26 Haftalık Ligi 1. Sıra
	BAL LİGİ	GÖRELESPOR	26 Haftalık Ligi 2. Sıra
	BAL LİGİ	TONYA DOĞANSPOR	26 Haftalık Ligi 3. Sıra
	BAL LİGİ	HAÇKASPOR	26 Haftalık Ligi 4. Sıra
	BAL LİGİ	ARAKLI 1961	26 Haftalık Ligi 6. Sıra
	BAL LİGİ	ARHAVİSPOR	26 Haftalık Ligi 7. Sıra
	BAL LİGİ	ÇAYELİSPOR	26 Haftalık Ligi 9. Sıra
	BAL LİGİ	1926 BULANCAKSPOR	26 Haftalık Ligi 10. Sıra
	BAL LİGİ	BAYBURT BELEDİYE SPOR	26 Haftalık Ligi 12. Sıra
	BAL LİGİ	ÜNYE 1957 SPOR	26 Haftalık Ligi 3. Sıra
	BAL LİGİ	ÇARŞAMBASPOR	26 Haftalık Ligi 2. Sıra
	BAL LİGİ	SİNOPSPOR	26 Haftalık Ligi 11. Sıra
BAL LİGİ	YAKUTİYESPOR	26 Haftalık Ligi 5. Sıra	

Farklı liglerde yer alan amatör takımların lig sonunda fikstür sıralamaları tablo 30’da görüldüğü gibidir.

5. TARTIŞMA

Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı İle İlgili Tartışma

Yapılan analizlere bakıldığında sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ölçeğinden alınan puanların orta seviyede olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, futbolcuların orta seviyede öfke tarzına sahip olduğunu göstermektedir. Nas ve arkadaşlarının (2016) yapmış oldukları çalışmada toplanan verilerin sürekli öfke boyutu, öfke içe vurma, öfke dışa vurma ve öfke kontrol alt boyutlarında verilerin normal bir dağılıma sahip olduğu ve bu sonucun yapılan çalışma ile paralellik gösterdiği belirlenmiştir (Nas ve ark. 2016). Literatür incelendiğinde, bulunan sonuca paralellik göstermeyen çalışmalara da rastlanmaktadır. Bu doğrultuda, futbolcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyutları puan ortalamalarını bakıldığında, futbolcuların, orta seviyenin altında sürekli öfke puanlarına sahip oldukları belirlenmiştir (Nas, 2017). Bir diğer yapılan çalışmada, öğrencilerin uygulanan ölçekten almış oldukları puanlara bakıldığında, sürekli öfke alt boyutu için 25.32, öfke kontrolü alt boyutu için 19.80, öfke içe vurma alt boyutu için 16.72, öfke dışa vurma alt boyutu için ise 15.84 olduğu görülmüş olup bunların genel ortalamasının altında puanlara sahip olduğu belirlenmiştir (Koçak, 2008). Ayrıca, Ayna (2013)'nın lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu sosyal destek düzeyine göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi konulu çalışma ve Temel ve Nas (2018)'in öğrencilere uygulamış olduğu çalışmasında sürekli öfke düzeyleri ile öfke dışa vurma ve öfke içe vurma alt boyut düzeylerinin orta seviyenin altında olduğu, öfke kontrol boyutunun ise orta seviyenin üzerinde olduğunu görülmüştür. Futbolcuların öfke düzeylerini etkileyen içsel faktörler olabileceği gibi, kendilerinin yetiştirme tarzı, çevresel faktörler, sosyal faktör gibi değişkenlerin etkileri sebebiyle öfke düzeyleri artabilmekte veya azalabilmektedir. Buradan hareketle sonuçlara bakıldığında, futbolcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını kontrol edebildikleri söylenebilir.

Farklı yaş kategorisinde yer alan futbolcuların öfke düzeyleri incelenmiş, sadece öfke ölçeğinin “öfke dışa” alt boyutunda anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Yapılan analizler, anlamlı farklılığın 23-25 yaş kategorisinde yer alan futbolcular lehine sonuçlandığını göstermiştir. Bu sonuçlara bakıldığında, yaş büyümeye başladıkça öfke düzeylerinin artmaya başladığı görülse de, 26 ve üzeri yaşlarda öfke düzeylerinin 23-25 yaşlara oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda futbolcuların Türkiye’de profesyonel yaşama özellikle de sonuçlarda anlamlı çıkan

grup aralığında başladığı düşünüldüğünde, ilk başlama sürelerinde öfke durumlarının daha yoğun yaşanması sporcuların kendi yeteneklerini ve becerilerini hem antrenörlerine hem de spor camiasına göstermek amacıyla ispatlamaya çalışmalarından kaynaklanmış olabilmektedir. Bu doğrultuda literatür incelendiğinde, yapılan bir çalışmada katılımcıların yaşlarına ilişkin öfke düzeylerinde sürekli öfke, öfke içe vurumu, öfke dışı vurumu ve öfke kontrolü boyutlarında anlamlı farklılığa rastlanmıştır (Belli ve ark. 2018). Bir diğer çalışmada, futbolculardan 24-26 yaş aralığında olanların 18-20 yaşında olanlara göre sürekli öfke puan ortalamalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Nas, 2017). Şahin (2014)'in spor yapan ve yapmayan bedensel engelli bireylerin öfke ifade tarzlarının araştırılması üzerine yaptığı çalışmada, 18 yaş altı bedensel engellilerin 26 yaş ve üzeri bedensel engelli bireylere göre sürekli öfke düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Özmen ve ark. (2016), tarafından yapılan bir çalışmada ergenlerin öfke düzeylerinin anlamlı şekilde yüksek olduğu sonucunu bulmuştur (Özmen ve ark. 2016). Kesen, Deniz ve Durmuşoğlu (2007), ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkileri incelendiği çalışmada, ergenlerin yaşları ile sürekli öfke düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, mevcut çalışmanın sonucu ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Ancak Akdeniz ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada öğrencilerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzları, Sürekli Öfke ve Öfke Kontrol alt boyutunda anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir (Akdeniz ve ark. 2017). Diğer bir çalışmada sürekli öfke duygusu boyutu, dışı vurulan öfke ve öfke kontrolü alt boyutu açısından yaş değişkenine göre anlamlı bir fark bulunamamıştır (Nas ve ark. 2016). Sporcuların yaş değişkenleri ile öfke alt boyutları arasında anlamlı farka rastlanmadığı anlaşılmaktadır (Demir ve ark. 2017). Üniversite öğrencilerinin öfke ifade tarzlarına yönelik yapılan bazı çalışmalarda da öfke ifade tarzının yaş değişkenine göre anlamlılık ifade etmediği tespit edilmiştir (Baygöl 1997; Olmuş 2001). Bu çalışma sonuçları ise mevcut çalışmanın yaş değişkeni sonucu ile örtüşmemektedir.

Diğer bir sonuca göre, medeni durum değişkeni irdelenmiş futbolcular arasında öfke tarzının “öfke kontrol” alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Oluşan anlamlılık bekâr futbolcular lehine çıkmıştır. Bekâr futbolcuların öfke kontrollerinin daha yüksek olmasının sebebi, evli katılımcıların hem kendisini hem de ailesini düşünme sorumluluğu taşımasından kaynaklı olabilecek iken, bekâr katılımcıların ise sadece kendilerini düşünme ve bu sebeple öfke durumlarını daha iyi

kontrol edebilmesi muhtemel olabileceği düşünülmektedir. Literatür incelendiğinde Nas (2017)'ın yaptığı çalışmada medeni durumun öfke tarzına etki etmediği görülmektedir. Bu sonuç araştırma sonuçlarına paralellik göstermemektedir.

Futbolcuların eğitim durumlarının öfke tarzları üzerindeki etkisi incelenmiş öfke noktasında anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Bu sonuç, farklı eğitim durumuna sahip futbolcuların benzer eğilim sergilediklerini göstermektedir. Bunun sebebi olarak eğitim durumları sporcuların öfke düzeylerine etki etmesinde müsabaka sürecinde daha farklı etkenlerin ortaya çıkmasından ötürü olduğu söylenebilir. Çünkü insanoğlu ne kadar eğitim almış olursa olsun, sahaya çıktığında kişide ortaya çıkan kazanma hırsı ve mücadele azmiyle içsel ve çevresel faktörlerin de etkisiyle kişiler öfke davranışları sergileyebilirler. Literatür incelendiğinde, Nas (2017)'ın yaptığı çalışmada eğitim durumuna öfke tarzına etki etmediği görülmektedir. Yapılan başka bir çalışmada, eğitim düzeyi değişkenine göre sürekli öfke, öfke iç alt düzeyleri, öfke dış alt düzeyleri, öfke kontrolü alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (Sülün ve ark. 2018). Diğer bir çalışmada ise, eğitim düzeyi değişkenine göre Sürekli Öfke Tarzı düzeyleri, arasında farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır (Sülün 2013). Literatürdeki bu çalışmaların, araştırmanın sonuçlarına paralellik gösterdiği belirlenmiştir.

Futbolcuların gelir durumlarının öfke tarzları üzerindeki etkisi incelendiğinde öfke tarzları ölçeğinin “öfke kontrol” alt boyutunda manidar farklılıklar tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, futbolcuların gelir durumlarının öfke tarzları üzerinde anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle ekonomik gelir durumu iyi düzeyde olan sporcuların öfke durumlarını kontrol altına almak istediklerinde daha başarılı olduklarını söyleyebiliriz. Bunu yaparken, profesyonel olarak alınan bireysel yardımlar veya kulüplerin bu anlamda sporculara sağladığı yardımların sporcuların öfkelerini kontrol altına alabilme de onlara kolaylık sağladığını söyleyebiliriz. Literatür incelendiğinde, Kaya ve ark., (2012) araştırmasında ise öğrencilerin ekonomik durumunun dışa vurulmuş öfke puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilediği ve gelirinin giderlerini karşıladığını ifade eden öğrencilerin dışa vurulmuş öfke puanlarının diğer gruptan (gelirinin giderini karşılamadığını ifade edenlerden) yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuç yaptığımız çalışma ile paralellik göstermektedir. Bunun yanında, İmamoğlu Kaya (2019) tarafından yapılan çalışmada araştırmaya katılan sporcuların sürekli öfke ve öfke tarzı ölçeği puan ortalamaları gelir durumuna göre istatistiksel olarak herhangi

bir anlamlı farklılık göstermemektedir. Elkin ve Karadağlı (2016) Sağlık Bilimleri Yüksekokulu ğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada gelir durumunun sürekli öfke ve öfke tarzı puanlarını etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Kaya ve ark. (2012)'nin araştırmasında ise öğrencilerin ekonomik durumunun dışa vurulmuş öfke puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilediği ve gelirinin giderlerini karşıladığını ifade eden öğrencilerin dışa vurulmuş öfke puanlarının diğer gruptan (gelirinin giderini karşılamadığını ifade edenlerden) yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuç yaptığımız çalışma ile paralellik göstermemektedir.

Futbolcuların sporculuk düzeylerinin öfke tarzları üzerindeki etkisi incelenmiş, amatör veya profesyonel düzeyde olan futbolcular arasında herhangi bir manidar farklılık tespit edilememiştir. Her ne kadar anlamlı bir farklılık görülmese de genelde profesyonel sporcuların daha çok ortalama puana sahip olduğu bulgulanmıştır. Bu durumun profesyonel anlamda spor yapmış olan kişilerin kazanma tutkusunu, yönetici vb. kişilerin kaybetmeme yönündeki baskıları, taraftar ya da benzeri destek veren grupların profesyonel sporculara bakış açısı, ma esnasındaki psikolojik durumları yaşamalarından ötürü ortaya çıkan bir durum olduğu düşünülmektedir. zm ve ark. (2016)'nin spor yapan ve yapmayan kişilerin öfke kontrol tarzlarının incelenmesi başlıklı araştırmasında sürekli öfke, öfke dışta ve öfke kontrol alt boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur (zm ve ark. 2016). Elde edilen bu bulgu araştırmamız sonucunu ile paralellik göstermemektedir.

Bir diğer sonuca bakıldığında futbolcuların sporculuk süresinin öfke tarzı üzerinde anlamlı farklılıklar yarattığı görülmektedir. Bu bulgu, futbolculuk süresinin öfke tarzı üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bunun durumunu, futbolcuların yaşlanmaya başlaması ve paralel olarak öfke düzeylerinin de artmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü sporcunun yaşı ilerledikçe, sahada yapmak istediklerini istediği düzeyde yapamadıka ve performansı yetersiz kaldıkça, rakip oyuncular başta olmak üzere bütün faktörlere karşı öfke duymaya başlaması beklenebilir. Aynı zamanda yaş ilerledikçe, sporcuların fizyolojik özelliklerinin yetersiz hale gelmesi sebebiyle de öfke düzeylerinin artması beklenen bir sonuçtur. Takım sporu yapmakta olan sporcularda benlik saygısı ve sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ilişkisinin incelenmesi başlıklı araştırmada sporcuların spor yıllarına göre sürekli öfke, ie yönelik öfke ve öfke kontrolünde anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmazken, dışa yönelik öfke boyutunda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farkın kaynağını araştırmak için yapılmış olan Tukey testi

sonucunda spor yılı 1-9 yıl olan sporcuların dışa yönelik öfke puan ortalamalarının, 10-14 yıl sporla uğraşan sporcuların puan ortalamalarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle spor yılı 10-14 yıl olan sporcuların dışa yönelik öfkelerinin daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir (Certel ve Bahadır 2012). Ayrıca Yıldız (2008) futbolcular ile yapmış olduğu çalışmada spor deneyiminin az ya da çok olmasının istatistiksel anlamda öfke tarzlarında ve öfkenin kontrolünde bir farklılaşma meydana getirmediğini belirtmektedir.

Futbolcuların mevkilerinin öfke tarzı üzerindeki etkisi incelendiğinde “öfke içte” alt boyutunda farklı mevkiye sahip futbolcular arasında manidar farklılık tespit edilmiştir. Futbolcuların mevkileri göz önüne alındığında genellikle savunmada oynayan oyuncuların daha agresif tavırlar içerisinde olduğu genel bir yargıyla kabul ediliyor olsa da, çalışma kapsamında bütün mevkilerde yer alan katılımcıların öfke düzeyleri bakımından bir farklılığa rastlanmamıştır. Futbolcuların genel bir öfke durumu hem saha içerisindeki mücadeleden kaynaklı -hem de saha dışı seyirci, yönetici, antrenör baskısı gibi sebeplerden ötürü kazanmaya yönelik olarak öfke durumlarının ortaya çıkması futbolun olmazsa olmazlarıdır. Bu sonuç Nas (2017)’ın yaptığı çalışmada, futbolcuların oynadıkları mevkilerin öfke içte vurma, öfke dışa vurma ve öfke kontrol alt boyutlarının puan ortalamalarına göre anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Ayrıca futsalcıların öfke tarzlarının bazı değişkenler açısından belirlenmesine yönelik yapılan araştırmada da oynanan mevki değişkenine göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu bulgular araştırmamız neticesinde ulaşılan sonuç ile paralellik göstermektedir (Nas ve ark. 2016).

Futbolcuların sakatlık yaşayıp yaşamadıkları sorgulanmış ve bu durumun öfke tarzları düzeyi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular, sakatlık yaşama durumunun öfke tarzı üzerinde manidar etkiye sahip olmadığını göstermiştir. Ancak Şahin ve Türksoy (2017)’un yaptığı araştırmada ön çapraz bağ yaralanması geçirmiş olan futbolcuların olayı ruhsal travma olarak görmüş oldukları ve ağır bir çöküntü dönemi yaşadıkları, yaralanma anından operasyon anına kadar geçmiş olan süreç içerisinde korkulu, kaygılı ve güvensiz duygu durumları yaşamış oldukları, ameliyat sonrası ise rehabilitasyon programına ve sağlık ekibine uyum göstermede sorun yaşadıkları ve çok aceleci davrandıkları görülürken, daha önce ön çapraz bağ yaralanması yaşamış olan futbolcuların ise daha olumlu tutum ve davranış sergilemiş oldukları ve durumla başa çıkmak için yeniden hedef belirleme gibi bilişsel yeniden yapılandırma çabası içerisine girmiş oldukları belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle

yaralanma geçiren futbolcularda oluşan ruhsal travma ve çöküntü döneminin sporcuların öfke düzeylerinin yükselmesine sebebiyet verebileceği düşünülmektedir.

Araştırmada örneklem olarak seçilen Süper Lig, PTT 1. Lig ve 2. Lig düzeyindeki profesyonel takımların 34 haftalık, 3. Lig düzeyindeki profesyonel takımların 32 haftalık, amatör düzeydeki takımların ise 28 haftalık süreç boyunca oynamış oldukları müsabakalarda görmüş oldukları sarı kart sayısı incelendiğinde, amatör futbolcuların sarı kart görme sayılarının yüksek olduğu fakat buna rağmen katılımcıların sürekli öfke ve öfke ifade tarzı puanlarının dağılımlarına bakıldığında, tüm alt boyutlarda ve öfke toplam alt boyutuna göre alınan puanların minimum değere yakın olduğu göze çarpmaktadır. Benzer biçimde araştırmada örneklem olarak seçilen Süper Lig, PTT 1. Lig ve 2. Lig düzeyindeki profesyonel takımların 34 haftalık, 3. Lig düzeyindeki profesyonel takımların 32 haftalık, amatör düzeydeki takımların ise 28 haftalık süreç boyunca oynamış oldukları müsabakalarda görmüş oldukları kırmızı kart sayısı incelendiğinde, amatör futbolcuların görüldüğü gibi kırmızı kart görme sayılarının çok yüksek olduğu fakat buna rağmen katılımcıların sürekli öfke ve öfke ifade tarzı puanlarının dağılımlarına bakıldığında, tüm alt boyutlarda ve öfke toplam alt boyutuna göre alınan puanların minimum değere yakın olduğu göze çarpmaktadır.

Sürekli öfke ve öfke ifade tarzı puanlarının yüksek olmasına rağmen kart görme sayılarının orantısal olarak değişkenlik göstermemesinde futbolcuların duygu durumlarının etkisinin olduğu düşünülmektedir. Bu şekilde bir düşünce süreci içerisine girilmesinde, sporcuların mücadele, kazanma hırısı ve duygusal tatmin gibi faktörlerin etkisi ile olumlu ya da olumsuz yönde duygu durum içerisine girmesinin etkisinin bulunmaktadır. Futbolcuların girmiş oldukları duygu durumlar kimi zaman motivasyonun sağlanması boyutunda olumlu yönde kimi zaman ise öfkeye hâkim olamama boyutunda olumsuz yönde seyretmektedir. Bu bağlamda da futbolcu ister amatör seviyede futbolcu olsun isterse profesyonel, öfke kontrolleri öfke ifade tarzlarında duygu durumlarının etkisinin olduğu söylemek pek de yanlış olmayacaktır.

Saldırganlık İle İlgili Tartışma

Yapılan analizlere bakıldığında saldırganlık ölçeğinden alınan puanların orta seviyede olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, futbolcuların orta seviyede saldırgan

davranışlara sahip olduğunu göstermektedir. Literatür incelendiğinde Atar (2019)'ın spor eğitimi vermekte olan yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin akademik öz yeterlik ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi başlıklı araştırmasında ve Tunç (2019)'un futbol taraftarlarının şiddet ve saldırganlık ifadelerine yaklaşımlarının incelenmesi başlıklı çalışmasında katılımcılardan elde edilen saldırganlık puanlarının orta seviyede olduğu görülmüştür. Bu bulgu araştırmamız ile paralellik göstermektedir. Ancak takım sporlarında yer alan üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi başlıklı araştırmada sporcuların genel saldırganlık düzeylerinin orta seviyenin üzerinde olduğu, saldırganlık alt boyutlarından yıkıcı saldırganlık ve atılgan saldırganlık düzeylerinin orta seviyede olduğu ve ayrıca sporcuların orta seviye yakın edilgen saldırganlık düzeyine sahip olduğu sonucuna varılabilmektedir (Sivrikaya 2018). Temel ve Aydın (2017)'nin yapmış olduğu çalışmada ise katılımcıların genel saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla elde edilmiş olan bulgunun araştırmamız neticesinde ulaşılan sonucu desteklemediği görülmüştür.

Farklı yaş kategorisinde yer alan futbolcuların saldırganlıkları incelenmiş, ancak saldırganlık kapsamında farklı yaşa sahip futbolcular arasında herhangi bir farklılık tespit edilmemiştir. Literatür incelendiğinde benze bulgular ile karşılaşılmaktadır. Ersoy ve ark. (2012) yapmış olduğu çalışmada, sporcuların saldırganlık düzeyleri ile yaş değişkeni arasındaki incelemede tüm değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bostancı ve ark. (2017) farklı yaşlardan katılım gösteren öğrencilerin yaş kategorilerine göre saldırganlık puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Ayrıca Tutkun ve ark. (2010)'nin farklı yaş kategorisinde bulunan sporcular üzerine yaptığı araştırmada ve Erşan ve ark. (2009)'nin öğrenciler üzerine tasarladığı çalışmada gruplar arasındaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmamıştır. Elde edilen bulgular araştırmamızı destekler niteliktedir. Ancak, Afyon ve Metin (2015)'in yaptığı araştırmada futbolcuların saldırganlık ölçeği alt boyutlarıyla ve ölçek puanlarının toplamına ait puan ortalamaları incelendiğinde, yaş gruplarına göre atılganlık alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gözlenmektedir. Bu sonuç, yapılan araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Diğer bir sonuca göre, medeni durumun saldırganlık üzerinde herhangi bir anlamlı etkisinin olmadığı gözlemlenmiştir. Başka bir ifadeyle, analizler evli ve bekâr futbolcular arasında saldırganlık noktasında manidar bir farklılık olmadığını

göstermiştir. İki grup arasında anlamlı bir farklılık olmasa da, ortalamaları bakımından bekar futbolcuların saldırganlık ortalama puanlarının evli futbolculara oranla daha yüksek olduğu ve bu sonucun sebebinin ise, bekar olan futbolcuların müsabaka esnasında hedefe ulaşma arzuları, başarılı bir futbolcu olma isteği, taraftara, antrenöre ve arkadaşlarına kendini kanıtlamaya çalışmak istemesi ve bunun yanında müsabaka oynanırken sadece kendilerini düşünüp hareket etmeleri sebebiyle daha saldırgan davranışlar sergileyebileceği düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde mevcut sonucu destekleyen bulgular ile karşılaşılmaktadır. Kafalı ve ark. (2017)'nın bireysel ve takım sporu ile uğraşan sporcular üzerinde yapmış olduğu çalışmasında, ölçek geneli ve alt boyutlarından elde edilen puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Nas (2017)'in yaptığı araştırmada da benzer bulguya rastlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle yapılan araştırmalarda medeni durum değişkeninin katılımcılar üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir. Ancak Caz ve ark. (2015)'nin Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü çalışanları üzerinde yaptığı araştırmada ölçeğin fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlık alt boyutlarından elde edilen puan ortalamalarının medeni duruma göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Elde edilen bu sonuç ise, araştırmamızın sonuçları ile benzerlik göstermemektedir.

Futbolcuların eğitim durumlarının saldırganlıkları üzerindeki etkisi incelenmiş ve saldırganlık noktasında anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Bu sonuç, farklı eğitim durumuna sahip futbolcuların benzer eğilim sergilediklerini göstermektedir. Cengiz, Pulur ve Cengiz (2008)'in yaptığı araştırmada hakemlerin öğrenim düzeylerine göre ölçeğin yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgenlik alt boyutlarından elde edilen puanların istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Özdemir ve Abakay (2017)'in tasarladığı çalışmada da, kadın futbolcuların eğitim durumları değişkenine göre, iletişim ve saldırganlık ölçeklerinin alt boyutlarından elde ettikleri puanlarda herhangi bir farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca Topuz (2008)'un futbolcular üzerinde yapmış olduğu çalışmasında, futbolcuların saldırganlık ölçeğinden almış olduğu toplam puan ve alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen bulgular araştırmamızın sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Futbolcuların gelir durumlarının saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi incelendiğinde saldırganlık ölçeğinin “sözel saldırganlık” alt boyutunda manidar

farklılıklar tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, futbolcuların gelir durumlarının sözel saldırganlıkları üzerinde anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir. Afyon ve Metin (2015)'in yaptığı araştırmada futbolcuların saldırganlık ölçeği ve alt boyutlarından elde edilen puan ortalamaları incelendiğinde gelir durumlarına göre atılganlık boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gözlenmektedir. Elde edilen bulgu araştırmamız ile örtüşmektedir. Ancak Ürküt, üniversite öğrencilerinin saldırganlık tepkilerini sosyo-ekonomik şartlarına göre incelediği çalışmasında, gruplar arasında saldırganlığın yönü ve türü bakımından farklılık çıkmadığı saptanmıştır (Ürküt 1988). Tiryaki (1996) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise, gelir düzeyi değişkenine göre yapılan incelemelerde bireylerin saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir (Tiryaki 1996). Bu doğrultuda elde edilen bulgular araştırmamızın sonuçları ile benzerlik göstermemektedir.

Futbolcuların sporculuk düzeylerinin saldırganlık ölçeğine bakıldığında sporculuk düzeyinin “sözel saldırganlık” üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Literatür incelendiğinde Topuz ve ark. (2010)'nın amatör futbol oyuncularının saldırganlık düzeylerini incelemek amacıyla yaptıkları araştırmada amatör futbolcuların genel saldırganlık puanlarının orta seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, çalışmanın araştırmamızın sonuçları ile benzerlik gösterdiği belirlenmiştir.

Diğer bir sonuç, futbolcuların sporculuk süresinin saldırganlık üzerinde anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle bu bulgu, futbolculuk süresinin saldırganlık düzeyi üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Afyon ve Metin (2015)'in yaptığı çalışmada, futbolcuların saldırganlık alt boyutlarına ve toplamına ait puan ortalamaları incelendiğinde futbol oynama sürelerine göre edilgen saldırganlık boyutunda istatistiksel olarak düzeyinde anlamlı farklılıklar izlenmiştir. Ayrıca Çelik ve ark. (2017)'nin araştırmanın katılımcılarının spor yılına göre saldırganlık ölçeği alt boyutlarından elde ettikleri puanların incelendiği çalışmada, bütün alt boyutlarda anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu bulgular araştırmamızı destekler niteliktedir. Ancak Ersoy ve ark. (2012)'nin araştırmasında spor yaşı değişkenine bağlı olarak yapılan karşılaştırmanın sonucuna göre, tüm değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanmamıştır. Dolayısıyla elde edilen sonuç araştırmamız ile örtüşmemektedir. Spor yaşı sporcuya deneyim ve tecrübe kazandırmasına bağlı olarak kişinin daha fazla olumsuz durumla karşılaşması ihtimali sebep olmaktadır. Bu nedenle kişinin

öfke kontrolüne daha hâkim olabildiği ve saldırganlık düzeyini de azalttığı düşünülmektedir.

Futbolcuların mevkilerinin saldırganlıkları üzerindeki etkisi incelendiğinde saldırganlık düzeyinde mevkisinin anlamlı etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuca göre, futbolcuların oynamış oldukları mevkilerinin sporcuların saldırganlık düzeylerine etkisinin olmadığını göstermektedir. Saldırganlık durumunun yaşanmasında futbolcuların oynamış oldukları mevkilerinden ziyade, karşılaşmış oldukları durumlar veya o an ki duygu durumu futbolcuların saldırgan davranışlar içerisinde bulunmasına sebebiyet verebileceği düşünülmektedir. Araştırmanın bulgusundan elde edilen sonuçlara göre literatür incelendiğinde, Topuz ve ark. (2010)'nın amatör futbol oyuncuları üzerine yaptığı çalışmada, oynanan mevkisinin saldırganlık üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürden elde edilen bu çalışmalar, araştırmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir. Fakat Afyon ve Metin (2015)'in yaptığı çalışmada futbolcuların saldırganlık ölçeğinin alt boyutları ve ölçek toplamına ait puan ortalamalarına bakıldığında, oynadıkları mevkiye göre edilgen saldırganlık ve yıkıcı saldırganlık alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gözlenmektedir. Literatürden elde edilen bu çalışmalar, araştırmanın sonuçları ile paralellik göstermemektedir.

Futbolcuların sakatlık yaşayıp yaşamadıkları sorgulanmış ve bu durumun saldırganlığın “öfke” alt boyutunda anlamlı farklılık oluşturduğu gözlemlenmiştir. Diğer bir ifadeyle sakatlık geçiren futbolcularda oluşan ruhsal travma ve çöküntü sporcuların öfke düzeylerinin yükselmesine sebebiyet verebileceği düşünülmektedir. Aydoğan (2014) tarafından yürütülen çalışmada, spor branşı ile ilgilenmekte olan sporcuların kabul edemedikleri bir olay olarak ifade ettikleri ve özellikle de performanslarını gösterdikleri arena olan saha içerisine dönerken depresyon ve anksiyete boyutunda psikolojik sorunlar yaşadıkları ve buna bağlı olarak da özellikle öz yeterlik boyutunda düşük puanlarına sahip oldukları belirlenmiştir. Benzer nitelikte Ergün (2006) tarafından yürütülen çalışmada da, sakatlık durumunun meydana gelmesi sonucunda bireyde moral yönünde bozuklukların meydana geldiği, kişilerin kaygı hissettiği ve buna bağlı olarak da öfkesini kontrol etmede sorunlar yaşadıkları dile getirilmiştir. Literatürde de görüleceği üzere sporcular tarafından istenilmeyen durum olarak ifade edilen sakatlık faktörünün öfke kontrolü üzerine etki ettiği görülmektedir.

Araştırmada örneklem olarak seçilen Süper Lig, PTT 1. Lig ve 2. Lig düzeyindeki profesyonel takımların 34 haftalık, 3. Lig düzeyindeki profesyonel takımların 32 haftalık, amatör düzeydeki takımların ise 28 haftalık süreç boyunca oynamış oldukları müsabakalarda görmüş oldukları sarı kart sayısı incelendiğinde, amatör futbolcuların sarı kart görme sayılarının yüksek olduğu fakat buna rağmen katılımcıların saldırganlık düzeyi puanlarının dağılımlarına bakıldığında, tüm alt boyutlarda alınan puanların minimum değere yakın olduğu göze çarpmaktadır. Benzer biçimde araştırmada örneklem olarak seçilen Süper Lig, PTT 1. Lig ve 2. Lig düzeyindeki profesyonel takımların 34 haftalık, 3. Lig düzeyindeki profesyonel takımların 32 haftalık, amatör düzeydeki takımların ise 28 haftalık süreç boyunca oynamış oldukları müsabakalarda görmüş oldukları kırmızı kart sayısı incelendiğinde, amatör futbolcuların kırmızı kart görme sayılarının çok yüksek olduğu fakat buna rağmen katılımcıların saldırganlık düzeyi puanlarının dağılımlarına bakıldığında, tüm alt boyutlarda alınan puanların minimum değere yakın olduğu göze çarpmaktadır. Saldırganlık düzeyi puanlarının yüksek olmasına rağmen kart görme sayılarının orantısız olarak değişkenlik göstermemesinde futbolcuların duygu durumlarının etkisinin olduğu düşünülmektedir. Bu şekilde bir düşünce süreci içerisine girilmesinde, sporcuların mücadele, kazanma hırısı ve duygusal tatmin gibi faktörlerin etkisi ile olumlu ya da olumsuz yönde duygu durum içerisine girmesinin etkisinin bulunmaktadır. Futbolcuların girmiş oldukları duygu durumlar kimi zaman motivasyonun sağlanması boyutunda olumlu yönde kimi zaman ise öfkeye hâkim olamama boyutunda olumsuz yönde seyretmektedir. Bu bağlamda da futbolcu ister amatör seviyede futbolcu olsun isterse profesyonel, saldırganlık düzeyleri üzerinde futbolcuların duygu durumlarının etkisinin olduğunu söylemek pek de yanlış olmayacaktır.

Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ile Saldırganlık Arasındaki Tartışma

Yapılan analizler Sürekli Öfke ve öfke ifade Tarzı Ölçeği ile Saldırganlık Ölçeği arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, orta düzeyde öfkeye sahip olan futbolcuların orta düzeyde saldırgan olduklarını, benzer şekilde futbolcuların öfke düzeylerinin artmasının saldırganlık düzeylerini orta seviyede arttırdığını göstermektedir.

Yapılan çalışmada saldırganlık ile yaş, spor yaşı, elde edilen en büyük derece arasında istatistiksel olarak anlamlı şekilde pozitif yönde bulunamamıştır (Ersoy ve ark. 2012). Kadın voleybolcuların yıkıcı saldırganlık düzeyleri ile edilgen saldırganlık düzeyleri arasında kuvvetli pozitif bir ilişkiye rastlanmıştır (Özdemir ve Abakay 2017). Futbolcuların benlik saygısı puanlarıyla yıkıcı saldırganlık puanları arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Açak ve Kaya 2015). Katılımcıların bağımlılık ölçeğinden elde ettikleri toplam puanlar ile saldırganlık ölçeğinden elde ettikleri toplam puanlar arasında yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Demirtaş Madran ve Ferligül Çakılcı 2014). Saldırganlık ile Empati arasında istatistiksel açıdan negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (Çankaya ve Ergin 2015).

Bir diğer çalışmada, spor tatmini ile stres ve saldırganlık arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre spor tatmini arttıkça stres ve saldırganlık azalmaktadır. Stres ile saldırganlık arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre sporcuların stresi arttıkça saldırganlıkları da artmaktadır (Özdevecioğlu ve Yalçın 2010). Siber zorbalığın saldırganlık ölçeğinin fiziksel alt boyutuyla pozitif yönde, orta düzeyde, sözel alt boyutuyla pozitif yönde düşük düzeyde, öfke alt boyutuyla pozitif yönde düşük düzeyde, düşmanlık alt boyutuyla pozitif yönde düşük düzeyde ve dolaylı saldırganlık alt boyutuyla pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca saldırganlık ölçeğinin alt boyutlarının birbirleriyle arasında değişen pozitif yönde, orta düzeyde ve anlamlı olarak ilişkili olduğu görülmektedir (Peker 2015).

Ölçekler arası yapılan korelasyon analizi sonucunda öfke kontrolü ve anksiyete arasında ters yönde diğerleri ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Öfkesini kontrol edebilen sporcuların anksiyete düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür (Birinci ve ark. 2012). Empatik eğilim ve sürekli öfke düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır (Sülün 2013). İncelendiğinde sürekli öfke puanıyla saldırganlık alt boyutu olan edilgen saldırganlık puanı arasında negatif bir ilişki var. Bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir (Nas ve Çolakoğlu 2017). Ergenlerin sürekli öfke puanları ile genel saldırganlık ve saldırganlık alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sürekli öfke ile atak saldırganlık, dolaylı saldırganlık, sinirli saldırganlık, negatif saldırganlık, sözel saldırganlık ve genel saldırganlık puanları arasında pozitif yönlü

anlamli bir iliŒki olduğu görülmektedir. Ergenlerin sürekli öfke düzeyleri arttika saldırganlık düzeyleri de artmaktadır (Kesen ve ark. 2007).

ÖĞrencilerin fke toplam, sürekli öfke, öfke içte, öfke dıŒa puanları ile saldırganlık toplam, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, dŒmanlık ve dolaylı saldırganlık puanları arasında pozitif yönde anlamli bir korelasyon bulunmuŒtur. ÖĞrencilerin fke puanlarındaki artıŒa paralel olarak saldırganlık puanlarında artıŒ görülmektedir. Ayrıca, fke kontrol puanları ile saldırganlık toplam, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, dŒmanlık ve dolaylı saldırganlık puanları arasında ise negatif yönde anlamli bir iliŒki bulunmuŒtur. ÖĞrencilerin fke kontrol düzeyleri arttika saldırganlıklarında da bir azalma gözlenmektedir (KarataŒ 2008). ÖĞrencilerin sürekli öfke, öfke içte, öfke dıŒa puanları ile toplam saldırganlık, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, dŒmanlık ve dolaylı saldırganlık puanları arasında pozitif yönde anlamli bir iliŒki bulunmuŒtur (Gündoğdu 2010).

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Yapılan analizlere bakıldığında sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ölçeği ile saldırganlık ölçeğinden alınan puanların orta seviyede olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, futbolcuların orta seviyede öfke tarzına ve saldırgan davranışlara sahip olduğunu göstermektedir.

Farklı yaş kategorisinde yer alan futbolcuların öfke ve saldırganlıkları incelenmiş, sadece öfke ölçeğinin “öfke dışı” alt boyutunda anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Yapılan analizler, anlamlı farklılığın 23-25 yaş kategorisinde yer alan futbolcular lehine sonuçlandığını göstermiştir. Ancak, saldırganlık kapsamında incelendiğinde ise farklı yaşa sahip futbolcular arasında herhangi bir farklılık oluşmamıştır.

Diğer bir sonuca göre, medeni durum değişkeni irdelenmiş olup, katılımcılar arasında sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ölçeğinin “öfke kontrol” alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Oluşan anlamlılık bekar futbolcular lehine çıkmıştır. Bunun yanında, medeni durumun saldırganlık üzerindeki etkisine bakıldığında ise, herhangi bir anlamlı etkisinin olmadığı da gözlemlenmiştir. Analizler evli ve bekar futbolcular arasında saldırganlık noktasında manidar bir farklılık olmadığını göstermiştir.

Futbolcuların eğitim durumlarının öfke ve saldırganlıkları üzerindeki etkisi incelenmiş hem öfke hem de saldırganlık noktasında anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Bu sonuç, farklı eğitim durumuna sahip futbolcuların benzer eğilim sergilediklerini göstermektedir.

Futbolcuların gelir durumlarının öfke tarzları ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi incelendiğinde öfke tarzları ölçeğinin “öfke kontrol” alt boyutunda, saldırganlık ölçeğinin ise “sözel saldırganlık” alt boyutunda manidar farklılıklar tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, futbolcuların gelir durumlarının öfke tarzları ve sözel saldırganlıkları üzerinde anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir.

Futbolcuların sporculuk düzeylerinin öfke tarzları ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiş, amatör veya profesyonel düzeyde olan futbolcular arasında herhangi bir manidar farklılık tespit edilememiştir. Ancak saldırganlık ölçeğine bakıldığında sporculuk düzeyinin “sözel saldırganlık” üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer bir sonuç, futbolcuların sporculuk süresinin öfke tarzı ve saldırganlık üzerinde anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, futbolculuk süresinin hem öfke tarzı hem de saldırganlık düzeyi üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Futbolcuların mevkilerinin öfke tarzı ve saldırganlıkları üzerindeki etkisi incelendiğinde “öfke içte” alt boyutunda farklı mevkiye sahip futbolcular arasında manidar farklılık tespit edilmişken, saldırganlık düzeyinde mevkiinin anlamlı etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir.

Futbolcuların sakatlık yaşayıp yaşamadıkları sorgulanmış ve bu durumun öfke tarzları ile saldırganlık düzeyi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular, sakatlık yaşama durumunun öfke tarzı üzerinde manidar etkiye sahip olmadığını göstermiştir. Ancak saldırganlığın “öfke” alt boyutunda anlamlı farklılık oluştuğu gözlemlenmiştir.

Sezon boyunca futbolcuların görmüş oldukları sarı kart sayısının öfke tarzı ile saldırganlık düzeyi üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, görülen sarı kart sayısı arttıkça futbolcuların daha öfkeli ve daha saldırgan olduklarını göstermektedir.

Sezon boyunca futbolcuların görmüş oldukları kırmızı kart sayısının öfke tarzı ile saldırganlık düzeyi üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, görülen kırmızı kart sayısı arttıkça futbolcuların daha öfkeli ve daha saldırgan olduklarını göstermektedir.

Yapılan analizler Sürekli Öfke ve öfke ifade Tarzı Ölçeği ile Saldırganlık Ölçeği arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, orta düzeyde öfkeye sahip olan futbolcuların orta düzeyde saldırgan olduklarını, benzer şekilde futbolcuların öfke düzeylerinin artmasının saldırganlık düzeylerini orta seviyede arttırdığını göstermektedir.

6.1. Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler

1. Antrenörlerin, sporcuların, taraftarların, hakemlerin ve spor ile ilgili olan tüm birimlerin ortaklaşa düzenleyeceği sporda öfke ve saldırganlık ile ilgili seminer veya sempozyumlarla sorunların çözümü için fikir bildirmeleri önerilmektedir

2. Futbolcuların öfke ve saldırganlık davranışlarını kontrol etmesine katkı sağlayacak olan spor psikologlarının spor kulüplerinde zorunlu hale getirilmesi önerilmektedir.

3. Kitle iletişim araçlarını etkili bir şekilde kullanarak spor ortamlarında meydana gelen öfke ve saldırganlık davranışlarını önleyici çalışmaların yapılması önerilmektedir.

4. Sporcuların ekonomik koşullarının garanti altına alınarak sahada bu sebeple ortaya çıkabilecek öfke ve saldırganlık durumlarının önüne geçilmesi önerilmektedir.

5. Sporcuların eğitim düzeylerini artırıp öfke ve saldırganlık davranışlarını kontrol altına almaya yönelik olarak sporcuların ortaöğretim, lisans veya lisansüstü eğitime yönlendirilmeleri önerilmektedir.

6.2. İleride Yapılacak Çalışmalara Yönelik Öneriler

1. Profesyonel futbolcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ve saldırganlık düzeylerinin daha detaylı bir şekilde ortaya koyulabilmesi için benzer çalışmalar farklı örneklem gruplarıyla çalışabilir.

2. Amatör futbolcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ve saldırganlık düzeylerinin daha detaylı bir şekilde ortaya koyulabilmesi için benzer çalışmalar farklı örneklem gruplarıyla çalışabilir.

3. Profesyonel ve amatör futbolcuların öfke ve saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi için geliştirilmiş olan farklı ölçekler kullanılarak benzer çalışmaların yapılması önerilmektedir.

4. Benzer değişkenlerin nitel veya karma yaklaşımın benimsendiği araştırmaların yapılması önerilmektedir.

5. Benzer çalışmalar müsabaka öncesinde, müsabaka arasında veya müsabaka sonrasında futbolculara uygulanarak yapılması önerilmektedir.

6. Bağımsız değişkenler artırılarak ve farklılaştırılarak benzer araştırmaların yapılması önerilmektedir.

7. KAYNAKLAR

Abdullah MR, Musa RM, Maliki ABHM, Suppiah PK, Kosni NA. Relationship of Physical Characteristics, Mastery and Readiness to Perform with Position of Elite Soccer Players. 2016; 1(1): 8-11.

Acet M. Sporda Saldırganlık ve Şiddet. 1. basım. Morpa Kültür Yayınları: İstanbul; 2005, s: 55-66.

Açak M, Kaya O. İşitme Engelli ve İşitme Engelli Olmayan Futbolcuların Benlik Saygıları ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. İnönü Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2015; 2(2): 1-11.

Adler A. İnsanı Tanıma Sanatı. Çeviren: Wıpal K. 7. basım. Say Yayınları: İstanbul; 1997, s: 213-151.

Afyon YA, Metin SC. Muğla Süper Amatör Ligindeki Futbolcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi. 2015; 6(1): 5-11.

Akdeniz H, Demirci D, Sekban G, Yurtsever Y. Üniversite Öğrencilerinin Öfke Düzeylerinin Karşılaştırılması (Kocaeli Üniversitesi Örneği). Muş Alparslan Üniversitesi, Uluslararası Spor Bilimleri Dergisi. 2017; 1(1): 46-60.

Akgül H. Öfke Denetimi Eğitiminin İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Öfke Denetimi Becerilerine Etkisi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Serdar Erkan). Ankara, 2000.

Alberti R, Emmons M. Atılğanlık Hakkınızı Kullanın. Çeviren: Katlan S. 1. basım. HYB Yayıncılık: Ankara; 1998, s: 107-123.

Aldao A, Nolen-Hoeksema S. Specificity of Cognitive Emotion Regulation Strategies: A Transdiagnostic Examination. Behaviour Research and Therapy. 2010; 48(10): 974-983.

Aracı H. Okullarda Beden Eğitimi. 6. basım. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara; 2006, s:200-250.

Arslanoğlu K. Futbolun Psikyatrisi. 1. basım. İthaki Yayınları: İstanbul; 2005, s:150-200.

Asma M. Okullar Arası Karşılaşmalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Saldırganlık Algılarının Sosyal-Bilişsel Kuramı Açısından İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. İbrahim Yıldırım). Ankara, 2008.

Atamer A, Oral G. Psikolojik Kuramlar ve Agresyon Üzerine Bir Derleme. Adli Psikiyatri Dergisi. 2004; 1(1): 43-57.

Atar E. Spor Eğitimi Veren Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Akademik Öz Yeterlik ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Uşak Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mihriay Musa). Uşak, 2019.

Atkinson RL, Atkinson RC, Smith EE, Bem DJ, Hoeksema SS. Psikolojiye Giriş. Çeviren: Yavuzalagon. Arkadaş Yayınları: Ankara; 1999, s: 409- 141.

Averill JR. Anger and Aggression: An Essay of Emotion. Springer-Verlag: NewYork; 1982, p: 15-38.

Balcıoğlu İ. Şiddet ve Toplum. 3. basım, Bilge Yayınları: İstanbul; 2001, s: 45-46.

Balkaya F, Şahin NH. Çok Boyutlu Öfke Ölçeği. Türk Psikiyatri Dergisi. 2003; 14: 192-202.

Balkaya F. Çok Boyutlu Öfke Envanterinin Geliştirilmesi ve Bazı Septom Gruplarındaki Etkisi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Nesrin Hisli Şahin). Ankara, 2001.

Bandura A, Ross O, Ross SA. Transmission of Aggression Throughimitation of Aggressive Models. Journal of Abnormal And Social Psuchology. 1961; 63(3): 575-582.

Baş M. Futbolda Taraftar ve Takım Özdeşleşmesi (Trabzonspor Örneği). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Danışman: Prof. Dr. A. Azmi Yetim). Ankara, 2008.

Baumann S. Uygulamalı Spor Psikolojisi. Çeviren: H. Can İkizler ve AO. Özcan. Alfa Yayıncılık: İstanbul; 1994, s: 80-130.

Baygöl E. Ergenin Öfke Tepkilerinin İncelenmesi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Şermin Külahoğlu). Bursa, 1997.

Belli E, Gürbüz A, Gültekin O. Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Öfke Düzeylerinin Araştırılması. Atatürk Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2018; 20(3): 163-171.

Berkowitz L. Aggression. McGraw-Hill: New York; 1993, p: 56-58.

Berkowitz L. Roots of Aggression. Atherton Press: New York; 1969, p: 47-49.

Beyazaslan T. Öfke Kontrol Eğitiminin Hipertansiyon Tanısı Alan Hastaların Öfke ve Duygu Kontrol Durumlarına Etkisi. Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Derya Tanrıverdi). Gaziantep, 2012.

Bıyık N. Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Duygularının Kişisel ve Sosyal Özellikleri, Öfke Eğilimleri Açısından İncelenmesi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. A. Sibel Türküm). Eskişehir, 2004.

Biçer T. Sporda Duygu ve Aklın Yönetimi. 1. basım. Beyaz Yayınları: İstanbul; 2007, s: 70-100.

Bilgin N. Sosyal Psikolojiye Giriş. 1. basım. Ege Üniversitesi: İzmir; 1991, s: 280-360.

Birinci R, Sivrikaya AH, Erhan SE. Farklı Spor Branşlarındaki Erkek Sporcuların Öfke ve Anksiyete Düzeylerinin İncelenmesi. Türkiye Klinikleri J Sports Sci. 2012; 4(1): 16-21.

Bozkurt S. Futbolda Beceri Öğrenimi. 1. basım. Elma Basım: İstanbul; 2009, s: 7-25.

Brown P, Elliott R. Control of aggression in a nursery school class. Journal Of Experimental Child Psychology. 1965; 10(2): 103-107.

Buss AH, Perry M. The Aggression Questionnaire. J Pers Soc Psych. 1992; 63: 452-9.

Caz Ç, Göksel AG, Yazıcı ÖF, Belli E. Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü'nde Görevli Personellerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2015; 2(17): 9-19.

Cengiz R, Pulur A, Cengiz Ş. Futbol Hakemlerinin Saldırganlık Tiplerinin Klasman Düzeylerine Göre İncelenmesi. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2008; 2(2): 78-88.

Cengiz R. Futbol Antrenörlerinin Saldırganlık Türleri ve Şiddet Olaylarına Bakış Açıları. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fatih Yenel). Ankara, 2004.

Certel Z, Bahadır Z. Takım Sporu Yapan Sporcularda Benlik Saygısı ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz İlişkisinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Beden Eğitimi Ve Spor Bilim Dergisi. 2012; 14 (2): 157-164.

Cox RH. Sports psychology: Concepts and applications. Dubuque, IA: Wm. C. Brown, 1985, p:15-40.

Çankaya G, Ergin H. Çocukların Oynadıkları Oyunlara Göre Empati ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. 2015; 1: 283-297.

Çelik A, Zengin S, Baş M. Sporcu Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi. Gaziantep Üniversitesi, Spor Bilimleri Dergisi. 2017; 2(4): 20-31.

Çobanoğlu MG. Sporda Saldırganlık Olgusu ve Bu Olgunun Sportif Performans Üzerine Etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Danışman: Prof. Dr. İlder Akat). İzmir, 1993.

Deffenbacher JL, Swaim RC. Anger Expression in Mexican American and White-nonHispanic Adolescent. Journal of Counseling Psychology. 1999; 46(1): 61-69.

Demir H, Sezan T, Demirel H, Yalçın YG, Altın M. Sporcuların Öfke İfade Tarzları. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2017; 9(19): 408-414.

Demirci N. A'dan Z'ye Spor. Neyir Yayıncılık: Ankara; 1995, s: 202-203.

Demirtaş Madran HA, Ferligül Çakılcı E. Çok Oyunculu Çevrimiçi Video Oyunu Oynayan Bireylerde Video Oyunu Bağımlılığı ve Saldırganlık. Anatolian Journal Of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi. 2014; 15(2): 99-107.

Demirtaş Madran HA. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi. 2012; 24(2): 124-129.

Dervent F. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Ömer Şenel). Ankara, 2007.

Dever A. Spor Sosyolojisi: Tarihsel ve Güncel Boyutlarıyla Spor ve Toplum. 1. basım Başlık Yayın Grubu: İstanbul; 2010, s: 100-150.

Diker G. Futbol Oyuncularıyla Yapılan İki Farklı Süratte Devamlılık Antrenmanının Aerobik/Anaerobik Performansa ve Egzersiz Sonrası Toparlanma Süresine Etkisinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Recep Sürhat Müniroğlu). Ankara, 2018.

Doğan O. Spor Psikolojisi. 3. basım. Nobel Kitapevi: Adana; 2005 s: 70-150.

Dollard J, Doob L, Millerm N, Mowrer OH, Sears RR. Frustration and aggression. Yale University Press, New Haven CT; 1939, 2(4): 20-50.

Ekinci NE, Özdilek Ç, Deryahanoğlu G, Üstün ÜD. Spor yapan lise öğrencilerinin öz güven düzeylerinin incelenmesi. Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi. 2014, 1(1), 36-42.

Elkin N, Karadağlı F. Üniversite Öğrencilerinin Öfke İfade Tarzı Ve İlişkili Faktörler. Anadolu Kliniği. 2016; 21(1): 64-21.

Erdemli A. İnsan, Spor ve Olimpizm: Spor Felsefesi Yazıları. 1.basım. Sarmal Yayınevi: İstanbul; 1996, s: 20-75.

Erdemli A. Spor, Hümanizm Ve Olimpizm. İstanbul Üniversitesi Felsefe Arşivi Dergisi. 1997; 30: 153-178.

Erdemli A. Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi. 2. basım. E Yayınları: İstanbul; 2002, s: 25-100.

Eripek S. Spor Psikolojisi. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları: Eskişehir Anadolu Üniversitesi; 1993, s: 281.

Erkal M, Ayan D, Güven Ö. Sosyolojik Açıda Spor. 3. basım. Der Yayınları: Ankara; 1998, s: 24-32.

Erkal ME. Sosyolojik Açıda Spor. İstanbul: Filiz Kitabevi; 1982; s:120, 159.

Ersoy A, Tazegül Ü, Sancaklı H. Güreşçilerin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyo-Demografik Açıda İncelenmesi (Ankara Örneği). Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 2012; 9(1): 385-397.

Erşan EE, Doğan O, Doğan S. Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyodemografik Açıda Değerlendirilmesi. Cumhuriyet Tıp Dergisi. 2009; 31: 231-238.

Fişek K. Dünyada Türkiye’de Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi. Bağırhan Yayınevi: Ankara; 1998, s: 144.

Fişek K. Spor Yönetimi. A.Ü. SBF. Yayınları: Ankara; 1980, s: 45.

Freedman JL, Sears DO, Carlsmith JM. Sosyal Psikoloji. Çeviren: Ali Dönmez. Ara Yayıncılık: İstanbul; 1989, s: 267-273.

Fromm E. İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri. Çeviren: P. Alpagut. 2. basım. Payel Yayınları: İstanbul; 1993, s: 65-66.

Gaskell G, Pearton R. Aggression and Sport. in J.H. Goldstein (2nd ed). Sports Gamesa And Play Hillsdale; 1979, p: 263-295.

Genç DA. Futbol Kulüplerinin Stratejik Yönetimi, Beşiktaş Örneği. Bağırhan Yayınevi: Ankara; 1999; s. 23,28,29,47.

Gergen KJ, Gergen MM. Social psyclogy. New York N.Y: Springer- Verian; 1986, p: 40-50.

Güçlü M. Spor Tesislerinin İşletmesi-Ankara Özel Yükseliş Koleji Spor Tesisleri. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. 1998; 4: 33-39.

Günay M, Yüce A. Futbol Antrenmanının Bilimsel Temelleri. 3. basım. Gazi Kitabevi: Ankara; 2008, s: 171.

Gündoğdu R. 9. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme, Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2010; 19(3): 257-276.

Harleigh BT. Sosyal Grup Çalışması: Prensipler ve Tatkibatı. Çeviren: N. Ulusoy. Gürsoy Basımevi: Ankara; 1964, s: 45-57.

Hazar M. Beden Eğitimi ve Sporda Oyunla Eğitim. Tutubay Yayınları Saray Matbaası: Ankara; 2000, s: 12-17, 43.

Holmes DS. Aggression, Displacement And Guilt. Journal of Personality and Social Psychology. 1972; 21(3): 269-301.

İkizler HC. Sporda Başarının Psikolojisi. 2. basım. Alfa Basım Yayınları: Ankara; 1994, s: 23-24.

İkizler HC. Sporda Sosyal Bilimler. 1. basım. Alfa Yayıncılık: İstanbul; 2009, s: 23-25.

İmamoğlu Kaya M. Kadın Futbolcularda Antrenmanın Algılanan Stres, Sporda Güdülenme, Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Düzeylerine Etkisi. Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Güner Çiçek). Çorum, 2019.

İmamoğlu S. Öğretmen Adaylarının Öfke ve Öfke İfade Tarzları İle Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Betül Aydın). İstanbul, 2003.

Kafalı S, Hünkar İ, Keçeci O, Demiray E. (2017). Bireysel Spor ve Takım Sporunu Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması. Journal of International Social Research. 2017; 10(50): 386-390.

Kale R, Erşen E. Beden Eğitimi ve Spor Bilimlerine Giriş. 1. basım. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara; 2003, s: 65.

Kara R. Kocaeli Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ve İlçe Müdürlüklerinde Görev Yapan Personelin Çatışma Yönetimi Algıları ve İş Doyumları Arasındaki İlişkinin

İncelenmesi. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Aydın Şentürk). Kütahya, 2011.

Karabük S. Futbol Eğitimi 14 Yaş ve Altı. Tüfav Yayınları: Ankara; 1994, s: 2.

Karagözoğlu C. Sporda Psikolojik Destek. 1. basım. Morpa Kültür Yayınları: İstanbul; 2006, s: 249.

Karahan BG. Modern olimpiyat oyunlarında siyaset ve boykotlar. Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi. 2014; 1(2): 114-119.

Karaküçük S. Rekreasyon: Boş Zamanları Değerlendirme. 6. basım. Gazi Kitabevi: Ankara; 2008, s: 14-96.

Karasar N. Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 18. basım. Nobel Yayıncılık: Ankara; 2008, s: 77-80.

Karasüleymanoğlu A. Yeni Boyutlarıyla Spor. 3. basım. Engin Yayınları: Denemeler. 1992, s: 32-42.

Karataş S. Bilimsel araştırma yöntemleri. URL: aves.akdeniz.edu.tr/imageOfbyte.aspx?Resim=8&SSNO=13&USER=3180 Erişim tarihi: 05/07/2019, 2012.

Karataş Z. Lise Öğrencilerinde Öfke ve Saldırganlık. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2008; 17(3): 277-294.

Karslı N. Öfke kontrolü ve dindarlık ilişkisi (Erzurum örneği). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi (Danışman: Prof. Dr. Faruk Karaca). Erzurum, 2011.

Kaya N, Kaya H, Atar N, Turan N, Eskimez Z, Palloş A, Aktaş A. Hemşirelik Ve Ebelik Öğrencilerinin Öfke ve Yalnızlık Özellikleri. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi. 2012; 9(2): 18-26.

Kaya S. Futbolda Devre Arası Kullanılan Köpük Silindir Uygulamasının 2. Yarı Futbola Özgü Testlere Etkisi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Mutlu Cuğ). Sivas, 2019.

Kennedy HG. Anger and Irritability. British Journal of Psychiatry. 1992; 161: 145-153.

Kesen NF, Deniz ME, Durmuşoğlu N. Ergenlerde Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Arasındaki İlişki: Yetiştirme Yurtları Üzerinde Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2007; 17: 353-364.

Keten M. Türkiye'de Spor. 2. basım. Polat Ofset: Ankara; 1993, s: 11-22.

Kılbaş Ş. Rekreasyon. Alaca Yayınları: Adana; 2001, s: 14-19.

Kılıçaslan E. Malatya İlinin Spora Eğilimi. Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Celal Taşkıran). Malatya, 2007.

Kısaç İ. Üniversite öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Sürekli Öfke ve Öfke ifade Düzeyleri. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi (Danışman: Prof. Dr. Oya G. Ersever). Ankara, 1997.

Kiper İ. Saldırganlık Türlerinin Çeşitli Ekonomik, Sosyal ve Akademik Değişkenlerle İlişkisi. Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 1984.

Kline RB. Principles and Practice of Structural Equation Modeling: Methodology in The Social Sciences. Third Edition. The Guilford Press: New York London; 2005, p: 7-18.

Konter E. Spor Psikolojisi Uygulamalarında Yanılgılar ve Gerçekler. Dokuz Eylül Yayınları: İzmir; 2003, s: 7-37.

Konter E. Sporda Karşılaşma Psikolojisi. 1. basım. Nobel Yayınları: Ankara; 2006, s: 2-3.

Konter E. Sporda Stres ve Performans, Kuramlar ve Kontrol Etme Teknikleri. 1. basım. Saray Tıp Yayınevi: İzmir; 1996, s: 155-160.

Kozcu Ş. Anaokulu Çocuklarında Saldırgan Davranışların ve Anne Tepkilerinin İncelenmesi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi (Dr. Nuri Bilgin). İzmir, 1984.

Kökdemir H. Öfke ve Öfke Kontrolü. Pivolka Dergisi. 2001; 3(12): 7-10.

Kökdemir H. Öfke ve Öfke Kontrolü. Pivolka Dergisi. 2004; 12: 7-10.

Köknel Ö. Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. 3. basım. Altın Kitaplar Yayınevi: İstanbul; 1982, s: 205-217.

Köknel Ö. Kişilik: Kaygıdan Mutluluğa. 15. basım. Altın Kitaplar Yayınevi: İstanbul; 1999, s: 28-29.

Kuru E. Spor Psikolojisi. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınevi: Ankara; 2000, s: 128-152.

Kuruoğlu F. Altay Spor Kulübü Tarihi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Hasan Mert). İzmir, 2010.

Lorenz K. On Aggression. HBW: New York. 1968; 32(3): 34-36.

Mccullough PM, Ashbridge D. The Effect of Self-Esteem, Family Structure, Locus of Control, and Career Goals on Adolescent Leadership Behavior. Adolescence. 1994; 29(115): 605.

Nas K, Birol SŞ, Temel V. Futsalcıların Öfke Tarzlarının Bazı Değişkenler Açısından Belirlenmesi. İnönü Üniversitesi, Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi. 2016; 3(1): 10-22.

Nas K, Çolakoğlu T. Futbolcuların Saldırganlık Düzeyleri İle Öfke Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2017; 10(53): 971-977.

Nas K. Futbolcuların Saldırganlık Düzeyleri İle Öfke Tarzlarının Belirlenmesi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Danışman: Doç. Dr. Tekin Çolakoğlu). Ankara, 2017.

Okman SC. Ergenlik Dönemindeki Öfke İfade Tarzlarının Kendilik İmgesi Bağlamında İncelenmesi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Betül Aydın). İstanbul, 1999.

Olmuş ÖG. Ergenlerin Aile İçi Psikolojik Örüntülere Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Betül Aydın). İstanbul, 2001.

Özbydar S. İnsan Davranışlarının Sınırları ve Spor Psikolojisi. 1. basım. Altın Kitaplar Yayınevi: İstanbul; 1983, s:84.

Özdevecioğlu M, Yalçın Y. Spor Tatmininin Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. Niğde Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2010; 4(1): 63-76.

Özer A. Duygusal Gerilimler Bas Edebilme. 1. basım. Varlık Yayınları: İstanbul; 1989, s: 196-230.

Özer AK, Özer DS. Çocuklarda Psikomotor Gelişim. Nobel: İstanbul; 1998, s: 13-16.

Özer AK. Öfke, Kaygı ve Depresyon Eğilimlerinin Bilişsel Alt Yapısıyla İlgili Bir Çalışma. Türk Psikoloji Dergisi. 1994; 9(31): 12-25.

Özer AK. Sürekli Öfke (SL-ÖFKE) ve Öfke İfade Tarzı (ÖFKE-TARZ) Ölçekleri Ön Çalışması. Türk Psikoloji Dergisi. 1994; 9(31): 26-35.

Özerkan KN. Spor Psikolojisine Giriş. 1. basım. Nobel Yayın Dağıtım: İstanbul; 2004, s: 83.

Özmaden M, Yıldırım İ. Futbola İlişkin Dışsal Etkenlerin Seyirci Saldırganlığı Üzerindeki Etki Düzeylerinin Araştırılması. Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi. Ankara, 2003.

Özmen D, Ozmen E, Cetinkaya A, Akıl IO. Ergenlerde Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları. Anadolu Psikiyatri Dergisi. 2016; 17(1): 65-73.

Özmen Ö. Çağdaş Sporda Eğitim Üçgeni. Yılmaz Matbaası: İstanbul; 1978, s: 72-77.

Özsoy S. Spor Gazetelerinin Başlıklarında Militarist ve Şiddet İçerikli Metaforlar. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi. 2011; 1: 88-114.

Öztürk E. İlköğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Öfke Nedenleri ve Öfke Kontrol Yönetimleri (Elazığ İli Örneği). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Mukadder Boydak Özcan). Elazığ, 2012.

Öztürk F. Toplumsal Boyutlarıyla Spor. 1. basım. Bağırhan Yayinevi: Ankara; 1998, s: 100- 107.

Öztürk MO. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. Meteksan: Ankara; 1983, s: 47-49.

Öztürk SB. Spor, Taraftar Saldırganlığı ve Güvenlik Önlemleri. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. H. Nedim Çetin). Niğde, 2003.

Peker A. Ergenlerin Saldırganlık ve Siber Zorbalık Davranışları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Ekev Akademi Dergisi. 2015; 19(61): 323-336.

Peker E. Futbolda Şiddetin İçsel Bir Olgu Haline Gelmesinde Yazılı Basının Rolü. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Turgay Biçer). İstanbul, 2007.

Perlman D, Cozby CP. Social Psychology. New York, N.Y: Rinehart and Winston. 1983; 11(3): 121-123.

Perroni F, Vetrano M, Camolese G, Guidetti L, Baldaki C. Anthropometric and Somatotype Characteristics of Young Soccer Players: Differences among Categories, Subcategories and Playing Position. J StrengthCondRes. 2015; 29(8): 2097-2104.

Peter G, Beyer E. Saldırganlık. Çeviren: Z. Kılıç. Spor Ekin Dergisi. 1997; 1(2): 36-37.

Pulur A. Sporda Şiddet ve Saldırganlık. Türkiye Üniversite Sporları Dergisi. 2001; 1: 18-19.

Roadburg A. Factors Precipitating Fan Violence: A Comparison of Professional Soccer 4n Britain and North America. British Journal of Sociology. 1980; 31(5): 265-276.

Russell GW. Aggression in the Sports World: A Social Psychological Perspective, Department of Psychology and Neuroscience. University of Lethbridge: Canada; 2008, p: 10-33.

Russell GW. Sport Riots: Social- Psychological Review, Department of Psychology and Neuroscience University of Lethbridge. Alberta: Canada. 2003; 353-362.

Sala G. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Öğrencilerinin Öfke İfade Etme Biçimlerinin incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fatma Öz). Ankara, 1997.

Salmıvalı C. Feeling good about oneself, being bad to others? Remarks on self-esteem, hostility, and aggressive behavior. Aggression and Violent Behavior. 2001; 6: 375.

Sivrikaya AH. Takım Sporlarında Yer Alan Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2018; 11(61): 1310-1316.

Smith MD. Toward An Explanation of Hockey Violence: A Reference Other Approach. Canadian Journal of Sociology. 1979; 4(2): 105-124.

Soykan Ç. Öfke ve Öfke Yönetimi. Kriz Dergisi. 2003; 11:19-27.

Spielberger CD, Jacobs G, Russell S, Crane R.S. Assesment of Anger: The State- Trait Anger Scale. Advances in Personality Assesment. Hillsdale. 1983; 159-160.

Stephen DS. Anger Experiens in Violent and Non-Violent male Offenders. Phd. University of Miami: Florida. 2004.

Sülün Ö, Şahan H, Eryücel ME. Hakemlerin Empati ve Öfke Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi. 2018; 1(2): 90-98.

Sülün Ö. Futbol Hakemlerinin Öfke ve Kızgınlık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeylerinin Karşılaştırılması. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Hasan Şahan). Karaman, 2013.

Şahan H, Akpınar S, Ulukan M, Akpınar Ö. Spor-Medya İlişkilerinde İletişim Teknolojilerinin Rolü. Niğde Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2008; 2(2): 155-164.

Şahin HM. Spor Yapan ve Yapmayan Bedensel Engelli Bireylerin Öfke ifade Tarzlarının Araştırılması. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Kemal Filiz). Ankara, 2014.

Şahin HM. Sporda Şiddet ve Saldırganlık. 1. basım. Nobel Yayınları: Ankara; 2003, s: 68-72, 80- 85.

Şahin M, Türksoy A. Ön Çapraz Bağ Yaralanması Geçiren Futbolcuların Psikolojik Sağlamlıklarının İncelemesi Üzerine Nitel Bir Araştırma. Sosyal Bilimler Dergisi. 2017; 4(16): 51-65.

Talimciler A. Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Spor. 1. basım. Bağlam Yayıncılık: İstanbul; 2010, s: 145-150.

Tambağ H, Öz F. Aileleri İle Birlikte ve Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Ergenlerin Öfke İfade Etme Biçimleri. Kriz Dergisi. 2004; 1: 11-21.

Tambağ H. Aileleri ile Birlikte ve Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Adölesanların Öfke İfade Etme Biçimleri. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Fatma Öz). Ankara, 2004.

Tarhan N. Duyguların psikolojisi. 1. basım. Timaş Yayınları: İstanbul; 2006, s: 140-147.

Tatlılıoğlu K, Karaca M. Öfke Olgusu Hakkında Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. The Journal of Academic Social Science Studies. 2013; 6: 1101-23.

Temel V, Aydın E. Determination of The Sports Children's Aggression Levels Whose Mother And Father Separating In Terms of Some Variables. Prime Journal of Social Science. 2017; 6(4): 1489-1496.

Temel V, Nas K. Okul Sporlarına Katılan Lise Öğrencilerinin Öfke Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2018; 20(1): 80-95.

Terakye G. Hasta Hemşire İlişkileri. 5. basım. Aydoğdu Ofset: Ankara; 1998, s: 54-65, 134-141.

Thomas SP. Gender Differences in Anger Expression: Health Implications. Research in Nursing and Health. 1993; 12: 389-393.

Tiryaki S. Spor Yapan Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi: (Takım ve Bireysel Sporlar Açısından Bir İnceleme. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Ünsal Yetim). Mersin, 1996.

Tiryaki Ş. Spor Psikolojisi: Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama. 1. basım. Eylül Kitabevi: İstanbul; 2000, s: 59-64.

Topuz R, Sanioğlu A, Çağlayan HS. The Researching of The Aggressiveness Level of Amateur Football Players. Selçuk Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi. 2010; 12(1): 42-49.

Topuz R. Amatör Futbol Oyuncularının Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Sanioğlu). Konya, 2008

Tuna D. Çözüm Odaklı Kısa Süreli Yaklaşım Dayalı Öfke Kontrolü Eğitim Programının Lise Öğrencilerinin Öfke Kontrolü ve İletişim Becerileri Düzeylerine Etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Diğdem Müge Siyez). İzmir, 2012.

Tunç AA. Futbol Taraftarlarının Şiddet ve Saldırganlık İfadelerine Yaklaşımlarının İncelenmesi (Antalyaspor Örneği). Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. İbrahim Bülent Fişekçioğlu). Konya, 2019.

Tutkun E, Güner BÇ, Ağaoğlu SA, Soslu R. Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi. 2010; 1(1): 23-29.

Tükenmez M. Toplum Bilim ve Spor. 2. basım. Kaynak Yayınları: İstanbul; 2011, s: 88-95.

Ünal H. Spor Bilincinin Yaygınlaştırılmasında Sosyal Pazarlamanın Toplum Tutumuna Etkisi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Prof. Dr. Sami Mengütay). İstanbul, 2009.

Ürküt G. Farklı Sosyo-Ekonomik ve Cinsiyet Gruplarındaki Üniversite Öğrencilerinin Engellenme Karşısındaki Geliştirdikleri Agresif Tepkilerin Rosenweiq-Picture-Frustration Testi ile İncelenmesi ve Grupların Agresyon ve Türü Bakımından Karşılaştırılması. Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Suna Taneli). Bursa, 1988.

Üstün B, Akgün E, Partlak N. Hemşirelikte İletişim Becerileri Öğretimi. 1. basım. Okullar Yayınevi: İzmir; 2005, s: 129-131.

Üstün B, Yavuzarslan F. Öfkenin Gücü. Hacettepe Üniversitesi, Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 1995; 2(2): 42-46.

Üzüm H, Orhan M, Karlı Ü, Duş MK, Yerlikaya G, Gökgöz H. Spor Yapan ve Yapmayan Bireylerin Öfke Kontrol Tarzlarının İncelenmesi. Aibü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergis. 2016; 16(1): 453-469.

Var L. Futbol Seyircilerinin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betimsel Bir Çalışma. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Emin Kuru). Ankara, 2008.

Voigt D. Spor Sosyolojisi. Çeviren: Ayşe Atalay. 1. basım. Akım Yayınları: İstanbul; 1998, s: 67-68.

Waddell, D. The Relationship Between Anger Expression Style and Depressive Symptomatology in African American Men. The Degree Doctor of Philosophy, A Dissertation Presented to the Faculty of the California School of Professional Psychology. San Diego, 2004.

Wann DL. Aggression in Sport. *Medicine and Sport*. 2005; 17(1): 2-7.

Yamaner F. Beden Eğitimi ve Sporda Temel İlkeler. 1. basım. Ekin Basım Yayın: Bursa; 2001, s: 45-50.

Yetim A. Sosyoloji ve Spor. 1. basım. Morpa Kültür Yayınları: İstanbul; 2006, s: 314-316.

Yetim A. Sosyoloji ve Spor. Morpa Kültür Yayınları: İstanbul; 2005, s: 129-132.

Yıldıran İ. Antikiteden Moderniteye Olimpiyat Oyunları: İdealler ve Gerçekler. Hece (Batı Medeniyeti Özel Sayısı). 2014; 18: 210-212, 555-570.

Yıldıran İ. Fair Play: Etimolojik, Semantik ve Tarihsel Bir Bakış. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2011; 16(4): 3-18.

Yılmaz S. Hemşirelerin Öfke İfade Etme ve İletişim Biçimleri. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Sevim Buzlu). İstanbul, 2009.

8. EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

Değerli Katılımcılar,

Bu ölçekten elde edilecek veriler “**Futbolcuların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları ile Saldırganlık Düzeyleri Arasında İlişki**” adlı bilimsel çalışmada kullanılacaktır. Maddelerin üzerinde bulunan derecelmeyi kullanarak sizin için en geçerli olanına (X) işareti koyarak yanıtlayınız. Lütfen İsim belirtmeyiniz.

Vereceğiniz cevaplar araştırmanın amacı dışında kullanılmayacaktır. Samimi cevaplarınız için teşekkür ederim.

Fatih KIRKBİR
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

Yaşınız ?	☐ 17- 19	☐ 20-22	☐ 23-25	☐ 26 ve üzeri
Medeni Durumunuz ?	☐ Bekâr	☐ Evli		
Eğitim Düzeyiniz?	☐ Lise	☐ Üniversite	☐ Lisansüstü	
Gelir Düzeyiniz?	☐ 2000 tl ve altı	☐ 2001-3000	☐ 3001-4000	☐ 4001 ve üzeri
Hangi Düzeyde Spor Yapıyorsunuz?	☐ Amatör	☐ Profesyonel		
Spor Yaşınız?	☐ 1-3 yıl	☐ 4-6 yıl	☐ 7-9 yıl	☐ 10 ve üzeri
Oynadığınız Mevki?	☐ Kaleci	☐ Savunma	☐ Orta Saha	☐ Hücum
Önemli Bir Sakatlık Geçirdiniz mi ?	☐ Evet	☐ Hayır		
Bir Sezonda Ortalama Kaç Sarı Kart Görüyorsunuz?	☐ Bir	☐ İki	☐ Üç	☐ 4 ve üzeri
Bir Sezonda Ortalama Kaç Kırmızı Kart Görüyorsunuz?	☐ Bir	☐ İki	☐ Üç	☐ 4 ve üzeri

Ek 2. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

Değerli katılımcılar; Lütfen aşağıda belirtilen maddelerin doğruluk düzeyini belirtiniz. Alakalı sütuna (X) işareti koyunuz.

BUSS-PERRY SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ		Kesinlikle Uygun Değil	Uygun Değil	Ne Uygun Ne Uygun Değil	Uygun	Kesinlikle Uygun
Lütfen aşağıdaki her bir maddeyi okuyarak her birinin sizin karakteriniz için ne kadar uygun olduğunu ilgili rakamı işaretleyerek belirtin.						
1	Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler.	1	2	3	4	5
2	Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim.	1	2	3	4	5
3	Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında “Acaba benden ne istiyor?” diye	1	2	3	4	5
4	Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığım zaman bunu onlara açıkça	1	2	3	4	5
5	Öfkeden deliye döndüğümde bir şeyler kırıp dökerim.	1	2	3	4	5
6	İnsanlar benim görüşlerime katılmadıklarında onlarla tartışmaktan	1	2	3	4	5
7	Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre	1	2	3	4	5
8	Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemiyorum.	1	2	3	4	5
9	Sakin yapılı biriyimdir.	1	2	3	4	5
10	Tanımadığım insanlar bana fazla yakın davrandıklarında onlara	1	2	3	4	5
11	Daha önce, tanıdığım insanları tehdit ettiğim oldu.	1	2	3	4	5
12	Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim.	1	2	3	4	5
13	Birisi bana sataşırsa kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim.	1	2	3	4	5
14	İnsanlar sınırimi bozduklarında kolaylıkla onlar hakkında ne	1	2	3	4	5
15	Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir.	1	2	3	4	5
16	Bir insana vurmanın mantıklı bir gerekçesi olamayacağını	1	2	3	4	5
17	Bazen hayatın bana adaletsiz davrandığını düşünürüm.	1	2	3	4	5
18	Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim.	1	2	3	4	5
19	Yapmak istediğim bir şey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya	1	2	3	4	5
20	Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırım.	1	2	3	4	5
21	İnsanlarla sıkça görüş ayrılığına düşerim.	1	2	3	4	5
22	Birisi bana vurursa ben de karşılık veririm.	1	2	3	4	5
23	Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissediyorum.	1	2	3	4	5
24	Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladıklarını	1	2	3	4	5
25	Birisi beni iterse onunla kavgaya tutuşurum.	1	2	3	4	5
26	“Arkadaşlarım”ın arkamdan konuştuklarını biliyorum.	1	2	3	4	5
27	Arkadaşlarım münakaşacı/tartışmayı seven biri olduğumu söylerler.	1	2	3	4	5
28	Bazen olmadık şeylere ortada mantıklı bir neden yokken aniden	1	2	3	4	5
29	Çoğu insana kıyasla daha sık kavgaya karıştığımı söyleyebilirim.	1	2	3	4	5

Ek 3. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ)

Değerli katılımcılar; Lütfen aşağıda belirtilen maddelerin doğruluk düzeyini belirtiniz. Alakalı sütuna (X) işareti koyunuz.

SÜREKLİ ÖFKE VE ÖFKE İFADE TARZI ÖLÇEĞİ		Hiç	Biraz	Oldukça	Tümüyle
Lütfen aşağıdaki her bir maddeyi okuyarak her birinin sizin karakteriniz için ne kadar uygun olduğunu ilgili rakamı işaretleyerek belirtin.					
1	Çabuk parlam.	1	2	3	4
2	Kızgın mizaçlıyım	1	2	3	4
3	Öfkesi burnunda bir insanımdır.	1	2	3	4
4	Başkalarının hataları, yaptığım işi yavaşlatınca kızarım.	1	2	3	4
5	Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkır.	1	2	3	4
6	Öfkelenince kontrolümü kaybederim.	1	2	3	4
7	Öfkelenince ağzıma geleni söylerim.	1	2	3	4
8	Başkalarının önünde eleştirilmek beni hiddetlendirir	1	2	3	4
9	Engellendiğimde içimden birilerine vurmaya gelir.	1	2	3	4
10	Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılgına dönerim.	1	2	3	4
11	Öfkemi kontrol ederim.	1	2	3	4
12	Kızgınlığımı gösteririm.	1	2	3	4
13	Öfkemi içime atarım.	1	2	3	4
14	Başkalarına karşı sabırlıyım.	1	2	3	4
15	Somurtur ya da sürat asarım.	1	2	3	4
16	İnsanlardan uzak dururum.	1	2	3	4
17	Başkalarına iğneli sözler söylerim.	1	2	3	4
18	Soğukkanlılığımı korurum.	1	2	3	4
19	Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım.	1	2	3	4
20	İçin için köpürürüm ama gösteremem.	1	2	3	4
21	Davranışlarımı kontrol ederim.	1	2	3	4
22	Başkalarıyla tartışırım.	1	2	3	4
23	İçimde, kimseye söyleyemediğim kinler beslerim.	1	2	3	4
24	Beni çileden çıkaran her neyse saldırırım.	1	2	3	4
25	Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim.	1	2	3	4
26	Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm.	1	2	3	4
27	Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir.	1	2	3	4
28	Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim.	1	2	3	4
29	Kötü şeyler söylerim.	1	2	3	4
30	Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım.	1	2	3	4
31	İçimden insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlenirim.	1	2	3	4
32	Sinirlere hâkim olamam.	1	2	3	4
33	Beni sinirlendirenlere, ne hissettiğimi söylerim.	1	2	3	4
34	Kızgınlık duygularımı kontrol ederim.	1	2	3	4

Ek 4. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Kullanımına İlişkin İzin Yazısı

Fatih KIRKBİR <fatihkirkbir@gmail.com>

Ölçek kullanımı talep formu

2 ileti

Fatih KIRKBİR <fatihkirkbir@gmail.com>
Alıcı: andac@baskent.edu.tr

26 Ekim 2018 17:25

İyi günler hocam,

Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Bilimleri Anabilim Dalı Doktora programı öğrencisiyim. "Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Ofise Kontrolleri ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı doktora tez çalışmam için sizin tarafınızdan uyarılanan "Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğini" kullanmak için izninizi talep ediyorum. Yardımcı olursanız çok memnun olurum.

İyi çalışmalar.

Fatih KIRKBİR
Karadeniz Teknik Üniversitesi
Beden Eğitimi Bölümü
GSM: 05325838212

Andaç Demirtaş Madran <demirtasmadran@gmail.com>
Alıcı: Fatih KIRKBİR <fatihkirkbir@gmail.com>

26 Ekim 2018 20:18

Sayın Kırkbir,

Ölçeği çalışmanızda kullanmanız uygundur. Az sonra bir e-posta yönlendireceğim. İyi çalışmalar dilerim...

26 Eki 2018 Cum, saat 17:25 tarihinde Fatih KIRKBİR <fatihkirkbir@gmail.com> şunu yazdı:

[Alınılan metin gizlendi]

--

This message has been scanned for viruses and dangerous content by MailScanner, and is believed to be clean.

Ek 5. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Kullanımına İlişkin İzin Yazısı

Fatih KIRKBİR <fatihkirkbir@gmail.com>

Ölçek kullanımı talep formu

2 ileti

Fatih KIRKBİR <fatihkirkbir@gmail.com>
Alıcı: ozer.akadir@gmail.com

26 Ekim 2018 17:21

İyi günler hocam.

Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Bilimleri Anabilim Dalı Doktora programı öğrencisiyim. "Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Öfke Kontrolleri ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı doktora tez çalışmam için sizin tarafınızdan uyarlanan "Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı" ölçeğini kullanmak için izninizi talep ediyorum. Yardımcı olursanız çok memnun olurum.

İyi çalışmalar.

Fatih KIRKBİR
Karadeniz Teknik Üniversitesi
Beden Eğitimi Bölümü
GSM: 05325838212

ozer.akadir <ozer.akadir@gmail.com>
Alıcı: Fatih KIRKBİR <fatihkirkbir@gmail.com>

26 Ekim 2018 20:55

Sn Kirkbir
Söz konusu ölçekleri çalışmanızda kullanabilirsiniz
Esenlikler
Prof Dr Kadir Özer

YÖNETİM KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi	Toplantı Sayısı	Karar Sayısı
21.02.2020	8	41

Karar 7- Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Spor Bilimleri Doktora Programı 171382004 numaralı öğrencisi Fatih KIRKBİR'in 18.02.2020 tarihinde yapılan "Farklı Liglerdeki Futbolcuların Öfke Kontrolleri ile Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı tez savunma sınavında, doktora tez savunma jürisi tarafından tez başlığı "Futbolcuların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları ile Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi" olarak değiştirilmesi önerisi ile kabul kararı verilmiş olan tez savunma sınavının kabul edilmesine ve tez başlığı değişikliği için öğrencinin etik kurul onayı almasına **OY BİRLİĞİ** ile karar verildi.

e-imzalıdırProf. Dr. Ömer TETİK
Enstitü Müdürü**e-imzalıdır**Doç. Dr. Elgin TÜRKÖZ ULUER
Müdür Yardımcısı**e-imzalıdır**Dr. Öğr. Üyesi Süheyla
RAHMAN
Müdür Yardımcısı**e-imzalıdır**Prof. Dr. Necip KUTLU
Üye**e-imzalıdır**Dr. Öğr. Üyesi Nursen BOLSOY
Üye**e-imzalıdır**Doç. Dr. Murat TAŞ
Üye**e-imzalıdır**Aynur PALAMUTÇUOĞLU
Enstitü Sekreteri

Aslı Gibidir

24/02/2020

Aynur PALAMUTÇUOĞLU
Enstitü Sekreteri

Ek 7. Gönüllü Olur Formu

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ DEKANLIĞI
SAĞLIK BİLİMLERİ ETİK KURUL
BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

CALISMANIN ADI:

FARKLI LİGLERDEKİ FUTBOLCULARIN OFKE KONTROLLERİ İLE SALDIRGANLIK
DUZEYLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bir araştırma çalışmasına katılmayı istenmektedir. Çalışmaya katılıp katılmama kararı tamamen size aittir. Katılmak isteyip istemediğinize karar vermeden önce araştırmanın neden yapıldığını bilgilerinizin nasıl kullanılacağını çalışmanın neleri içerdiğini ve olası yararlarını risklerini ve rahatsızlık verebilecek konuları anlamayı önemlidir. Lütfen aşağıdaki bilgileri dikkatlice okumak için zaman ayırınız ve eğer istiyorsanız özel veya aile doktorunuzla konuyu değerlendiriniz. Eğer çalışmaya katılmaya karar verirsiniz imzalamanız için size bu Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu verilecektir. Çalışmadan herhangi bir zamanda ayrılmakta özgürsünüz. Eğer isterseniz, bu çalışmaya katılmayla ilgili olarak hekiminiz / aile doktorunuz bilgilendirilecektir. .

CALISMANIN KONUSU VE AMACI:

Bu çalışmada, Farklı Liglerdeki Futbolcuların Ofke Kontrolleri ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu araştırmanın amacı ülkemizde Türkiye Futbol Federasyonu kapsamında müsabakalara katılan profesyonel ve amatör futbolcuların saldırganlık düzeylerinin ve öfke kontrollerinin incelenmesidir. Çalışmada elde edilecek veriler spora katılımın, Türkiye deki futbol müsabakalarına katılan futbolcuların saldırganlık düzeylerini ve öfke kontrolünü belirleyeceği ve bu alanda yapılacak ileriki çalışmalara ışık tutmada önemli kaynak olma özelliği bakımından önem taşımaktadır. Sporun insan vücudunda biriken negatif enerjiyi atmasında ve bu negatif enerjinin yaratabileceği stres, öfke, saldırganlık, şiddet gibi davranış şekillerinin önlenmesinde de etkili olduğu söylenmektedir. Futbol takımlarındaki yapılan antrenman ve beraberindeki sportif aktiviteler bireylerin bedensel olarak gelişiminin yanı sıra yaşam sürecinde sağlıklı kararlar alabilme, kendini geliştirme, empati kurabilme, mental olarak daha zinde kalabilme ve gelecek nesiller adına her açıdan sağlam bireyler yetiştirilmesi üzerinde etkisinin var olduğu anlaşılmıştır. Saldırgan davranış şekillerinin ortadan kaldırılmasına veya en az seviyeye indirilmesinde sporun olumlu etkisi oldukça fazladır. Bu açıdan düşünüldüğünde kişilerin her açıdan sağlıklı olması, çevresi ile uyum içinde hareket etmesi ve hayatta başarılı olabilmesi için spor yapması gerektiği düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Şiddet ise insanların fizyolojik veya psikolojik düzeyde zarar görmesinden, yaralanmasına ve giderek sakat kalmasına ve hatta hayatlarını kaybetmelerine neden olan kişisel ve toplu hareketlerdir. Bu sebepten dolayı Türkiye Futbol Federasyonu kapsamında futbol takımlarında Şiddet ve saldırganlığı doğuran, besleyen ve kışkırtan ortamlar vardır. Şiddete ilişkin literatürde öfke, saldırganlık, düşmanlık, güç, çatışma engellenme, güçsüzlük gibi kavramlar yer almaktadır. Düşmanlık ve öfke duygularının dışa vurulmuş ifadesi olarak şiddet ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada da öfke ve saldırganlık ile ilgili bazı nedenlerin belirlenmesi ve profesyonel ve amatör takımlardaki futbolcularda meydana gelen bu sonuçların nedenlerini araştırılması amaçlanmıştır.

CALISMA İŞLEMLERİ:

Araştırmada siz katılımcılara öncelikle kişisel bilgi formu ile birlikte 2 farklı ölçek formu verilecektir. Daha sonra profesyonel ve amatör futbolcular maçtan 1 saat önce kulüp yöneticilerinden izin alarak işlemi uygulamaya başlayacağız. Uygulamalara aktif olarak katılım göstermeniz çalışmanın verimliliği için önem arz etmektedir. Uygulamalar sonunda ölçüm formları alınarak gerekli veri giriş işlemleri ve istatistik işlemleri yapılacaktır

Sağlık Bilimleri Etik Kurulu
Güncelleme Tarihi : 13.04.2017

Sayfa: 1 / 3

CALISMAYA KATILMAMIN OLASI YARARLARI NELERDİR?

Günümüz profesyonel ve amatör futbol takımlarında yer alan futbolcuların kendi kulüplerinde kullanmak istedikleri arz ve talepleri arttıkça zaman içerisinde kulüp yapılarında da değişimler meydana gelmektedir. 21. yüzyıl futbol takımlarının sporculardan beklentisi gün geçtikçe artmaktadır.

Günlük hayatımızda yolda yürürken haberleri izlerken gazete ve dergi okurken çalıştığımız yerlerde ya da eğitim kurumlarında fiziksel sözel veya psikolojik şiddet olaylarıyla sık sık karşılaşırız. Bu örnekleri arttırabileceğimiz gibi amacı insanları bedensel ve ruhsal olarak iyi hale getirmek olan ve aynı zamanda barış ve huzur ortamını sağlamak olan spor organizasyonlarında da şiddet olaylarına çok sık denk geliriz. Spor çok yönlü bir kavram olduğundan sporun tanımı konusunda değişik yazarlar farklı tanım ve fikirler ortaya koymuştur. Bunun sebebi ise sporun kapsamını dalları hedefleri içerikleri ve yapıları şekillerinin farklı biçimde algılanıp değerlendirilmesidir. Spor kişinin ruhsal bedensel gelişimini düzenlemekle birlikte çağımızın en büyük sosyal olaylarından biridir artık insanlar boş zamanlarında yalnızca eğlenmek veya vakit geçirmek için değil iş ve meslek olarak da sporu seçmektedir. Stadyumlarda da televizyon ekranlarında da toplumun en büyük ilgi odağını oluşturmaktadır. Ayrıca ahlak kuralları açısından da spor barışın en sağlam köprülerindedir.

Bu çalışmanın Türkiye futboluna ve Türk spor yaşantısına yararı ise şiddet unsurlarının ve saldırganlığa neden etkenleri ortaya çıkarıp bu sorunlara çözüm bulmaya çalışmaktır.

GONULLUYE UYGULANACAK ISLEMLERIN OLASI ZARARLARI NELERDİR?

Türkiye Futbol Federasyonu kapsamında yapılacak uygulamalar performansa yönelik olmadığından herhangi bir risk barındırmamaktadır. Uygulamaların herkesin bilgi, beceri ve yeteneklerine uygun olması ve grup halinde katılımın sağlanması gönüllülerin rahatlıkla dâhil olmalarına olanak sağladığından çalışmanın olası bir zararı, yan etkisi ya da rahatsızlık verici bir durumu yoktur.

Karşılaşılabilecek Muhtemel Durumlar:

- Uygulamalar esnasında yoğunluk olması durumunda oluşabilecek sıkılma ve uzaklaşma.
- Uygulamalar sonrasında yorgunluk hissi bıkkınlık ve aynı zamanda maç öncesi uygulanacak olan ölçüde sporcunun müsabaka öncesinde motivasyonunu olumsuz etkileyebilme ve konsantrasyon bozukluğuna sebep olma riski
- Uygulamalar saatinde katılmama ve katılım esnasında vazgeçme.

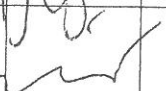

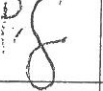
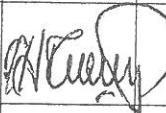

KISISEL BILGILERIM NASIL KULLANILACAK?

Kişisel bilgilerimiz sadece bu çalışma kapsamında değerlendirilecektir. Başka bir kişiyle ya da kişilerle paylaşılmayacaktır. Vermiş olduğunuz kişisel bilgiler bireysel olarak değil çalışmanın örneklem ortalaması şeklinde kullanılacaktır.

SORU VE PROBLEMLER ICIN BASVURULACAK KISILER:

1. Öğr Gör: Fatih KIRKBİR
fatihkirkbir@gmail.com
0532 583 82 12 | 2. Öğr Gör: Samet ZENGİN
sametzengin10@gmail.com
0554 702 72 81 |
|---|--|

Ek 8. Etik Kurulu Karar Formu

KARAR TARİH / NO	11/03/2020/ 20.478.486						
ARAŞTIRMANIN ADI	Futbolcuların Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzları İle Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi						
SORUMLU ARAŞTIRMACI	Doç. Dr. Murat Akyüz - Spor Bilimleri Fakültesi						
ARAŞTIRMA EKİBİ	Öğr Gör. Fatih KIRKBİR, - Doç. Dr. Mustafa BAŞ						
ARAŞTIRMANIN NİTELİĞİ	UZMANLIK TEZİ ☐		YÜKSEK LİSANS--DOKTORA TEZİ ☒			AKADEMİK AMAÇLI ☐	
DEĞERLENDİRİLEN BELGELER	20/02/2020 / Tarih ve 7430 Sayılı; dilekçe						
KARAR BİLGİLERİ	Doktora tezi isminin değiştirilmesi ile ilgili dilekçeniz incelenmiş, bilimsel ve etik açıdan UYGUN olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.						
Unvanı/Adı/Soyadı		Araştırma İle İlişkisi Olan Üye	Toplantıya Katılmayan Üye	Unvanı /Adı /Soyadı		Araştırma İle İlişkisi Olan Üye	Toplantıya Katılmayan Üye
Prof. Dr. Murat DEMET Psikiyatri AD		☐	☐	Doç. Dr. Selhan ÖZBEY Spor Bilimleri Fakültesi		☐	☐
Prof. Dr. Özge YILMAZ Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları AD		☐	☐	Dr. Öğr. Üyesi Selim ALTAN Tıp Tarihi ve Etik AD		☐	☐
Prof. Dr. Beyhan Cengiz ÖZYURT Halk Sağlığı AD		☐	☐	Doç. Dr. Nurgül Güngör TAVŞANLI Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü		☐	☐
Prof. Dr. Pınar ÇELİK Göğüs Hastalıkları A.D.		☐	☐	Mukadder YILMAZER Avukat	-----	☐	☒
Prof. Dr. Ömer TETİK Kalp Damar Cerrahisi A.D.	-----	☐	☒	Sivil Üye Hüseyin TUNÇAY		☐	☐
Doç. Dr. Tuğba ÇAVUŞOĞLU Farmakoloji AD		☐	☐	-----	-----	☐	☐
Etik Kurulumuzun kararı yukarıda belirtilmiştir. <u>Araştırmanız Her Hangi Bir Aşamada Etik Kurulumuzun "İzleme – Denetleme" Görevi Gereği Lüzumu Halinde Haberli / Habersiz Olarak Denetlenebilir.</u> Araştırma Başvuru Formunun Taahhütname – Bölüm E kısmında belirtilmiş olan hususların dikkate alınarak istenilen bilgilerin Etik Kurulumuza zamanında iletilmesi konusunda bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.							

Prof. Dr. Murat DEMET
BAŞKAN

Ek 9. Orjinallik Raporu

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tez Adı: Futbolcuların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile saldırganlık düzeylerinin incelenmesi

Tezime ilişkin 29/01/2020 tarihinde yapılan Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 22 'dir.

Belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Tarih ve İmza

29.01.2020

Adı Soyadı :FATİH KIRKBİR
Öğrenci No :171382004
Anabilim Dalı :BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR
Programı :DOKTORA

DANIŞMAN ONAYI
UYGUNDUR.

DOÇ DR MURAT AKYÜZ

Açıklamalar

1-Tez Çalışması Orjinallik Raporu (TÇOR), TURNITIN İntihal Tespit Programı kullanımı için kişisel hesap alma hakkı bulunan tez danışmanları, Enstitülerde görevlendirilen personeller, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nda görevlendirilen kütüphaneciler tarafından alınır.

2-Sayfa sayısı 400'den az olan tezler için tez savunmasından önce ve başarılı olması durumunda düzeltmelerden sonra olmak üzere 2 kez TÇOR alınır.(400 sayfadan fazla olan tezler 400 ve katları şeklinde bölünerek Turnitin veri tabanına yüklenmesi gerekmektedir. Bu gibi durumlarda benzerlik oranının hesaplanmasına ilişkin detaylı forma, kütüphane web sayfasında bulunan Turnitin kullanım kılavuzlarının altından erişilebilir.)

3-TÇOR, tezin yalnızca Kapak Sayfası, Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan kısmının tek bir dosya olarak intihal tespit programına yüklenmesi ile alınır.

Programa yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak tez başlığının tamamı, Yazar Adı (author's first name) olarak öğrencinin adı, Yazar Soyadı (author's last name) olarak öğrencinin soyadı bilgisi yazılır.

4- TURNITIN İntihal tespit programına yüklenen dosyanın süreçlenmesinde, ilgili programdaki filtreleme seçenekleri aşağıdaki şekilde ayarlanır: - Kaynakça hariç, - Alıntılar hariç, - 5 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words)

5-İsteğe bağlı ayarlar kısmından; "Ödevleri şuraya gönder?" seçeneği mutlaka DEPO YOK şeklinde işaretlenmesi gerekmektedir; aksi durumda aynı tezin ikinci kez yüklenmesi durumunda benzerlik %100 çıkacaktır ve depodan tezi silmek çok uzun süreç gerektirecektir.

6- Raporlama işlemi tamamlandıktan sonra, kaydedilmiş olan ekranın görüntüsünü sağ üst köşesinde yüzdelik sayı olarak belirtilen "benzerlik oranı," raporlamaya tabi tutulmuş olan dosyanın "toplam sayfa sayısı" ve raporlama işleminin yapıldığı "tarih" bilgisi, "Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orjinallik Raporu" formuna işlenir.

7- Benzerlik oranında tüm sorumluluk öğrenciye aittir.

8-Tez savunma sınavı sonrasında başarılı bulunan öğrenci, tez savunma sınavı sonrasında tezde yapılmış muhtemel değişiklikleri içeren dosya kullanılarak alınmış ikinci bir intihal raporundaki bilgiler kullanılarak hazırlanmış ve tez danışmanı tarafından onaylanarak imzalanmış ikinci bir "Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orjinallik Raporu"nu Enstitüye teslim etmekle yükümlüdür.

9-Turnitin Hakkında Bilgiler: <http://kutuphane.cbu.edu.tr/turnitin.9370.tr.html>

9. ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Fatih KIRKBİR

Doğum Tarihi: 05.03.1982

Unvanı: Öğretim Görevlisi

Öğrenim Durumu: Doktora

Çalıştığı Kurum: Karadeniz Teknik Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü

Lisans: Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (2000-2004)

Yüksek Lisans: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı (2012-2014)

Doktora: Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı (2017-...)

Yabancı Dil: TOEFL IBT 2016 86